

Kulturne i kreativne industrije u Republici Hrvatskoj – prije i nakon COVID-19

Naručitelji:

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Kulturne i kreativne industrije u Republici Hrvatskoj – prije i nakon COVID-19

Sadržaj

Popis slika	iii
Popis tablica.....	vii
Popis okvira	vii
Izvršni sažetak	2
1. Uvod.....	15
1.1. Pojmovno određenje i obuhvat kulturnih i kreativnih industrija	17
2. Doprinos kulturnih i kreativnih industrija ukupnom gospodarstvu	25
2.1. Bruto dodana vrijednost	26
2.2. Zaposlenost i obilježja zaposlenih.....	27
2.3. Javno financiranje kulture i izvori financiranja u Hrvatskoj.....	34
3. Analiza poslovanja KKI-ja u razdoblju 2015. – 2019.....	41
3.1. Obilježja poslovnih subjekata	42
3.2. Zaposlenost u poslovnim subjektima u KKI-ju.....	47
3.3. Analiza poslovanja poslovnih subjekata	49
3.3.1. Analiza temeljnih bilančnih kategorija.....	49
3.3.2. Analiza temeljnih kategorija računa dobiti i gubitka	55
3.4. Investicije i izvoz.....	68
3.5. Odabrani financijski pokazatelji	71
4. Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na poslovanje KK industrija	77
4.1. Zaposlenost.....	78
4.2. Obilježja poslovnih subjekata	80
4.3. Analiza utjecaja pandemije bolesti COVID-19 na poslovanje poslovnih subjekata	83
4.3.1. Analiza temeljnih kategorija računa dobiti i gubitka	85
4.3.2. Investicije i izvoz	93
4.3.3. Odabrani financijski pokazatelji	96
4.3.4. Postoje li pobjednici? Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na <i>streaming</i> servise	100
4.4. Perspektiva razvoja kulturnih i kreativnih industrija nakon pandemije bolesti COVID-19.....	101
5. Zaključak.....	109
Metodologija.....	114
Literatura.....	117

Popis slika

Slika 1.	Struktura bruto dodane vrijednosti (BDV) po podsektorima KKI-ja u 2012., 2015. i 2019. godini	27
Slika 2.	Zaposlenost u KKI-ju u Hrvatskoj od 2015. do 2021.*	28
Slika 3.	Zaposlenost u kulturnim i kreativnim industrijama (KKI), stanje na dan 31. ožujka 2021.	29
Slika 4.	Doprinos kreativne ekonomije, stanje na dan 31. ožujka 2021.....	29
Slika 5.	Usporedba strukture zaposlenih osoba u KKI-ju sa strukturom zaposlenih ukupnoga hrvatskog gospodarstva u 2021. godini	30
Slika 6.	Usporedba strukture po spolu, zaposleni u KKI-ju i zaposleni u ostatku gospodarstva, 2020. godina, u %	31
Slika 7.	Usporedba starosne strukture osoba zaposlenih u sektoru KKI-ja sa starosnom strukturom osoba zaposlenih u ostatku gospodarstva, 2020. godina	31
Slika 8.	Struktura zaposlenih po podsektorima KKI-ja u Hrvatskoj od 2015. do 2021. godine	33
Slika 9.	Financiranje kulture – sredstva Ministarstva kulture i medija* i lokalni proračuni te ukupna javna proračunska razina** u razdoblju od 2016. do 2020. godine, u milijunima kuna	36
Slika 10.	Struktura javnih izvora financiranja u kulturi na lokalnoj razini 2019. i 2020. godini	37
Slika 11.	Broj poduzeća u KKI-ju i ostalim industrijama, 2015. – 2019.	43
Slika 12.	Broj poduzeća u KKI-ju po podsektorima, 2015. i 2019.....	43
Slika 13.	Poduzeća u KKI-ju i ostalim industrijama prema vlasništvu u 2019. godini	44
Slika 14.	Poduzeća u podsektorima KKI-ja prema vlasništvu u 2019. godini	44
Slika 15.	Poduzeća u KKI-ju i ostalim industrijama prema veličini u 2015. i 2019. godini	45
Slika 16.	Poduzeća u podsektorima KKI-ja prema veličini u 2019. godini	45
Slika 17.	Stopa preživljavanja poduzeća – trogodišnja i petogodišnja u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %	46
Slika 18.	Zaposlenost u poslovnim subjektima u KKI-ju u razdoblju 2015. – 2019. i na razini podsektora u 2015. i 2019.	47
Slika 18a.	Struktura zaposlenosti po podsektorima u 2015. i 2019.	48
Slika 19.	Ukupna imovina u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019. (u milijunima kuna) i udio u ukupnoj imovini svih industrija (u %)	49
Slika 20.	Struktura ukupne imovine u KKI-ju prema podsektorima u 2015. i 2019. godini, u %	50
Slika 21.	Udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %.....	50

Slika 22.	Udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini prema podsektorima u 2019. godini, u %	51
Slika 23.	Ukupna kratkoročna potraživanja u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019. (u milijunima kuna) i međugodišnje stope rasta (u %).....	52
Slika 24.	Kratkoročna potraživanja KKI-ja po podsektorima u 2019. (u milijunima kuna) i kumulativna stopa promjene kratkoročnih potraživanja u 2019. u odnosu na 2015. (u %)	52
Slika 25.	Ukupan kapital i rezerve u KKI-ju u razdoblju 2015. – 2019., u milijunima kuna	53
Slika 26.	Struktura ukupnog kapitala i obveza u KKI-ju prema podsektorima u 2015. i 2019. godini, u %	53
Slika 27.	Ukupne dugoročne obveze u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019. (u milijunima kuna) i međugodišnje stope rasta (u %).....	54
Slika 28.	Struktura dugoročnih obveza u KKI-ju prema podsektorima u 2015. i 2019. godini, u %	54
Slika 29.	Ukupni prihodi KKI-ja (u milijunima kuna) u razdoblju 2015. – 2019 i udio ukupnih prihoda KKI-ja u ukupnim приходima ostalih industrija (u %).....	55
Slika 30.	Međugodišnje stope rasta ukupnih prihoda u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %.....	56
Slika 31.	Ukupni prihodi KKI-ja po podsektorima u 2015. i 2019., u milijunima kuna	57
Slika 32.	Poslovni prihodi KKI-ja (u milijunima kuna) u razdoblju 2015. – 2019. i udio poslovnih prihoda KKI-ja u poslovnim приходima ostalih industrija (u %)	58
Slika 33.	Međugodišnje stope rasta poslovnih prihoda u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %.....	58
Slika 34.	Poslovni prihodi KKI-ja po podsektorima u 2019. (u milijunima kuna) i kumulativna stopa promjene poslovnih prihoda u 2019. u odnosu na 2015. (u %).....	59
Slika 35.	Međugodišnje stope promjene poslovnih prihoda po podsektorima u razdoblju 2015. – 2019., u %	60
Slika 36.	Ukupni rashodi u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019. (u milijunima kuna) i međugodišnje stope rasta ukupnih rashoda u KKI-ju i ostalim industrijama (u %).....	61
Slika 37.	Poslovni rashodi KKI-ja u razdoblju 2015. – 2019. (u milijunima kuna) i udio poslovnih rashoda KKI-ja u poslovnim rashodima ostalih industrija (u %)	62
Slika 38.	Ukupni poslovni rashodi KKI-ja po podsektorima u 2015. i 2019., u milijunima kuna	63
Slika 39.	Neto-dobit KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019., u milijunima kuna	64
Slika 40.	Međugodišnje stope rasta neto-dobiti u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %.....	64

Slika 41.	Neto-dobit KKI-ja po podsektorima u 2015. – 2019., u milijunima kuna	65
Slika 42.	EBITDA KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019., u milijunima kuna	66
Slika 43.	Međugodišnje stope rasta EBITDA-e u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %.....	66
Slika 44.	EBITDA KKI-ja po podsektorima u 2015. i 2019., u milijunima kuna	67
Slika 45.	Ukupne investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju u razdoblju 2015. – 2019., u milijunima kuna i udio u ukupnim investicijama u dugotrajnu imovinu, u %.....	68
Slika 46.	Ukupne investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju po podsektorima u 2015. i 2019. godini, u milijunima kuna	68
Slika 47.	Ukupan izvoz KKI-ja u razdoblju 2015. – 2019., u milijunima kuna	69
Slika 48.	Međugodišnje stope rasta izvoza u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %	70
Slika 49.	Ukupan izvoz KKI-ja po podsektorima u 2015. i 2019. godini, u milijunima kuna	70
Slika 50.	Koeficijent likvidnosti KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019.	71
Slika 51.	Koeficijent obrtaja ukupne imovine KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019.	72
Slika 52.	Profitabilnost imovine (ROA) KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019., u %.....	73
Slika 53.	Koeficijent zaduženosti KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019.	74
Slika 54.	Broj poduzeća u KKI-ju i ostalim industrijama u 2019. i 2020. godini	80
Slika 55.	Promjene broja poduzeća po podsektorima u 2020. u odnosu na 2019. godinu s obzirom na veličinu, uz zaseban prikaz podsektora Računalni programi, igre i novi mediji.....	82
Slika 56.	Stopa preživljavanja poduzeća – 5 godina u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2020.	82
Slika 57.	Ukupni prihodi KKI-ja po podsektorima u 2020. (u milijunima kuna) i stopa promjene u odnosu na 2019. godinu (u %)	86
Slika 58.	Poslovni prihodi KKI-ja po podsektorima u 2020. (u milijunima kuna) i stopa promjene u odnosu na 2019. godinu (u %)	87
Slika 59.	Ukupni rashodi KKI-ja po podsektorima u 2020. (u milijunima kuna) i stopa promjene u odnosu na 2019. godinu (u %)	90
Slika 60.	Neto-dobit KKI-ja po podsektorima u 2019. i 2020., u milijunima kuna	91

Slika 61.	EBITDA KKI-ja po podsektorima u 2019. i 2020., u milijunima kuna	92
Slika 62.	Ukupne investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju u razdoblju 2015. – 2020. (u milijunima kuna) i udio u investicijama u dugoročnu imovinu svih industrija (u %)	93
Slika 63.	Ukupne investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju po podsektorima u 2019. i 2020. godini, u milijunima kuna.....	94
Slika 64.	Ukupan izvoz KKI-ja u razdoblju 2015. – 2020., u milijunima kuna	95
Slika 65.	Ukupan izvoz KKI-ja po podsektorima u 2019. i 2020. godini, u milijunima kuna	95
Slika 66.	Koeficijent likvidnosti KKI-ja po podsektorima i ostalih industrija u 2019. i 2020. godini.....	96
Slika 67.	Koeficijent obrtaja ukupne imovine KKI-ja po podsektorima i ostalih industrija u 2019. i 2020. godini	97
Slika 68.	Profitabilnost imovine (ROA) KKI-ja po podsektorima i ostalih industrija u 2019. i 2020. godini.....	98
Slika 69.	Koeficijent zaduženosti KKI-ja i ostalih industrija u 2019. i 2020.....	99
Slika 70.	DESI indeks za 2020. – korisnici interneta koji igraju i skidaju igre, slike, glazbu i film (% od ukupnih korisnika interneta)	102
Slika 71.	DESI indeks za 2020. – korisnici interneta koji gledaju video na zahtjev od komercijalnih usluga (% od ukupnih korisnika interneta).....	103

Popis tablica

Tablica 1.	Podsektori KKI-ja prema NKD-u 2007 (razina razreda)	18
Tablica 2.	Zakonski i institucionalni okvir podsektora KKI-ja*	21
Tablica 3.	Opseg i doprinos kreativne ekonomije u Hrvatskoj, 2015. – 2021.	30
Tablica 4.	Usporedba obrazovne strukture zaposlenih u sektoru KKI-ja s obrazovnom strukturom osoba zaposlenih u ostatku gospodarstva, 2020. godina	32
Tablica 5.	Zaposleni po podsektorima KKI-ja u Hrvatskoj u 2015., 2019., 2020. i 2021. godini	34
Tablica 6.	Proračuni za kulturu prema ukupnim javnim proračunskim razinama, 2019. i 2020. godina.....	35
Tablica 7.	Javni rashodi za kulturu (u tisućama kuna) i njihov udio u ukupnim rashodima državnog proračuna – funkcijska klasifikacija od 2017. do 2020. godine.....	36
Tablica 8.	Županijska izdvajanja za kulturu po stanovniku u kunama i udio javnih izdataka za kulturu u ukupnom proračunu* u % u 2019. godini	38
Tablica 9.	Zaposlenost u KKI-ju u 2019., 2020. i 2021. godini.....	79
Tablica 10.	Broj poduzeća u KKI-ju u podsektorima u 2019. i 2020. godini	81
Tablica 11.	Odabrane kategorije bilance u 2020. i međugodišnja stopa promjene u odnosu na 2019.	83
Tablica 12.	Odabrane kategorije bilance u 2020. i stopa promjene u odnosu na 2019. po podsektorima	84
Tablica 13.	Odabrane kategorije računa dobiti i gubitka u 2020. i stopa promjene u odnosu na 2019.	85

Popis okvira

Okvir 1.	Ograničenja metodologije	20
Okvir 2.	Promjena poslovnih prihoda odabranih podsektora u 2020. u odnosu na 2019. godinu na razini NACE 4	88

Izvršni sažetak

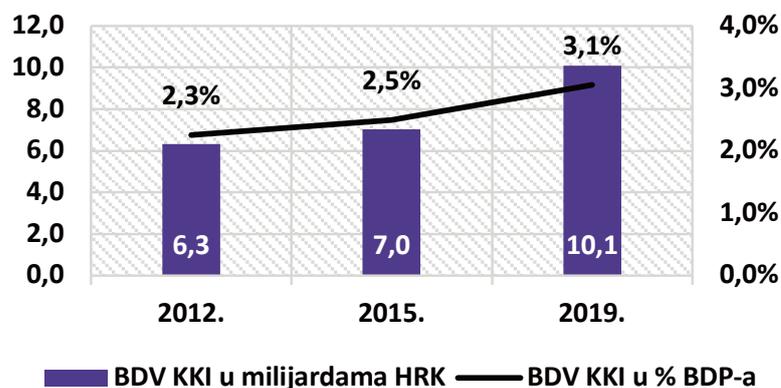
Ovo istraživanje ima za cilj utvrditi utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na kulturne i kreativne industrije (KKI) u Republici Hrvatskoj. Zbog dinamike prikupljanja podataka te s ciljem identificiranja pozitivnih trendova u predpandemijskom razdoblju, u istraživanju se zasebno analiziraju doprinos KKI-ja gospodarstvu, zaposlenosti i kreiranju bruto dodane vrijednosti (BDV) te poslovanje poduzeća iz KKI-ja u razdoblju od 2015. do 2019. godine. U drugom dijelu istraživanja predstavljeno je poslovanje KKI-ja u 2020. godini, što je omogućilo analizu utjecaja pandemije uzrokovane SARS-CoV-2 (korona)virusom na kretanje zaposlenosti u KKI-ju i promjene temeljnih financijskih kategorija poduzeća koja posluju u KKI-ju.

U ovom je istraživanju KKI definiran u skladu s mapiranjem koje je proveo Ekonomski institut, Zagreb u 2015. godini na zahtjev naručitelja Hrvatskog klastera konkurentnosti kreativnih i kulturnih industrija. Navedena metodologija obuhvaća ukupno 45 djelatnosti (razina razreda NKD-a 2007) grupiranih u 12 podsektora. Takav pristup omogućio je detaljniji uvid u specifičnosti poslovanja 12 podsektora kulturnih i kreativnih industrija u razdoblju 2015 – 2020. Od ukupno 45 djelatnosti, 43 su potpuno kreativne, a dvije su djelomično kreativne. Valja naglasiti da korištena metodologija ima određena ograničenja povezana s obuhvatom podsektora, ali i s nedostacima NKD klasifikacije. Prilikom izrade ove studije prepoznata je potreba za revizijom pojedinih podsektora u kontekstu obuhvata i određivanja adekvatnih pondera pojedinih djelatnosti NKD-a obuhvaćenih podsektorima. Unatoč uočenim metodološkim nedostacima, zadržana je postojeća metodologija radi mogućnosti konzistentne usporedbe podataka i identifikacije trenda u dužem razdoblju te brzog djelovanja i ukazivanja na razmjere utjecaja COVID-19 krize na kulturni i kreativni sektor.

Doprinos gospodarstvu – BDV

Predpandemijsko razdoblje, između 2015. i 2019. godine, bilo je izrazito uspješno za KKI kako iz perspektive usporedbe s ostalim industrijama tako i iz perspektive doprinosa ukupnom gospodarstvu. U 2019. godini ukupna bruto dodana vrijednost sektora iznosila je 10,1 milijardu kuna ili 3,1 posto bruto domaćega proizvoda (BDP) Republike Hrvatske. U razdoblju od 2012. do 2019. godine ovaj sektor bilježi snažan rast. Bruto dodana vrijednost kulturnog i kreativnog sektora hrvatskog gospodarstva povećavala se po prosječnoj godišnjoj nominalnoj stopi od 6,9 posto, dok je BDV na razini ukupnog gospodarstva u prosjeku godišnje rastao za 2,3 posto.

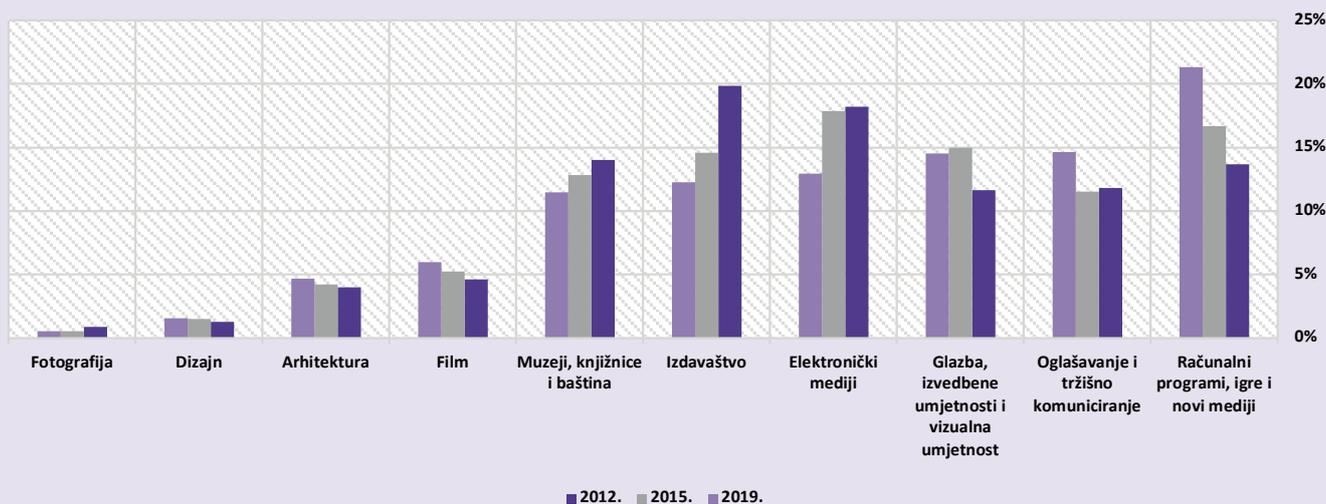
Kao rezultat opisanih kretanja udio sektora KKI-ja u ukupnom gospodarstvu povećao se s 2,3 posto u 2012. godini na 2,5 posto u 2015., odnosno na 3,1 posto u 2019. godini. Struktura BDV-a kulturnog i kreativnog sektora prikazuje u kojoj su mjeri pojedini podsektori pridonijeli stvaranju dodane vrijednosti.

Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a i FINA-e.

Najveći doprinos u stvaranju dodane vrijednosti u 2019. godini imaju podsektori Računalni programi, igre i novi mediji (21,3 posto), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (14,7 posto), Glazba, umjetnost i izvedbene umjetnosti (14,5 posto)¹, Elektronički mediji (12,9 posto), Izdavaštvo (12,3 posto) i Muzeji, galerije i knjižnice (11,5 posto). U 2015. godini, na razini podsektora, BDV-u je najznačajnije doprinio podsektor Elektronički mediji (17,9 posto), a slijedili su podsektori Računalni programi, igre i novi mediji (16,7 posto), Glazba i izvedbene umjetnosti (15 posto) i Izdavaštvo (14,6 posto). Za usporedbu, 2012. godine najveći doprinos sektora KKI-ja ukupnom BDV-u došao je od Izdavaštva (19,9 posto) i Elektroničkih medija (18,2 posto), dok je podsektor Računalni programi, igre i novi mediji ostvarivao 11,8 posto sektorskog BDV-a. Najmanji doprinos dolazio je u 2012. godini od podsektora Fotografija (0,5 posto) i Dizajn (1,5 posto), jednako kao i u svim promatranim godinama.

BDV podsektori

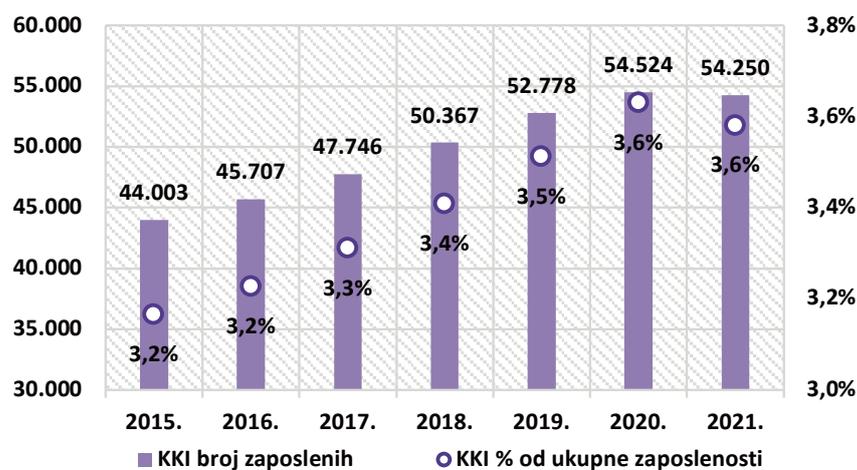
Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a i FINA-e.

¹ Iz metodoloških razloga nije moguće procijeniti pojedinačni doprinos podsektora Umjetnost i podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti, već se procjena odnosi na ta dva podsektora promatrana kao cjelinu. Naime, podaci o ukupnom BDV-u (koji uz privatni sektor uključuju i javni i neprofitni sektor) nisu dostupni na razini 4 znamenke NKD-a kao što je to slučaj kod procjene ekonomskog doprinosa.

Doprinos zaposlenosti

Razdoblje od 2015. do 2020. godine obilježeno je snažnim rastom zaposlenosti sektora KKI-ja, na što ukazuje podatak da je 2020. godine sektor KKI-ja zapošljavao čak 10.521 (23,9 posto) radnika više nego pet godina ranije.

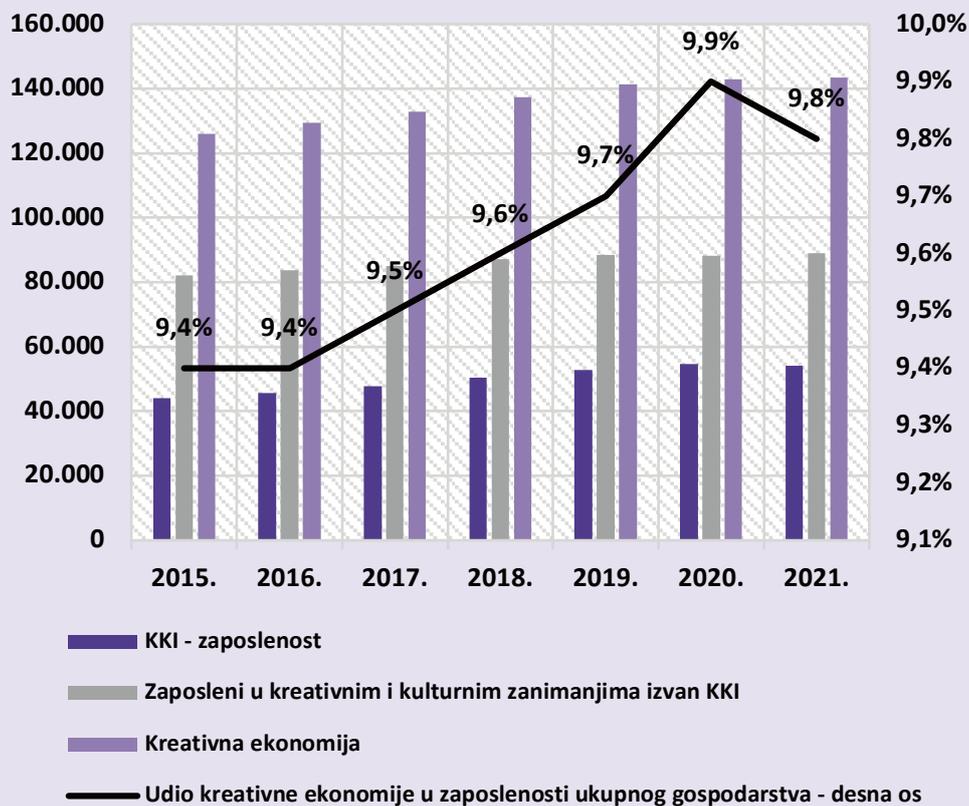
Usporedbe radi, zaposlenost na razini cjelokupnog gospodarstva tijekom istog razdoblja bilježi kumulativni rast od 8,1 posto. Brži rast zaposlenosti KKI sektora od rasta zaposlenosti ukupnog gospodarstva rezultirao je i povećanjem doprinosa ovog sektora ukupnoj zaposlenosti gospodarstva s 3,2 posto u 2015. na 3,6 posto u 2020. godini.

Izvor: Izračun autora prema podacima HZMO-a.

U usporedbi sa strukturom zaposlenih u RH, razlikovno obilježje strukture zaposlenih u KKI-ju jest iznadprosječni udio zaposlenih kod obrtnika i samostalnih djelatnika, što indirektno upućuje i na iznadprosječan udio samozaposlenih osoba. Dok zaposleni kod obrtnika i samostalnih djelatnika čine 12,1 posto ukupne zaposlenosti u gospodarstvu, njihov je udio u broju zaposlenih osoba u KKI-ju čak 19 posto. Usitnjenost KKI-ja može se objasniti projektnom prirodom rada, ali u velikome dijelu KKI-ja i potrebom za slobodom umjetničkog djelovanja.

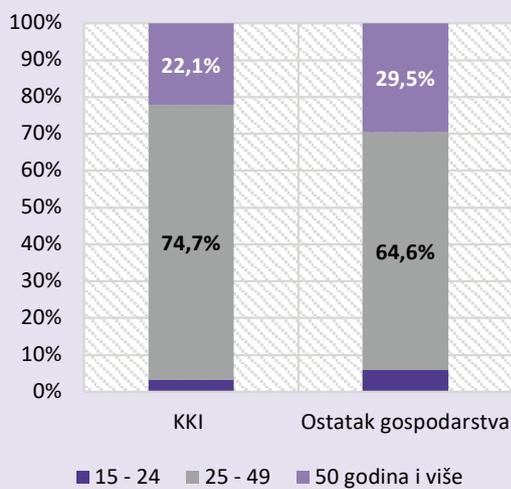
Opseg kreativne ekonomije procjenjuje se na način da se ukupnome broju zaposlenih u KKI-ju pribroje zaposleni u kreativnim i kulturnim zanimanjima u ostatku gospodarstva (u djelatnostima koje su izvan KKI-ja). Analiza kretanja **opsega kreativne ekonomije** u Hrvatskoj od 2015. do 2021. godine ukazuje na to da je ukupna zaposlenost u kreativnoj ekonomiji od 2015. do 2021. godine rasla po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,2 posto što je rezultiralo kumulativnim rastom od 13,7 posto.

Izvor: EIZ i HZMO.

Među osobama zaposlenima u kreativnom i kulturnom sektoru veća je zastupljenost osoba u dobi od 25 do 49 godina – 74,7 posto naspram 64,6 posto u ostatku gospodarstva, ali je i manji udio osoba mlađih od 25 godina te starijih od 50 godina.

Dobna i obrazovna struktura – za zaposlene u pravnim osobama u 2020.

* Uključuje VI. stupanj obrazovanja i više).

Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a

U usporedbi sa zaposlenim osobama u ostalim djelatnostima, obrazovna struktura zaposlenih u KKI-ju povoljnija je zbog značajno većeg udjela visokoobrazovanih radnika. Prema podacima za 2020. godinu čak 62,4 posto osoba zaposlenih u sektoru KKI-ja završilo je najmanje višu školu, dok je u ostatku gospodarstva taj udio gotovo dvostruko manji i iznosi 34,2 posto. Istovremeno zaposlenost u KKI sektoru obilježena je manjim udjelom osoba bez škole – 0,1 posto u usporedbi s 0,8 posto u ostalim sektorima.

Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na zaposlenost u KKI-ju

Pandemija bolesti COVID-19 nije negativno utjecala na kretanje broja zaposlenih u KKI-ju, ukoliko promatramo broj zaposlenih u 2020. godini. Naime, na razini industrije broj zaposlenih povećao se za 3,31 posto, dok je udio zaposlenih u KKI-ju u ukupnoj zaposlenosti RH narastao za 0,12 postotnih bodova i iznosio je 3,63 posto u 2020. godini.

Podsektor/godina	2015.	2019.	2020.	2021.*	Stopa promjene	Stopa promjene
					2020./2015.	2021./2020.
Muzeji, knjižnice i baština	4.749	5.033	4.983	4.964	4,9%	-0,4%
Umjetnost	1.960	2.130	2.187	2.189	11,6%	0,1%
Glazba i izvedbene umjetnosti	5.242	6.005	6.090	6.244	16,2%	2,5%
Dizajn	1.435	2.402	2.712	2.894	89,0%	6,7%
Film	1.144	1.684	1.816	1.814	58,7%	-0,1%
Fotografija	978	1.148	1.210	1.208	23,7%	-0,2%
Arhitektura	2.102	2.919	2.983	3.137	41,9%	5,2%
Računalni programi, igre i novi mediji	4.564	7.520	8.486	9.390	85,9%	10,7%
Elektronički mediji – tv, video, radio	5.304	5.311	5.400	5.430	1,8%	0,6%
Izdavaštvo	8.988	8.512	8.521	8.256	-5,2%	-3,1%
Oglašavanje i tržišno komuniciranje	6.014	8.616	8.644	7.232	43,7%	-16,3%
Zanati	1.523	1.498	1.492	1.492	-2,0%	0,0%
KKI	44.003	52.778	54.524	54.250	23,9%	-0,5%
Udio KKI-ja u RH	3,17%	3,51%	3,63%	3,58%	0,46 p.b.	-0,05 p.b.

* Stanje na dan 31. ožujka.

Izvor: Izračun autora prema HZMO-u.

Na razini podsektora, u 2020. broj zaposlenih rastao je u svim podsektorima u usporedbi s 2019. godinom, osim u podsektorima Muzeji, knjižnice i baština te Zanati. Valja naglasiti da je i u tim podsektorima pad zaposlenosti bio neznatan. Istodobno, zaposlenost je rasla po dvoznamenkastim međugodišnjim stopama u podsektorima Računalni programi, igre i novi mediji te Dizajn u 2020. godini. Situacija je slična na razini KKI-ja, analiziramo li promjenu na dan 31. ožujka 2021. godine u odnosu na 2019. godinu. Naime, zaposlenost na razini industrije povećala se u 2021. u odnosu na 2019. za 2,76 posto, a udio KKI-ja u RH u 2021. godini iznosio je 3,58 posto, što je za 0,07 postotnih bodova više u odnosu na udio KKI-ja u zaposlenosti na razini Republike Hrvatske u 2019. godini. Na razini podsektora, negativan utjecaj pandemije izražen je kod podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje, u kojem se broj zaposlenih smanjio za 16,06 posto u 2021. u odnosu na 2019. godini.

Poslovni subjekti u KKI-ju

Ostatak analize fokusira se samo na dio KKI-ja koji se odnosi na poslovne subjekte. Analiza je provedena na temelju javno dostupnih podataka iz godišnjih financijskih izvještaja za razdoblje od 2015. do 2020. godine. Izvor podatka jest baza Financijske agencije (FINA). Sektor kulturnih i kreativnih djelatnosti definiran je kao što je navedeno na početku ove studije kao skup 45 djelatnosti (razina razreda NKD-a 2007) grupiranih u 12 podsektora. S obzirom na to da se financijska analiza ograničava na analizu poslovanja poduzeća koja djeluju u pojedinom podsektoru, zaključke o poslovanju pojedinog podsektora valja ograničiti na poslovanje dijela podsektora koji se odnosi na poduzeća. U tom kontekstu neki od podsektora nisu dovoljno dobro obuhvaćeni te nije moguće donositi uopćene zaključke o poslovanju tih podsektora samo na temelju podataka o poslovanju poslovnih subjekata u tom podsektoru. Ovo posebno vrijedi za podsektore Muzeji, knjižnice i baština te Umjetnost, u kojem poslovni subjekti predstavljaju mali udio ukupnog podsektora.

Broj i stope preživljavanja poduzeća u KKI-ju

Ukupan broj poduzeća koja posluju u KKI-ju u 2019. godini iznosio je 8.897, što je činilo 7 posto ukupnih poduzeća u Republici Hrvatskoj. Broj poduzeća koja posluju u KKI-ju povećao se za 29 posto u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Stopa rasta poduzeća u KKI-ju bila je brža u usporedbi s ostalim industrijama (24,7 posto) u istom razdoblju. Još jedna specifičnost KKI-ja jest veći udio mikro poduzeća u KKI-ju u odnosu na ostale industrije, što može upućivati na veću ranjivost ovog sektora na egzogeni nepovoljni događaj poput aktualne pandemije. Činjenicu da je KKI više okrenut poduzetništvu također treba imati na umu prilikom oblikovanja javnih politika. Najveći broj poduzeća posluje u podsektoru Oglašavanje i tržišno komuniciranje. U 2015. i 2019. godini udio poduzeća iz podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje činio je oko petine ukupnih poduzeća u KKI-ju. Prema broju poduzeća u apsolutnom iznosu svi podsektori bilježili su porast broja poduzeća u 2019. u odnosu na 2015. godinu.

Broj poduzeća u podsektoru Računalni programi, igre i novi mediji povećao se za 55,6 posto u 2019. u odnosu na 2015. godinu, dok je porast u podsektorima Glazba i izvedbene umjetnosti te Dizajn iznosio 48,6 posto odnosno 39,5 posto.

U razdoblju 2015. – 2019. poduzeća u KKI-ju pokazala su veću razinu otpornosti u odnosu na poduzeća u ostalim industrijama. Naime, poduzeća koja posluju u KKI-ju u svim promatranim godinama imaju veće stope preživljavanja u usporedbi s poduzećima u ostalim industrijama. Nakon pet godina 69,3 posto poduzeća u KKI-ju u 2019. godini još je uvijek bilo aktivno, u usporedbi s 48,2 posto poduzeća u ostalim industrijama.

Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na poduzeća u KKI-ju

Unatoč krizi uzrokovanoj pandemijom bolesti COVID-19, ukupan broj poduzeća u KKI-ju porastao je za 136 poduzeća, odnosno 1,5 posto u 2020. u odnosu na 2019. godinu. U istom razdoblju rastao je i ukupan broj poduzeća u ostalim industrijama, ali po nešto višoj stopi od 1,7 posto. U apsolutnom iznosu zabilježen je rast od 102 mikro, 24 malih i 10 srednjih poduzeća u KKI-ju u 2020. godini. Rast broja poduzeća prisutan je u većini podsektora KKI-ja. U slučaju podsektora Muzeji, knjižnice i baština nije bilo promjene, dok je manji broj poduzeća zabilježen kod podsektora Izdavaštvo (-37), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (-28) i Fotografija (-4). Najznačajniji doprinos rastu broja poduzeća u kulturnom i kreativnom sektoru u 2020., u odnosu na prethodnu godinu, dolazi od podsektora Računalni programi, igre i novi mediji (105 poduzeća). Ostali podsektori KKI-ja koji bilježe rast broja poduzeća jesu Arhitektura (43), Zanati (18), Film (16) i Glazba i izvedbene umjetnosti (12).

Bilance poduzeća u KKI-ju – prije i nakon pandemije bolesti COVID-19

Ukupna imovina u KKI-ju u 2019. godini dosegla je 19.579,7 milijuna kuna, što je za 23,1 posto više u usporedbi s ukupnom imovinom KKI-ja u 2015. godini. Ukupna imovina KKI-ja u 2019. godini doprinosila je ukupnoj imovini svih industrija s 1,8 posto. Za KKI karakterističan je visoki udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini u usporedbi s ostalim industrijama. U 2019. godini udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini KKI-ja iznosio je 6,1 posto, što je bilo značajno više u usporedbi s udjelom nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini ostalih industrija (3,6 posto). Kada analiziramo udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini na razini podsektora, u 2019. godini taj je udio bio najviši kod podsektora Elektronički mediji (16,2 posto), Film (11,5 posto) i Računalni programi, igre i novi mediji (8,7 posto).

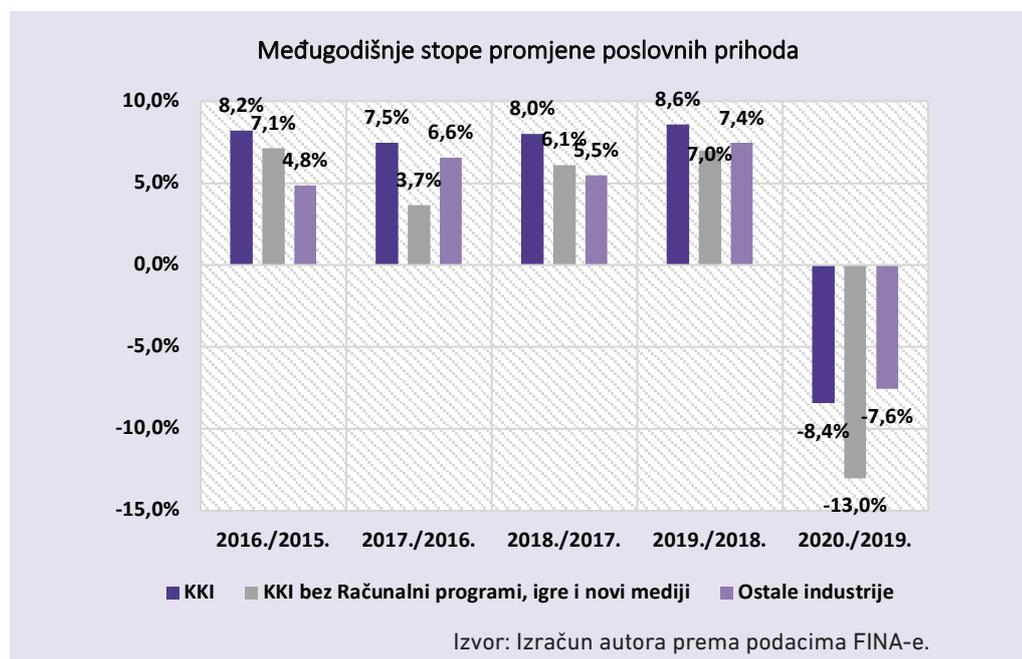
Zanimljivo je da je doprinos kategorije kratkoročnih potraživanja KKI-ja u ukupnoj industriji veći u odnosu na druge bilančne kategorije te se povećao s 3 posto u 2015. na 3,3 posto u 2019. godini. U 2019. godini kratkotrajna potraživanja KKI-ja doprinosila su ukupnoj imovini KKI-ja s 26,5 posto, dok je

doprinos kratkotrajnih potraživanja ukupnoj imovini ostalih industrija iznosio 14,2 posto. Skoro trećina ukupnih potraživanja KKI-ja u 2019. generirana je od strane podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje.

Ukupne dugoročne obveze KKI-ja iznosile su 3.012 milijuna kuna te su doprinosile s 1 posto ukupnim dugoročnim obvezama industrije u 2019. godini. U 2019. godini, u odnosu na 2015. godinu, ukupne dugoročne obveze smanjile su se po kumulativnoj stopi od 12,3 posto. Na međugodišnjoj razini zabilježen je pad dugoročnih obveza poduzeća koja posluju u KKI-ju u svim promatranim godinama, osim u slučaju međugodišnje promjene u 2019. u odnosu na 2018. godinu. U 2020. se godini ipak bilježi rast dugoročnih obveza poduzeća koja posluju u kulturnim i kreativnim industrijama za 3,8 posto u odnosu na 2019. godinu. Rast dugoročnih obveza na razini svih poduzeća iznosio je 1,5 posto u istom razdoblju. Iako nije moguće donositi nedvosmislene zaključke, ovaj trend može ukazivati na pojačanu potrebu za zaduživanjem poduzeća u KKI-ju uslijed utjecaja pandemije uzrokovane koronavirusom (SARS-CoV-2). Prema udjelu dugoročnih obveza pojedinih podsektora u ukupnim dugoročnim obvezama KKI-ja, najveći su doprinos generirali podsektori Zanati i Izdavaštvo u 2020. godini. U 2020. godini, u odnosu na 2019., podsektori Dizajn, Glazba i izvedbene umjetnosti, Zanati, Računalni programi, igre i novi mediji te Elektronički mediji zabilježili su rast dugoročnih obveza. Dugoročne obveze ostalih podsektora smanjile su u istom razdoblju.

Poslovni prihodi poduzeća u KKI-ju

Poslovanje KKI-ja u predpandemijskom razdoblju bilo je iznimno uspješno. Poslovni su mu prihodi u 2019. dosegli 20.540,1 milijun kuna. U apsolutnom iznosu poslovni prihodi KKI-ja u 2019. bili su veći za 5.480,6 milijuna kuna u odnosu na 2015. godinu. Važnost KKI-ja u ukupnoj industriji tijekom promatranog razdoblja rasla je prema kriteriju poslovnih prihoda – od 2,7 posto u 2015. do 2,9 posto u 2019. godini.

Iako je razdoblje od 2015. do 2019. godine obilježilo povećanje poslovnih prihoda za cjelokupnu industriju, može se zaključiti da je, iz perspektive kategorije poslovnih prihoda, KKI u prosjeku bio uspješniji od ostalih industrija u promatranom razdoblju.

Poslovni prihodi u svim podsektorima povećali su se u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Poslovni prihodi podsektora Računalni programi, igre i novi mediji činili su 21,2 posto ukupnih poslovnih prihoda KKI-ja u 2019. godini, dok su dominantan udio od 24 posto imali prihodi podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje. Suma poslovnih prihoda podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje, Računalni programi, igre i novi mediji, Elektronički mediji i Izdavaštvo doprinosili su ukupnim poslovnim prihodima KKI-ja sa 70,6 posto.

Poslovni prihodi podsektora Film, Arhitektura i Dizajn rasli su za oko 50 posto, dok su se poslovni prihodi podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti povećali za 78 posto u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Podsektori Fotografija, Umjetnost i Muzeji, knjižnice i baština također su zabilježili visoke stope rasta u 2019. u odnosu na 2015. godinu, iako je riječ o podsektorima koji su u apsolutnom iznosu generirali svega 0,9 posto poslovnih prihoda KKI-ja u 2019. godini.

Podsektore KKI-ja moguće je grupirati i prema trendu rasta poslovnih prihoda u predpandemijskom razdoblju (2015. – 2019.). Stabilan rast po dvoznamenkastim stopama u cjelokupnom promatranom razdoblju bilježi se kod podsektora Računalni programi, igre i novi mediji i Glazba i izvedbene umjetnosti. Kontinuirano razdoblje pozitivnih, ali promjenjivijih stopa rasta prisutno je kod podsektora Dizajn, Film, Zanati, Arhitektura i Oglašavanje i tržišno komuniciranje. Prihodi podsektora Elektronički mediji gotovo stagniraju u razdoblju između 2015. i 2019. godine, dok su se poslovni prihodi podsektora Izdavaštvo na međugodišnjoj razini smanjili u 2017. godini u odnosu na 2016. (-8,5 posto) te u 2019. u odnosu na 2018. godinu (-0,6 posto). Poslovni prihodi podsektora Fotografija u 2019. smanjili su se za 17,7 posto u odnosu na 2018. godinu. Kao što je ranije spomenuto, analiza podsektora Muzeji, knjižnice i baština ne daje relevantnu sliku ukupnog poslovanja ovog segmenta KKI-ja jer uključuje samo poslovne subjekte². Zaključno, većina podsektora KKI-ja 2019. godinu zaključila je s ekspanzivnim i povoljnim poslovanjem koje je trajalo u promatranom petogodišnjom razdoblju te je u COVID-19 krizu ušla s pozitivnim trendovima u poslovanju.

Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na poslovne prihode KKI-ja

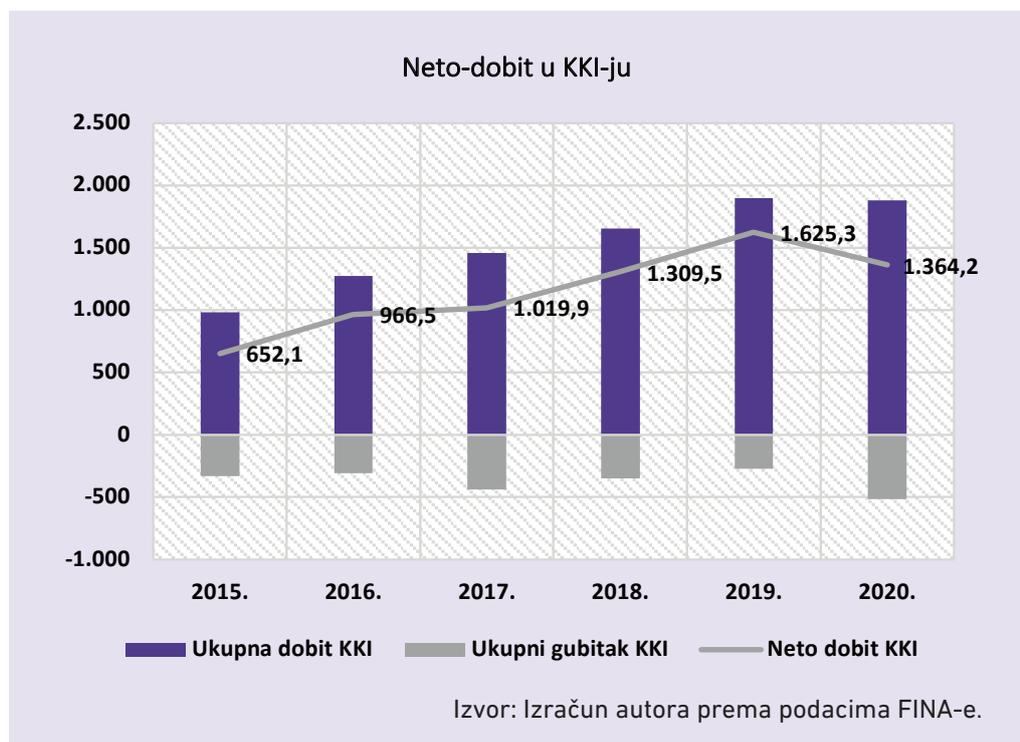
Poslovni prihodi kulturnih i kreativnih industrija zabilježili su pad od 8,4 posto u pandemijskoj 2020. godini u odnosu na prethodnu godinu, što je bilo značajnije od pada poslovnih prihoda na razini ostalih industrija (-7,6 posto). Pad poslovnih prihoda na međugodišnjoj razini u 2020. godini zabilježen je kod svih podsektora osim podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, Arhitektura i Muzeji, knjižnice i baština. Ukoliko se iz poslovnih prihoda KKI-ja isključe poslovni prihodi podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, pad poslovnih prihoda svih ostalih podsektora na međugodišnjoj razini doseže 13 posto. Pandemija bolesti COVID-19 ostavila je najznačajniji utjecaj na poslovne prihode podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti (-40,8 posto), Film (-35,9 posto), Umjetnost (-23,6 posto), Fotografija (-22,5 posto), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (-15,3 posto) i Izdavaštvo (-11,4 posto), koji su pali po dvoznamenkastim stopama većim od prosjeka same industrije. Smanjenje prihoda podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje očekivano je s obzirom na pad prodaje oglasnog prostora (Ernest & Young, 2021). Valja istaknuti da je i prema kriteriju poslovnih prihoda podsektor Računalni programi, igre i novi

² Podaci prikupljeni od Financijske agencije (FINA) uključuju podatke iz financijskih izvještaja poduzetnika, odnosno sektora trgovačkih društava, što znači da nisu uključeni proračunski korisnici (državne i javne institucije i ustanove), neprofitne organizacije, a nema niti izvještaja za obrtnike, osim ako isti nisu obveznici poreza na dobit.

mediji jedan od pobjednika pandemije jer je zabilježio rast poslovnih prihoda od 8,6 posto u 2020. godini. Ipak, čak je i ovaj podsektor usporen pandemijom, s obzirom na to da su se poslovni prihodi istog u razdoblju 2015. – 2019. gotovo udvostručili. Podsjetimo li se visokih kumulativnih stopa rasta poslovnih prihoda u razdoblju 2015. – 2019. podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti (79 posto), Film (52 posto), Fotografija (38 posto) i Umjetnost (116 posto), jasno je da je riječ o podsektorima KKI-ja kojima je pandemija bolesti COVID-19 izazvala značajan udarac.

Neto-dobit poduzeća u KKI-ju

Na agregiranoj je razini KKI poslovao s pozitivnim poslovnim rezultatom u razdoblju od 2015. do 2019. godine. Neto-dobit poduzeća u KKI-ju na agregiranoj razini bilježila je pozitivne stope rasta u razdoblju 2015. – 2019. Usporedimo li poslovni rezultat na agregiranoj razini, KKI poslovao je uspješnije od ostalih industrija, s iznimkom promjene neto-dobiti u 2018. u odnosu na 2017. godinu.

Poduzeća u podsektoru Muzeji, knjižnice i baština ostvarila su gubitak na agregiranoj razini u 2019. godini, dok su ostali podsektori zabilježili pozitivan poslovni rezultat. Neto-dobit smanjila se u podsektoru Fotografija, dok se kod ostalih podsektora neto-dobit povećala u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Neto-dobit podsektora Računalni programi, igre i novi mediji činila je 29,3 posto ostvarene neto-dobiti KKI-ja u 2019. te se povećala za 133,3 posto u odnosu na 2015. godinu. Neto-dobiti podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje i Film doprinosile su ukupnoj neto dobiti KKI-ja s 22,4 odnosno 14,4 posto u 2019. godini.

Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na neto-dobit KKI-ja

Ako analiziramo neto-dobiti poduzeća iz KKI-ja bez onih koje obuhvaća podsektor Računalni programi, igre i novi mediji, neto-dobit smanjila se za 36,9 posto, što je značajnije od pada neto-dobiti ostalih industrija. Neto-dobit na razini svih poduzeća u KKI-ju (onih s pozitivnim i negativnim poslovnim rezultatom) smanjila se za 16,1 posto na međugodišnjoj razini u 2020. godini, dok je na razini ostalih industrija neto-dobit pala gotovo za trećinu. Pozitivan poslovni rezultat u 2020. godini bilježe svi podsektori osim podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti (-4,9 milijuna kuna) i Fotografija (-1,1 milijun kuna). Podsektori Računalni programi, igre i novi mediji, Izdavaštvo, Arhitektura, Muzeji, knjižnice i baština i Dizajn ostvarili su povećanje neto-dobiti u 2020. u odnosu na prethodnu godinu. Kod ostalih podsektora zabilježen je međugodišnji pad neto-dobiti pod utjecajem pandemije bolesti COVID-19.

Što je važno za budućnost kulturnog i kreativnog sektora?

- Ulaganja u digitalnu prilagodbu
- Poticanje inovacija u kulturnom i kreativnom sektoru
- Dobro dizajnirane mjere za potporu poduzeća koja posluju u ovom sektoru
- Poticanje kulturnog poduzetništva i olakšavanje pristupa financiranju
- Nastavak strukturiranog praćenja KKI-ja te ekonomskih i socio-kulturnih učinaka COVID-19 krize na domaći kulturni i kreativni sektor

T

KREATIVNOST

Uvod

Važnost kulturnih i kreativnih industrija značajno raste u zadnja dva desetljeća kako u Hrvatskoj tako i na europskoj razini. U 2019. godini kulturne i kreativne industrije (KKI ili KK industrije)¹ činile su 4,4 posto BDP-a Europske unije. Cilj ovog istraživačkog projekta jest analizirati doprinos KK industrija ukupnom gospodarstvu i zaposlenosti

¹ U nastavku teksta i oznaka na slikama kao kratice za kulturne i kreativne industrije koriste se KKI ili KK industrije.

u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2015. – 2020. U okviru ovog istraživačkog projekta na sustavan, stručan i konzistentan način analizira se i poslovanje poslovnih subjekata u KKI-ju u razdoblju 2015. – 2020. Važnost ovih industrija u ukupnom gospodarstvu i uspješnost poslovanja istih u navedenom razdoblju rasla je. S druge strane, u 2020. godini trend se naglo mijenja jer je KKI doživio veliki udarac uslijed pojave i širenja koronavirusa (SARS-CoV-2) te popratnih mjera socijalnog distanciranja i zatvaranja gospodarstva. U skladu s tim, cilj je ovog istraživanja utvrditi utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na KKI. Drugim riječima, ova studija analizira izravne ekonomske učinke koje je pandemija uzrokovana virusom SARS-CoV-2 imala na KKI. Osim ekonomskih učinaka, literatura prepoznaje i mjeri socio-kulturološke utjecaje pandemije na KKI u obliku promjene u potražnji i potrošnji, vještinama, načinima suradnje, blagostanju, raznovrsnosti i profesionalnom statusu zaposlenika u kulturnom i kreativnom sektoru (IDEA Consult et al., 2021). Potonji utjecaji nisu obuhvaćeni ovom studijom.

U sklopu ovog istraživanja, KKI je definiran u skladu s mapiranjem koje je proveo Ekonomski institut, Zagreb 2015. godine, na zahtjev naručitelja Hrvatskog klastera konkurentnosti kreativnih i kulturnih industrija. Takav pristup omogućio je detaljniji uvid u specifičnosti poslovanja 12 podsektora kulturnih i kreativnih industrija u razdoblju 2015. – 2020. Analizom poslovanja na razini 12 podsektora u 2020. godini, utvrdio se utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na pojedini podsektor te su identificirani podsektori koji su pretrpjeli najjači udarac. Kako bi se postigli navedeni ciljevi, proveden je niz analitičkih metoda i postupaka za prikupljanje i prikaz informacija o osnovnim obilježjima KK industrija i njihovoj važnosti za nacionalno gospodarstvo. Rezultati istraživačkog projekta pružaju vjerodostojno uporište za argumentirani pristup raspravama o utjecaju pandemije i perspektivi razvoja KKI-ja u Republici Hrvatskoj u budućnosti.

Istraživanje je podijeljeno u pet analitičkih dijelova. U uvodnom dijelu definiraju se KKI te 12 pojedinačnih podsektora. S obzirom na to da je pojmovno određivanje KK industrija te 12 podsektora preuzeto iz ranije studije Ekonomskog instituta, Zagreb, pojedini dijelovi uvodnog poglavlja koji se tiču zakonskog okvira te provedenog mapiranja ažurirani su na temelju ranije studije. U drugom dijelu analizira se doprinos KKI djelatnosti ukupnom gospodarstvu kroz analizu bruto dodane vrijednosti i zaposlenosti. Također se analiziraju obilježja zaposlenih u 12 podsektora KK industrija. U sklopu ovog poglavlja prikazani su i javni izvori financiranja za KKI od 2015. do 2020. godine. U trećem dijelu analiziraju se obilježja i poslovanje poslovnog sektora KKI djelatnosti u Republici Hrvatskoj od 2015. do 2019. godine. U tu svrhu analiziraju se temeljne financijske kategorije i pokazatelji. Analiza je provedena na agregiranoj razini te na razini podsektora. U četvrtom dijelu istraživanja analizira se utjecaj nastupanja i širenja pandemije bolesti COVID-19 na KKI. Analizira se doprinos KK industrija zaposlenosti i poslovanje poslovnih subjekata u 2020. godini, a predstavljen je i pad u poslovnoj aktivnosti pojedinih podsektora. Na kraju četverog dijela analizira se perspektiva razvoja kulturnih i kreativnih industrija tijekom i nakon pandemije bolesti COVID-19 na način da su identificirani temeljni izazovi za ove industrije u budućnosti. Nakon provedenog cjelokupnog istraživanja formilirani su zaključci i preporuke.

Istraživanje je proveo Ekonomski institut, Zagreb, a istraživački tim uključuje dr. sc. Ivanu Rašić, dr. sc. Marušku Vizek, dr. sc. Brunu Škrinjarića i dr. sc. Tajanu Barbić, koja je vodila istraživanje.

1.1.

Pojmovno određenje i obuhvat kulturnih i kreativnih industrija

U ovoj studiji preuzeto je pojmovno određivanje KKI-ja i mapiranje koje je definirano u ranijoj studiji koju je 2015. godine izradio Ekonomski institut, Zagreb – *Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija u Republici Hrvatskoj*. Ključnim elementom kreativnih djelatnosti smatra se izvorni kreativni doprinos, a mapiranjem su obuhvaćene djelatnosti javnog i privatnog sektora. Kao osnova za identifikaciju KKI zanimanja korištena je Nacionalna klasifikacija zanimanja – 2010². Nacionalna klasifikacija zanimanja predstavlja nacionalni standard službene statistike, a radi postizanja međunarodne usporedivosti podataka službene statistike o zanimanjima, usklađena je s međunarodnim statističkim standardom zanimanja ISCO.

Sektor KK industrija u Hrvatskoj sastavljen je od 45 djelatnosti (razina razreda NKD-a 2007) grupiranih u 12 podsektora (tablica 1). Od ukupno 45 djelatnosti, 43 su potpuno kreativne, a dvije su djelomično kreativne. Podjela na 12 podsektora definirana je od strane Hrvatskog klastera konkurentnosti kreativnih i kulturnih industrija (HKKKKI). Odabir djelatnosti izvršen je djelomično u skladu s metodologijom Eurostata, na osnovi pregleda metodologija odabranih zemalja (Austrija, Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo) te u konzultaciji s predstavnicima sektora KK industrija u Hrvatskoj.

Klasifikacija 85.52 *Obrazovanje i poučavanje u području kulture* navodi se u podsektorima Umjetnost i Glazba i izvedbene umjetnosti, a zastupljena je s 50 posto udjela u svakom podsektoru. Klasifikacija 32.20 *Proizvodnja glazbenih instrumenata* navodi se u podsektorima Zanati (umjetnički i tradicijski obrti) i Glazba i izvedbene umjetnosti, a zastupljena je s 50 posto udjela u svakom podsektoru.

Klasifikacija 62.01 *Računalno programiranje* zastupljena je s 50 posto udjela u podsektoru Računalni programi, igre i novi mediji. Klasifikacija 47.62 *Trgovina na malo novinama, papirnatom robom i pisaćim priborom u specijaliziranim prodavaonicama* zastupljena je s 50 posto udjela u podsektoru Izdavaštvo³.

U Hrvatskoj se pravni okvir kojim se regulira sektor kulturnih i kreativnih industrija sastoji od niza propisa kojima se reguliraju podsektori KKI-ja. Zajednička okosnica djelovanja podsektora KKI-ja jesu proizvodi i usluge koji se uglavnom zasnivaju na autorskim pravima, pa je zajednička pravna osnova djelatnostima

² Nacionalna klasifikacija zanimanja (NN 147/10).

³ U sklopu ovog istraživanja uvedena je intervencija u originalnu metodologiju na način da je iz podsektora Izdavaštvo isključeno poduzeće Tisak plus d.o.o., s obzirom na to da poslovanje istog značajno odstupa od poslovanja ostalih poduzeća registriranih u djelatnosti 47.62 Trgovina na malo novinama, papirnatom robom i pisaćim priborom u specijaliziranim prodavaonicama.

KKI-ja u Hrvatskoj Zakon o autorskim i srodnim pravima. U nekim se nacionalnim izvještajima⁴ KKI čak pojmovno izjednačuje s industrijama temeljenim na autorskom pravu koje uključuju izuzetno širok lanac vrijednosti, uključujući i distribuciju proizvoda zasnovanih na autorskim pravima. Suprotno stajalište zauzimaju Bakhshi, Freeman i Higgs (za udruženje NESTA-u, 2013) koji, ne poričući neosporni doprinos zaštite intelektualnog vlasništva u stvaranju vrijednosti u kreativnim industrijama, intelektualno vlasništvo ipak ne prepoznaju kao jedini način osiguranja profita u kreativnim industrijama⁵.

Tablica 1. Podsektori KKI-ja prema NKD-u 2007 (razina razreda)

Podsektori KKI-ja	NKD 2007	Naziv djelatnosti
Muzeji, knjižnice i baština	91.01	Djelatnosti knjižnica i arhiva
	91.02	Djelatnosti muzeja
	91.03	Rad povijesnih mjesta i građevina te sličnih zanimljivosti za posjetitelje
Umjetnost ⁶	90.03	Umjetničko stvaralaštvo
	90.04	Rad umjetničkih objekata
	85.52	Obrazovanje i poučavanje u području kulture**
	18.20	Umnožavanje snimljenih zapisa
	59.20	Djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa
Glazba i izvedbene umjetnosti	47.63	Trgovina na malo glazbenim i videozapisima u specijaliziranim prodavaonicama
	85.52	Obrazovanje i poučavanje u području kulture**
	32.20	Proizvodnja glazbenih instrumenata**
	77.39	Iznajmljivanje i davanje u zakup (<i>leasing</i>) ostalih strojeva, opreme i materijalnih dobara, d. n.
	90.01	Izvođačka umjetnost
	90.02	Pomoćne djelatnosti u izvođačkoj umjetnosti

4 Npr. Siwek-EI i IIPA (2014) za SAD.

5 Kao jedan od alternativnih načina Bakhshi, Freeman i Higgs navode „prednost prvog poteza“ koji se koristi u modnoj industriji.

6 Podsektor Umjetnost dio je šire kategorije koja uključuje umjetnike i organizacije unutar, ali i izvan spektra likovnih umjetnosti. Argument za objedinjenje više vrsta umjetnosti u podsektor jest i postojeća statistička podjela (tablica 1). Podaci o obrazovanju, stvaralaštvu i organizacijama iz područja vizualne umjetnosti pripadaju razredu djelatnosti vezanih uz umjetnost/kulturu. Linija razgraničenja vizualnih umjetnosti od ostalih umjetnosti nije tanka samo statistički, nego i u samom djelovanju umjetnika – umjetnici iz raznih područja surađuju na projektima ili istovremeno djeluju u više umjetničkih polja. Za područje umjetnosti važan je neovisni sektor kojega čine i raznorodne profesionalne asocijacije kao što su Hrvatska udruga likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti (ULUPUH) ili Hrvatska zajednica samostalnih umjetnika (HZSU) koje nije moguće razvrstati u samo jedno polje (npr. problemi nastaju čak i kod razgraničenja lijepih umjetnosti od primijenjenih).

Podsektori KKI-ja	NKD 2007	Naziv djelatnosti
Dizajn	74.10	Specijalizirane dizajnerske djelatnosti
Film	59.11	Proizvodnja filmova, video-filmova i televizijskog programa
	59.12	Djelatnosti koje slijede nakon proizvodnje filmova, video-filmova i televizijskog programa
	59.13	Distribucija filmova, video-filmova i televizijskog programa
	59.14	Djelatnosti prikazivanja filmova
	77.22	Iznajmljivanje videokaseta i diskova
Fotografija	74.20	Fotografske djelatnosti
Zanati (umjetnički i tradicijski obrti)	15.12	Proizvodnja putnih i ručnih torba i slično, sedlarskih i remenarskih proizvoda
	16.29	Proizvodnja ostalih proizvoda od drva, proizvoda od pluta, slame i pletarskih materijala
	23.41	Proizvodnja keramičkih proizvoda za kućanstvo
	23.49	Proizvodnja ostalih proizvoda od keramike
	32.12	Proizvodnja nakita i srodnih proizvoda
	32.13	Proizvodnja imitacije nakita (bižuterije) i srodnih proizvoda
	32.20	Proizvodnja glazbenih instrumenata **
Arhitektura	71.11	Arhitektonske djelatnosti
Računalni programi, igre i novi mediji	58.21	Izdavanje računalnih igara
	62.01	Računalno programiranje*
Elektronički mediji	60.10	Emitiranje radijskog programa
	60.20	Emitiranje televizijskog programa
	63.12	Internetski portali
Izdavaštvo	58.11	Izdavanje knjiga
	58.13	Izdavanje novina
	58.14	Izdavanje časopisa i periodičnih publikacija
	58.19	Ostala izdavačka djelatnost
	63.91	Djelatnosti novinskih agencija
	74.30	Prevoditeljske djelatnosti i usluge tumača
	47.61	Trgovina na malo knjigama u specijaliziranim prodavaonicama
	47.62	Trgovina na malo novinama, papirnatom robom i pisaćim priborom u specijaliziranim prodavaonicama*
	70.21	Odnosi s javnošću i djelatnosti priopćivanja
Oglašavanje i tržišno komuniciranje	73.11	Agencije za promidžbu (reklamu i propagandu)
	73.12	Oglašavanje preko medija

* Djelomično kreativne djelatnosti, zastupljene su s 50 posto udjela u podsektoru.

** Zastupljene s 50 posto udjela u svakom podsektoru.

Izvor: EIZ (2015).

Okvir 1. Ograničenja metodologije

Korištena metodologija koja dijeli kulturne i kreativne industrije na 12 podsektora ima određena ograničenja povezana s obuhvatom podsektora, nedostacima i obuhvatom NKD klasifikacije te odstupanjem „glavne djelatnosti“ ili „pretežite djelatnosti“ koju poduzeća navode u službenoj statistici od onoga čime se stvarno bave. Prilikom izrade ove studije prepoznata je potreba za revizijom pojedinih podsektora u kontekstu obuhvata i određivanja adekvatnih pondera pojedinih djelatnosti NKD-a obuhvaćenih podsektorima. Unatoč uočenim metodološkim nedostacima, zadržana je postojeća metodologija iz dva važna razloga:

- Konzistentna usporedba podataka i identifikacija trendova

S obzirom na već spomenutu studiju iz 2015., ovaj pristup omogućio nam je da analiziramo poslovanje KKI-ja u dužem vremenskom razdoblju te identifikiramo temeljne trendove u poslovanju.

- Mogućnost brzog djelovanja i ukazivanja na razmjer utjecaja COVID-19 krize na kulturni i kreativni sektor

Utjecaj pandemije uzrokovane virusom SARS-CoV-2 na poslovanje poduzeća u KKI-ju bio je značajan na razini drugih zemalja (Ernst & Young, 2021; UNESCO, 2020; IDEA Consult et al., 2021 i OECD, 2020). U skladu s tim, očekivano je bilo da je i domaći kulturni i kreativni sektor pretrpio udarac značajniji od onog kojeg su doživjeli ostali sektori zbog izražene izloženosti utjecaju mjera socijalnog distanciranja na samo poslovanje, ali i specifičnih naslijeđenih ranjivosti ovog sektora poput velikog udjela mikro poduzeća, velike koncentracije samostalnih djelatnika i civilnog sektora. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske i Zaklada "Kultura nova" objavili su 2021. iznimno vrijedno istraživanje *Utjecaj pandemije COVID-19 i potresa na kulturni sektor u Republici Hrvatskoj* koje je potvrdilo negativan utjecaj pandemije uzrokovane koronavirusom (SARS-CoV-2) na kulturni sektor. Navedeno istraživanje usmjereno je na anketno ispitivanje te je stoga važno tako prikupljene podatke dodatno potkrijepiti analizom bruto dodane vrijednosti i zaposlenosti KKI-ja te financijskom analizom poslovanja poslovnih subjekata u KKI-ju, što je cilj ove studije. Dodatni razlog jest i taj što je u navedenom istraživanju u odgovorima na upitnik prema pravnom statusu ispitanika relativno slabo zastupljen privatni sektor.

Za pretežiti broj podsektora KKI-ja u Hrvatskoj nadležna je institucija Ministarstvo kulture i medija. Tablicom 2 dan je pregled svih nadležnih ministarstva i ustanova, kao i zakona koji su važni za pojedine podsektore KKI-ja (izuzev spomenutoga Zakona o autorskim i srodnim pravima i općih zakona poput Zakona o financiranju javnih potreba u kulturi (NN 47/90, 27/93, 38/09) koji pokrivaju kulturni i kreativni sektor). Dodatna je specifičnost KKI-ja velika koncentracija samostalnih djelatnika u odnosu na ostatak gospodarstva, pa su i porezne odredbe koje se odnose na djelatnosti slobodnih zanimanja također zajednički element KKI-ja (ne navode se po pojedinačnim sastavnicama u tablici 2).

Tablica 2. Zakonski i institucionalni okvir podsektora KKI-ja*

MUZEJI, KNJIŽNICE I BAŠTINA	
Nadležne institucije	Ministarstvo kulture i medija
Posebni zakoni	Zakon o muzejima (NN 61/18, 89/19) Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/19, 98/19) Zakon o upravljanju javnim ustanovama u kulturi (NN 96/01 i 98/19) Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20 i 117/21) Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 61/18, 98/19)
UMJETNOST	
Nadležne institucije	Ministarstvo kulture i medija Ministarstvo znanosti i obrazovanja
Posebni zakoni	Zakon o umjetničkom obrazovanju (NN 130/11) Pravilnik o registru umjetničkih organizacija (NN 53/96, NN 57/09) Zakon o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva (NN 43/96, NN 44/96 – Ispravak) Pravilnik o načinu i uvjetima za priznavanje prava samostalnih umjetnika na uplatu obveznih doprinosa za mirovinsko i zdravstveno osiguranje iz sredstava proračuna Republike Hrvatske (NN 91/15, 26/21)
GLAZBA I IZVEDBENE UMJETNOSTI	
Nadležne institucije	Ministarstvo kulture i medija Ministarstvo znanosti i obrazovanja
Posebni zakoni	Zakon o kazalištima (NN 71/06, 121/13, 26/14, 98/19) Zakon o umjetničkom obrazovanju (NN 130/11)
DIZAJN	
Nadležne institucije	Ministarstvo kulture i medija Državni zavod za intelektualno vlasništvo
Posebni zakoni	Zakon o industrijskom dizajnu (NN 173/03, 54/05, 76/07, 30/09, 49/11, 46/18) Zakon o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva (NN 43/96, NN 44/96 – Ispravak) Pravilnik o načinu i uvjetima za priznavanje prava samostalnih umjetnika na uplatu obveznih doprinosa za mirovinsko i zdravstveno osiguranje iz sredstava proračuna Republike Hrvatske (NN 91/15, 26/21)
FILM	
Nadležne institucije	Ministarstvo kulture i medija Hrvatski audiovizualni centar
Posebni zakoni	Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 61/18) Zakon o elektroničkim medijima (NN 111/21)

FOTOGRAFIJA

Nadležne institucije Ministarstvo kulture i medija

Posebni zakoni Zakon o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva (NN 43/96, NN 44/96 – Ispravak)
Pravilnik o načinu i uvjetima za priznavanje prava samostalnih umjetnika na uplatu obveznih doprinosa za mirovinsko i zdravstveno osiguranje iz sredstava proračuna Republike Hrvatske (NN 91/15, 26/21)

ZANATI (UMJETNIČKI I TRADICIJSKI OBRTI)

Nadležne institucije Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja

Posebni zakoni Pravilnik o tradicijskim, odnosno umjetničkim obrtima (NN 112/07)
Zakon o obrtu (NN 143/13, 127/19, 41/20)

ARHITEKTURA

Nadležne institucije Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine
Ministarstvo kulture i medija

Posebni zakoni Zakon o komori arhitekata i komorama inženjera u graditeljstvu i prostornom uređenju (NN 78/15, 114/18, 110/19)
Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20 i 117/21)

RAČUNALNI PROGRAMI, IGRE I NOVI MEDIJI

Nadležne institucije Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja
Ministarstvo kulture i medija
Hrvatski audiovizualni centar

Posebni zakoni Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 61/18)

ELEKTRONIČKI MEDIJI

Nadležne institucije Ministarstvo kulture i medija
Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
Agencija za elektroničke medije
Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (HAKOM)

Posebni zakoni Zakon o medijima (NN 59/04, 84/11, 81/13)
Zakon o elektroničkim medijima (NN 111/21)
Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji (NN 137/10, 76/12, 78/16, 46/17, 94/18)
Zakon o koncesijama (NN 69/17, 107/20)
Zakon o elektroničkim komunikacijama (NN 73/08, 90/11, 133/12, 80/13, 71/14, 72/17)
Zakon o Hrvatskoj izvještajnoj novinskoj agenciji (NN 96/01)

IZDAVAŠTVO

Nadležne institucije Ministarstvo kulture i medija
Ministarstvo znanosti i obrazovanja

Posebni zakoni Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/19, 98/19)
Zakon o financiranju javnih potreba u kulturi (NN 47/90, 27/93, 38/09)
Zakon o elektroničkim medijima (NN 111/21)

OGLAŠAVANJE I TRŽIŠNO KOMUNICIRANJE

Nadležne institucije	Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Agencija za elektroničke medije Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (HAKOM)
Posebni zakoni	Zakon o nedopuštenom oglašavanju (NN 43/09) Zakon o medijima (NN 59/04, 84/11,81/13) Zakon o elektroničkim medijima (NN 111/21) Zakon o elektroničkim komunikacijama (NN 73/08, 90/11, 133/12, 80/13, 71/14, 72/17)

* Ne navode se zakoni koji vrijede za sve poslovne subjekte.

Izvor: EIZ (2021).

Doprinos kulturnih i kreativnih industrija ukupnom gospodarstvu

U ovom poglavlju analizira se doprinos KK industrija ukupnom gospodarstvu u razdoblju između 2015. i 2020. godine¹. Kako bi odredili značaj koji KKI ima za gospodarstvo analiziran je doprinos bruto dodanoj vrijednosti i zaposlenosti. U ovom poglavlju detaljno su prikazani i izvori javnog financiranja za kreativne i kulturne djelatnosti.

¹ Za kategorije kod kojih je bilo moguće korišteni su podaci iz ožujka 2021. godine.

Bruto dodana vrijednost

Kulturni i kreativni sektor dao je značajan ekonomski doprinos ukupnim rezultatima hrvatskoga gospodarstva u 2019. godini, mjereno vrijednostima odabranih ekonomskih pokazatelja. U 2019. godini ukupna bruto dodana vrijednost sektora iznosila je 10,1 milijardu kuna ili 3,1 posto bruto domaćega proizvoda (BDP) Republike Hrvatske. U razdoblju od 2012. do 2019. godine ovaj sektor bilježi snažan rast. Bruto dodana vrijednost (BDV) kulturnog i kreativnog sektora hrvatskog gospodarstva povećavala se po prosječnoj godišnjoj nominalnoj stopi od 6,9 posto, dok je BDV na razini ukupnog gospodarstva u prosjeku godišnje rastao za 2,3 posto. Kao rezultat opisanih kretanja udio sektora KKI-ja u ukupnom gospodarstvu povećao se s 2,3 u 2012. godini na 2,5 posto u 2015. odnosno na 3,1 posto u 2019. godini.

Struktura BDV-a kulturnog i kreativnog sektora prikazuje u kojoj su mjeri pojedini podsektori pridonijeli stvaranju dodane vrijednosti. Najveći doprinos u stvaranju dodane vrijednosti u 2019. godini (slika 1) imaju podsektori Računalni programi, igre i novi mediji (21,3 posto), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (14,7 posto), Glazba, umjetnost i izvedbene umjetnosti² (14,5 posto), Elektronički mediji (12,9 posto), izdavaštvo (12,3 posto) i Muzeji, knjižnice i baština (11,5 posto).

U 2015. godini, na razini podsektora, BDV-u je najznačajnije doprinio podsektor Elektronički mediji (17,9 posto), a slijedili su podsektori Računalni programi, igre i novi mediji (16,7 posto), Glazba i izvedbene umjetnosti (15 posto) i Izdavaštvo (14,6 posto).

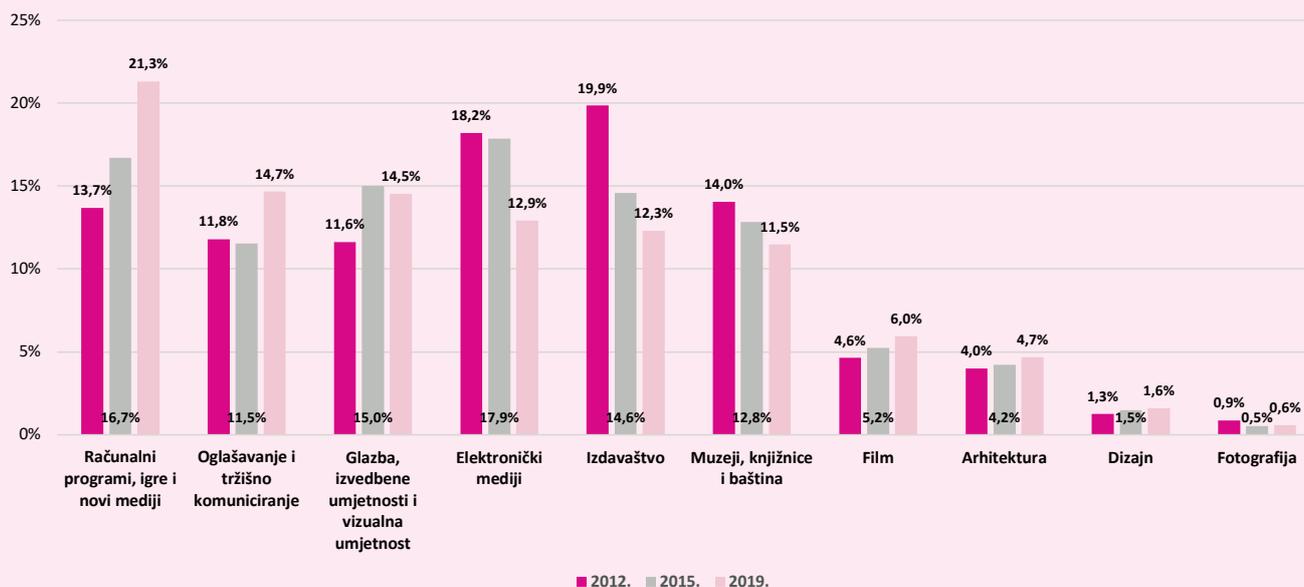
Za usporedbu, 2012. godine najveći doprinos ukupnom BDV-u sektora KKI-ja došao je od Izdavaštva (19,9 posto) i Elektroničkih medija (18,2 posto), dok je podsektor Računalni programi, igre i novi mediji ostvarivao 11,8 posto sektorskog BDV-a. Najmanji doprinos dolazio je u 2012. godini od podsektora Fotografija (0,5 posto) i Dizajn (1,5 posto), jednako kao i u svim promatranim godinama.

Ukoliko uspoređujemo udio pojedinog podsektora u BDV-u, u 2019. u odnosu na 2012. godinu porast relativne važnosti zabilježen je u slučaju podsektora Računalni programi, igre i novi mediji (+7,6 p.b.)³, Oglašavanje i tržišno komuniciranje (+2,9 p.b.), Glazba, umjetnost i izvedbene umjetnosti (+2,9 p.b.), Film (+1,3 p.b.), Arhitektura (+0,7 p.b.) i Dizajn (+0,3 p.b.), dok se udio u ukupnom BDV-u relativno smanjio kod podsektora Izdavaštvo (-7,6 p.b.), Elektronički mediji (-5,3 p.b.) i Muzeji, knjižnice i baština (-2,6 p.b.) te Fotografija (-0,3 p.b.) u istom razdoblju.

² Premda se prema obuhvatu sektora KKI-ja hrvatskog gospodarstva radi o dva zasebna podsektora, podsektoru Umjetnosti i podsektoru Glazba i izvedbene umjetnosti, iz metodoloških razloga nije bilo moguće procijeniti pojedinačni doprinos svakog podsektora ukupnom BDV-u hrvatskog gospodarstva, već je dana procjena doprinosa ova dva podsektora kao cjeline. Naime podaci o ukupnom BDV-u (koji uključuju porud privatnog sektora, javni i neprofitni sektor) nisu dostupni na razini 4 znamenke NKD-a kao što je to slučaj kod procjene ekonomskog doprinosa.

³ „p.b.“ je skraćena za postotni bod.

Slika 1. Struktura bruto dodane vrijednosti (BDV) po podsektorima KKI-ja u 2012., 2015. i 2019. godini

Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a i FINA-e.

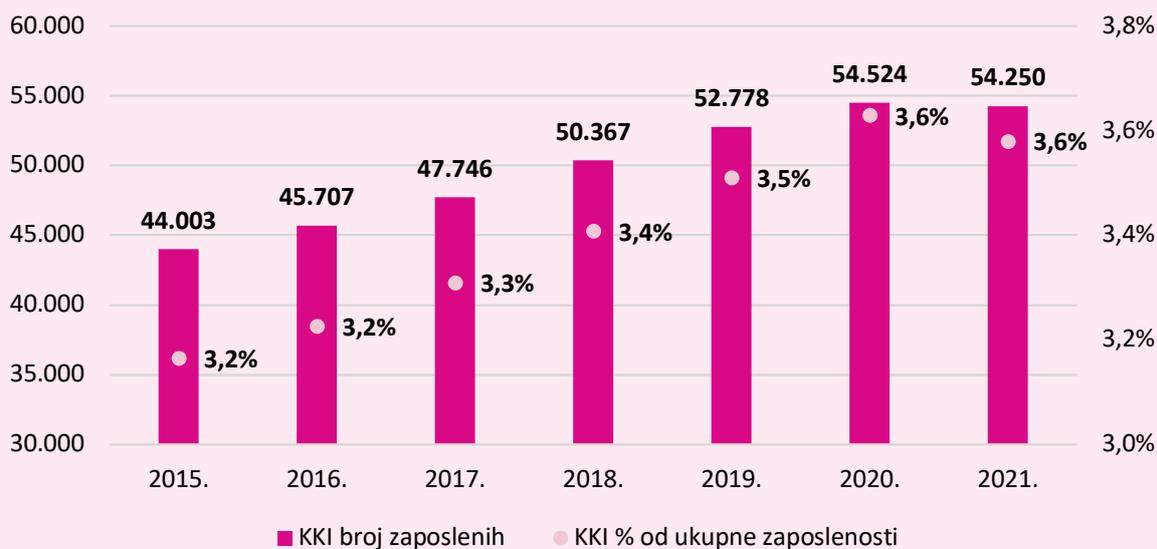
2.2.

Zaposlenost i obilježja zaposlenih

Zaposlenost u kulturnim i kreativnim industrijama uključuje zaposlene u kulturnim i kreativnim zanimanjima i zaposlene u ostalim zanimanjima u sektoru KKI-ja (slika 2). Prema podacima za 2021. godinu (stanje na dan 31. ožujka) u KKI-ju u Hrvatskoj bilo je zaposleno 54.250 osoba⁴ što je činilo 3,58 posto ukupne zaposlenosti hrvatskoga gospodarstva. U odnosu na 2020. godinu zaposlenost KKI-ja smanjila se za 274 osobe, odnosno za neznatnih 0,5 posto. Udio KKI-ja u ukupnoj se zaposlenosti hrvatskog gospodarstva istovremeno smanjio za svega 0,05 postotnih bodova, s 3,63 posto u 2020. na 3,58 posto u 2021. godini. Gledano dinamički, razdoblje od 2015. do 2020. godine obilježeno je snažnim rastom zaposlenosti sektora KKI-ja, na što ukazuje podatak da je 2020. godine sektor KKI-ja zapošljavao čak 10.521 (23,9 posto) radnika više nego pet godina ranije (slika 2). Usporedbe radi, zaposlenost na razini cjelokupnog gospodarstva tijekom istog razdoblja bilježi kumulativni rast od 8,1 posto. Brži rast zaposlenosti sektora KKI-ja od rasta zaposlenosti ukupnog gospodarstva rezultirao je i povećanjem doprinosa ovog sektora ukupnoj zaposlenosti gospodarstva s 3,17 posto u 2015. na 3,63 posto u 2020. godini.

⁴ Radi se o procjeni broja zaposlenih na temelju podataka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO) o broju osiguranika mirovinskog osiguranja radnika kod pravnih osoba, broju osiguranika mirovinskog osiguranja obrtnika i samostalnih djelatnika te osiguranika zaposlenih kod obrtnika i samostalnih djelatnika na razini četiri znamenke Nacionalne klasifikacije djelatnosti 2007 (NKD 2007). Ovaj broj ne uključuje tzv. nevidljive radnike, odnosno osobe koje se bave kulturnim djelatnostima na volonterskoj osnovi ili za to primaju drugi dohodak ili prihod, a osigurani su po drugoj osnovi, odnosno kultura im je dodatni izvor prihoda. U tom smislu, broj zaposlenih može biti podcijenjen, kao i efekt pandemije na zaposlenost u KKI-ju.

Slika 2. Zaposlenost u KKI-ju u Hrvatskoj od 2015. do 2021.*

*Podaci za 2021. su na dan 31. ožujka.

Izvor: EIZ i HZMO.

Kao relevantniji pokazatelj procjene ekonomskog doprinosa sektora KKI-ja ukupnom gospodarstvu u terminima zaposlenosti često se koristi i procjena **opsega kreativne ekonomije**. Procjena opsega kreativne ekonomije zasniva se na pristupu povezivanja KKI zanimanja i djelatnosti koje pripadaju KKI-ju. Pristup je preuzet od britanskog Ureda za digitalizaciju, kulturu, medije i sport (engl. *The Department for Digital, Culture, Media & Sport – DCMS*), a korišten je i u studiji *Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija Republike Hrvatske* iz 2015. godine (EIZ, 2015). Prema tom se pristupu opseg kreativne ekonomije procjenjuje na način da se ukupnome broju zaposlenih u KKI-ju pribroje zaposleni u kulturnim i kreativnim zanimanjima u ostatku gospodarstva (u djelatnostima koje su izvan KKI-ja).

Kao temelj za procjenu broja zaposlenih u kulturnim i kreativnim zanimanjima izvan sektora KKI-ja koristi se procjena udjela zaposlenih u tim zanimanjima u ukupnom broju zaposlenih osoba izvan sektora KKI-ja, dobivena na temelju obrade podataka iz Ankete o radnoj snazi (ARS). Prema posljednjoj procjeni za Hrvatsku, udio osoba zaposlenih u kulturnim i kreativnim zanimanjima u ukupnom broju zaposlenih izvan sektora KKI-ja iznosi 6,1 posto (EIZ, 2015). Primjeni li se taj udio na ukupan broj zaposlenih izvan sektora KKI-ja iz ožujka 2021. godine, dolazi se do podatka od 89.119 zaposlenih u kulturnim i kreativnim zanimanjima u ostatku gospodarstva (slike 2 i 3 i tablica 3).

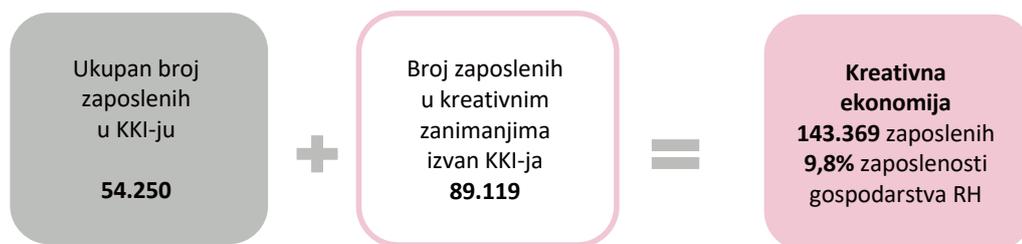
Slika 3. Zaposlenost u kulturnim i kreativnim industrijama (KKI), stanje na dan 31. ožujka 2021.

Izvor: Sistematizacija i procjena autora prema EIZ (2015) i HZMO.

Pribroje li se broju zaposlenih u KKI-ju (54.250 zaposlenih) osobe u kulturnim i kreativnim zanimanjima zaposlene u ostatku gospodarstva, njih 89.119, onda opseg kulturne i kreativne ekonomije iznosi 143.369 ili 9,8 posto ukupne zaposlenosti (slika 4 i tablica 3).

Slika 4. Doprinos kreativne ekonomije, stanje na dan 31. ožujka 2021.

Izvor: Sistematizacija i procjena autora prema EIZ (2015) i HZMO.

Visok udio zaposlenih osoba s kulturnim i kreativnim zanimanjima u ostatku gospodarstva (6,1 posto) ukazuje na to da se osobe s kulturnim i kreativnim zanimanjima u Hrvatskoj u velikoj mjeri zapošljavaju na kreativnim poslovima u djelatnostima koje po svojoj prirodi nisu kreativne⁵.

Na temelju podataka iz Ankete o radnoj snazi procijenjeno je i da osobe zaposlene u kulturnim i kreativnim zanimanjima u ukupnome broju zaposlenih osoba u hrvatskome gospodarstvu sudjeluju sa 7,7 posto udjela, pri čemu je udio osoba u kulturnim i kreativnim zanimanjima u ukupnoj zaposlenosti u KKI-ju 41,1 posto (što bi prema podacima za 2021. godinu činilo 22.297 zaposlenih osoba).

Analiza kretanja opsega kreativne ekonomije u Hrvatskoj od 2015. do 2021. godine ukazuje na rast ovog segmenta hrvatskog gospodarstva (tablica 3). Ukupna zaposlenost u kreativnoj ekonomiji od 2015. do 2021. godine rasla je po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,2 posto, što je rezultiralo kumulativnim rastom od 13,7 posto. Doprinos kreativne ekonomije ukupnoj zaposlenosti u gospodarstvu Hrvatske povećao se pritom s 9,4 posto u 2015. na 9,8 posto u 2021. Ipak, u odnosu na 2020. godinu, u 2021. primjetan je pad udjela s 9,9 na 9,8 posto, što se može pripisati prvim učincima utjecaja pandemije bolesti COVID-19 i s njom povezanih novih otežanih uvjeta poslovanja koji su osobito pogodili i KKI.

⁵ Na primjer, tekstilna, drvna, prehrambena industrija.

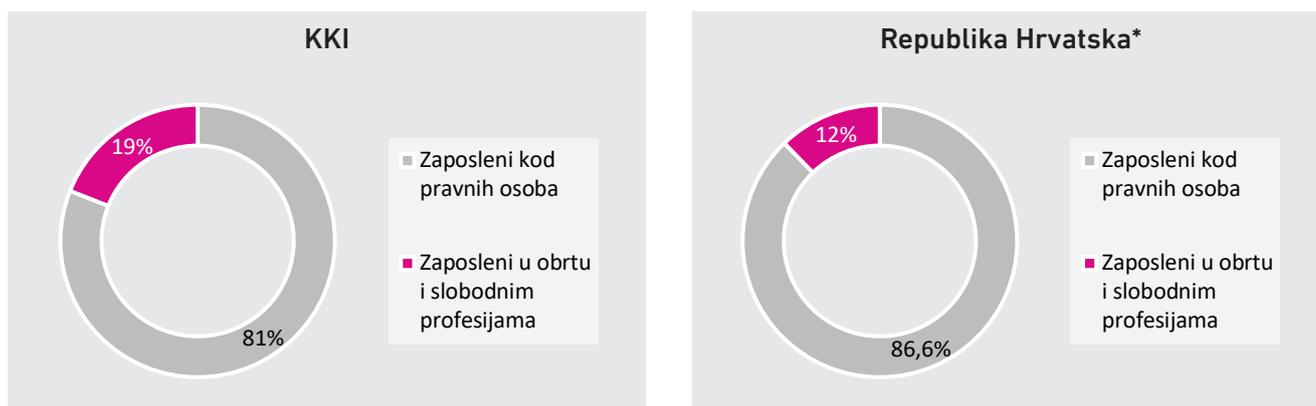
Tablica 3. Opseg i doprinos kreativne ekonomije u Hrvatskoj, 2015. – 2021.

Pokazatelj/godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
KKI – zaposlenost	44.003	45.707	47.746	50.367	52.778	54.524	54.250
Zaposleni u kreativnim i kulturnim zanimanjima izvan KKI-ja	82.108	83.610	85.071	87.074	88.478	88.307	89.119
Kreativna ekonomija	126.111	129.317	132.817	137.441	141.256	142.831	143.369
Udio kreativne ekonomije u zaposlenosti ukupnog gospodarstva	9,4%	9,4%	9,5%	9,6%	9,7%	9,9%	9,8%

Izvor: Procjena autora prema HZMO-u.

Premda većinu zaposlenih u KKI-ju čine zaposleni u pravnim osobama, njih 81 posto, taj je udio nešto niži nego na razini ukupnog gospodarstva – 86,6 posto (slika 5).

Slika 5. Usporedba strukture zaposlenih osoba u KKI-ju sa strukturom zaposlenih ukupnoga hrvatskog gospodarstva u 2021. godini

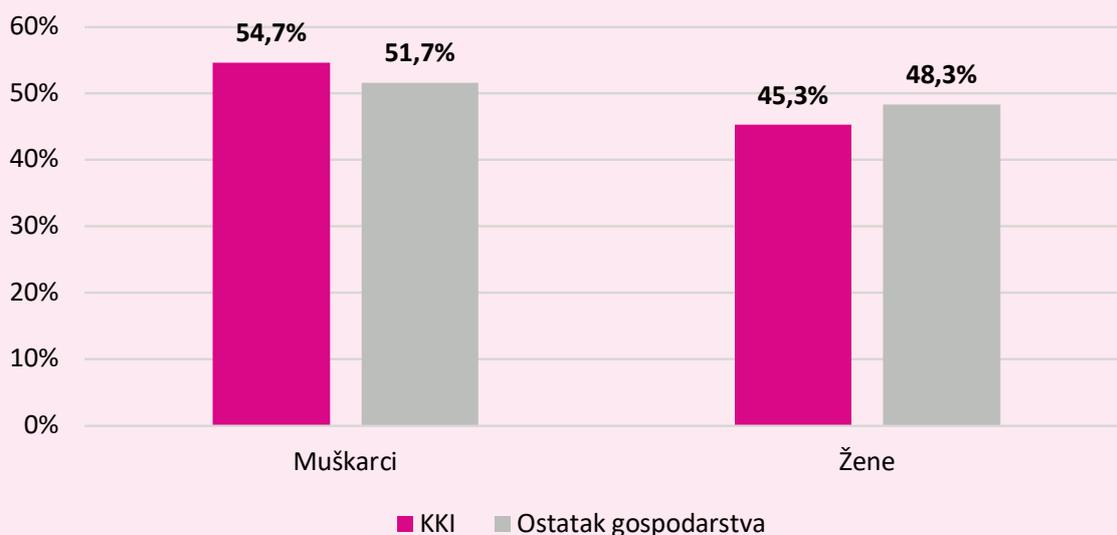
* Razliku do 100 posto čini udio osiguranih poljoprivrednika (1,3 posto).

Izvor: Izračun autora na osnovi HZMO-a i DZS-a.

U usporedbi sa strukturom zaposlenih u Republici Hrvatskoj, sljedeće razlikovno obilježje strukture zaposlenih u KKI-ju jest iznadprosječni udio zaposlenih kod obrtnika i samostalnih djelatnika, što indirektno upućuje i na iznadprosječan udio samozaposlenih osoba⁶. Dok zaposleni kod obrtnika i samostalnih djelatnika čine 12,1 posto ukupne zaposlenosti u hrvatskome gospodarstvu, njihov je udio u broju zaposlenih osoba u KKI-ju čak 19 posto. Usitnjenost KKI-ja može se objasniti projektnom prirodom rada, ali u velikome dijelu KKI-ja i potrebom za slobodom umjetničkog i kreativnog djelovanja.

Analiziraju li se socio-demografska obilježja zaposlenih u sektoru KK industrija u Hrvatskoj, valja primijetiti da je među zaposlenim osobama u KKI-ju u Hrvatskoj, u prosjeku više muškaraca – 54,7 posto (slika 6). Radi usporedbe, u ostatku gospodarstva udio muškaraca iznosi 51,7 posto.

Slika 6. Usporedba strukture po spolu, zaposleni u KKI-ju i zaposleni u ostatku gospodarstva, 2020. godina, u %

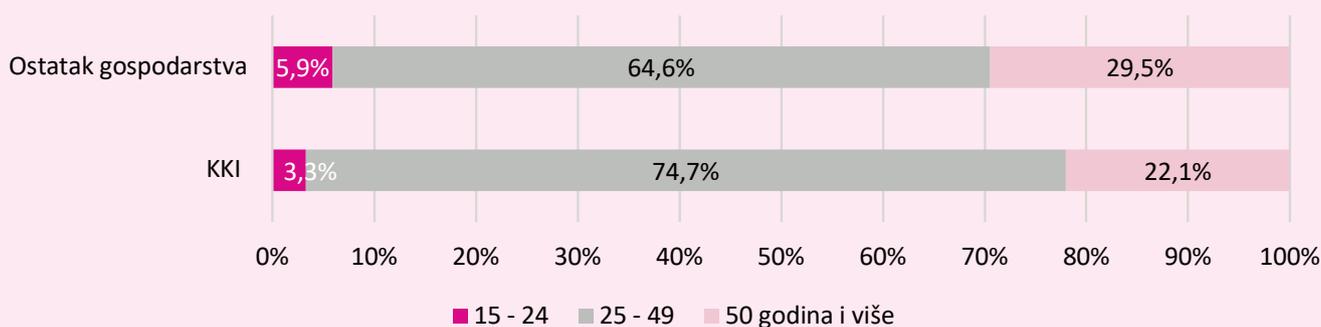

Napomena: Podaci se odnose na zaposlene u pravnim osobama.

Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a.

Među osobama zaposlenima u kulturnom i kreativnom sektoru veća je zastupljenost osoba u dobi od 25 do 49 godina – 74,7 posto naspram 64,6 posto u ostatku gospodarstva, ali je i manji udio osoba mlađih od 25 godina te starijih od 50 godina (slika 7).

Slika 7. Usporedba starosne strukture osoba zaposlenih u sektoru KKI-ja sa starosnom strukturom osoba zaposlenih u ostatku gospodarstva, 2020. godina

Napomena: Podaci se odnose na zaposlene u pravnim osobama.

Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a.

U usporedbi sa zaposlenim osobama u ostalim djelatnostima, obrazovna struktura zaposlenih u KKI-ju povoljnija je zbog značajno većeg udjela visokoobrazovanih radnika (tablica 4). Prema podacima za 2020. godinu čak 62,4 posto osoba zaposlenih u sektoru KKI-ja završilo je najmanje višu školu, dok je u ostatku gospodarstva taj udio gotovo dvostruko manji i iznosi 34,2 posto. Istovremeno, zaposlenost u KKI sektoru obilježena je manjim udjelom osoba bez škole, 0,1 posto u usporedbi s 0,8 posto u ostalim sektorima.

Tablica 4. Usporedba obrazovne strukture zaposlenih u sektoru KKI-ja s obrazovnom strukturom osoba zaposlenih u ostatku gospodarstva, 2020. godina

	Kreativna zanimanja	Ostala zanimanja
Nezavršena osnovna škola	0,1%	0,8%
Osnovna škola	1,4%	5,2%
PKV	0,3%	2,0%
Srednja strukovna škola od 1 ili 2 godine	2,2%	9,8%
Srednja strukovna škola od 4 ili 5 godina	28,1%	45,3%
Gimnazija	5,6%	2,8%
Najmanje završena viša škola*	62,4%	34,2%
Ukupno	100,0%	100,0%

* Uključuje VI. stupanj obrazovanja i više (VI. i VII. stupanj fakulteta, stručni studiji u trajanju 3-4 godine, specijalistički diplomski stručni studiji, preddiplomski sveučilišni studij, fakulteti, umjetničke akademije, sveučilišni studiji, poslijediplomski specijalistički studij, magistarski znanstveni, stručni i umjetnički studiji, doktorati).

Izvor: Izračun autora prema podacima DZS-a.

Struktura zaposlenosti podsektora KKI-ja prikazuje u kojoj mjeri pojedini podsektori pridonose ukupnoj zaposlenosti (slika 8). Kada je riječ o zaposlenosti, prema podacima za ožujak 2021. godine najveći doprinos dolazi od podsektora Računalni programi, igre i novi mediji (17,3 posto), zatim slijedi Izdavaštvo s udjelom od 15,2 posto, Oglašavanje i tržišno komuniciranje s udjelom od 13,3 posto te Glazba i izvedbene umjetnosti i vizualne umjetnosti koji u ukupnoj zaposlenosti sektora KKI-ja sudjeluje s 15,5 posto ukupne zaposlenosti sektora KKI-ja.

Zanimljivo je da je u 2015. godini više od petine zaposlenih u KKI-ju bilo zaposleno u podsektoru Izdavaštvo, dok je udio podsektora Računalni programi, igre i novi mediji u ukupnom broju zaposlenih u KKI-ju iznosio 10,4 posto.

S obzirom na činjenicu da je razdoblje od ožujka 2020. godine sve do danas obilježeno COVID-19 krizom uslijed koje je došlo do značajne promjene načina i uvjeta obavljanja većine društvenih i gospodarskih djelatnosti, zanimljivo je analizirati promjenu strukture zaposlenosti podsektora KKI-ja iz ožujka 2021. godine sa strukturom iz ožujka 2020. godine. Prema podacima iz ožujka 2020. godine najznačajniji doprinos ukupnoj zaposlenosti sektora KKI-ja došao je od podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje (15,9 posto), iza kojeg su slijedili Izdavaštvo te Računalni programi, igre i novi mediji s jednakim udjelima od 15,6 posto.

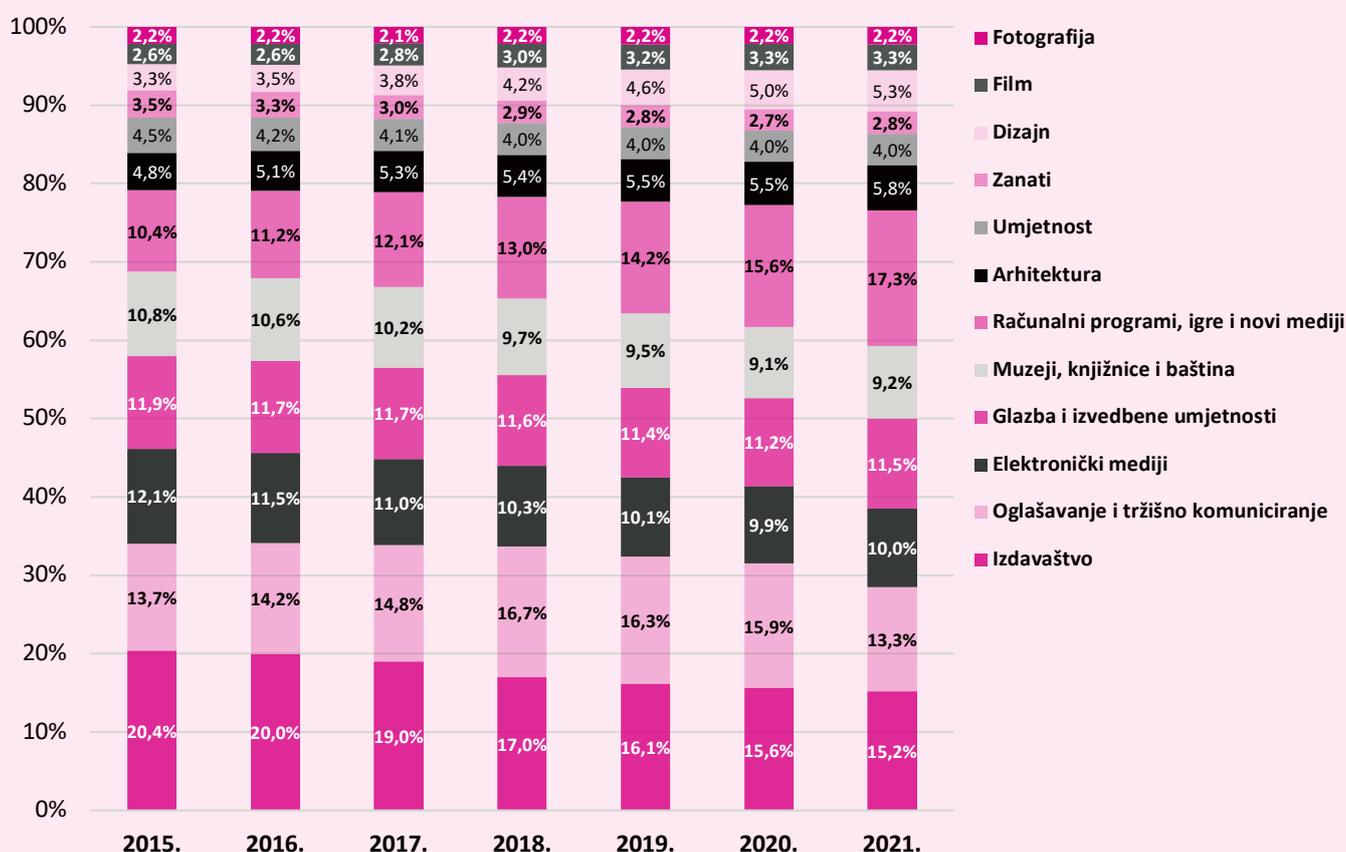
Promjena u strukturi po podsektorima KKI-ja u 2021. u odnosu na 2020. godinu posljedica je snažnog međugodišnjeg pada zaposlenosti u podsektoru oglašavanja od čak 16,3 posto, uz istovremeni porast zaposlenosti u podsektoru Računalni programi, igre i novi mediji od 10,7 posto, što se zasigurno može pripisati i ubrzanju digitalizaciji i digitalnoj transformaciji gospodarstva⁷.

⁷ Digitalizacija obuhvaća proces pretvaranja analognih procesa u digitalne, dok se digitalna transformacija odnosi na temeljite promjene u organizaciji i načinu tradicionalnog poslovanja korištenjem digitalnih tehnologija i primjenom novih poslovnih modela.

Pad zaposlenosti na međugodišnjoj razini u 2021. godini bilježi Izdavaštvo (-3,1 posto), zatim podsektori Muzeji, knjižnice i baština (-0,4 posto), Film (-0,2 posto) i Fotografija (-0,1 posto). U ostalim podsektorima zaposlenost se na međugodišnjoj razini povećala u rasponu od 0,1 posto u podsektoru Umjetnost do 6,7 posto u Dizajnu.

Detaljna struktura zaposlenih po podsektorima KKI-ja po godinama unutar razdoblja od 2015. do 2021. godine prikazana je na slici 8. Promotri li se kretanje zaposlenih po podsektorima KKI-ja od 2015. do 2020. godine, može se uočiti velik porast broja zaposlenih u podsektoru Dizajn (89 posto), zatim u podsektoru Računalni programi, igre i novi mediji (85,9 posto) te u podsektoru Film (58,7 posto).

Slika 8. Struktura zaposlenih po podsektorima KKI-ja u Hrvatskoj od 2015. do 2021. godine

Izvor: Izračun autora prema HZMO-u.

Pad zaposlenosti zabilježen je u svega dva podsektora – Izdavaštvo (-5,2 posto) i Zanati (umjetnički i tradicijski obrti) (-2 posto). Ovakva kretanja utjecala su na promjenu strukture, tako da je povećan doprinos podsektora Računalni programi, igre i novi mediji (s 10,4 posto na 15,6 posto), dok se smanjuje doprinos podsektora Izdavaštvo, Oglašavanje i tržišno komuniciranje te Zanati (tablica 5).

Tablica 5. Zaposleni po podsektorima KKI-ja u Hrvatskoj u 2015., 2019., 2020. i 2021. godini

Podsektor/godina	2015.	2019.	2020.	2021.	Stopa promjene	Stopa promjene
					2020./2015.	2021./2020.
Muzeji, knjižnice i baština	4.749	5.033	4.983	4.964	4,9%	-0,4%
Umjetnost	1.960	2.130	2.187	2.189	11,6%	0,1%
Glazba i izvedbene umjetnosti	5.242	6.005	6.090	6.244	16,2%	2,5%
Dizajn	1.435	2.402	2.712	2.894	89,0%	6,7%
Film	1.144	1.684	1.816	1.814	58,7%	-0,1%
Fotografija	978	1.148	1.210	1.208	23,7%	-0,2%
Arhitektura	2.102	2.919	2.983	3.137	41,9%	5,2%
Računalni programi, igre i novi mediji	4.564	7.520	8.486	9.390	85,9%	10,7%
Elektronički mediji – tv, video, radio	5.304	5.311	5.400	5.430	1,8%	0,6%
Izdavaštvo	8.988	8.512	8.521	8.256	-5,2%	-3,1%
Oglašavanje i tržišno komuniciranje	6.014	8.616	8.644	7.232	43,7%	-16,3%
Zanati	1.523	1.498	1.492	1.492	-2,0%	0,0%
KKI	44.003	52.778	54.524	54.250	23,9%	-0,5%
Udio KKI-ja u RH	3,17%	3,51%	3,63%	3,58%	0,46%	-0,05%

Izvor: Izračun autora prema HZMO-u.

2.3.

Javno financiranje kulture i izvori financiranja u Hrvatskoj

Nadležnosti u obavljanju javnih zadaća u kulturi, kao i njihovo financiranje, podijeljene su između središnje, regionalne i lokalne države. Prema podacima za 2019. godinu u Hrvatskoj je za kulturu izdvojeno ukupno 3,2 milijarde kuna⁸ javnih sredstava, odnosno 784 kune po stanovniku. Najveći dio javnih izdataka za kulturu, 58 posto, izdvaja se s lokalne proračunske razine, dok državna razina sudjeluje s udjelom od 42 posto. Ukupno 58 posto izdataka s lokalne razine čine gradovi (bez Zagreba) s 33 posto, Grad Zagreb s 15 posto, općine sa 6 posto i županije s 4 posto. I u odnosu na fiskalnu snagu za kulturu se 2019. godine relativno više izdvaja s lokalne nego s državne razine⁹ – 5,2 posto ukupnih rashoda lokalnih proračuna naspram 0,96 posto ukupnih rashoda proračuna Republike Hrvatske.

⁸ Odnosi se na ukupnu javnu proračunsku razinu koja uključuje proračun Ministarstva kulture i medija i proračune jedinica lokalna i područne (regionalne) samouprave.

⁹ Proračun se odnosi na proračun Ministarstva kulture i medija umanjeno za iznos koji Grad Zagreb izdvaja za HNK.

Podaci za 2020. godinu slični su. Naime, 59 posto javnih izdataka za kulturu izdvaja se s lokalne proračunske razine, dok državna razina sudjeluje s udjelom od 41 posto. Izdvajanja za kulturu iznosila su 0,82 posto ukupnih rashoda proračuna Republike Hrvatske u 2020. godini.

Tablica 6. Proračuni za kulturu prema ukupnim javnim proračunskim razinama, 2019. i 2020. godina

Proračunska razina	Proračuni za kulturu u 2019.			Proračuni za kulturu u 2020.		
	u HRK	u % ukupnog proračuna	Struktura prema proračunskim razinama	u HRK	u % ukupnog proračuna	Struktura prema proračunskim razinama
Županije	110.632.459	1,46%	4%	96.824.608	1,14%	3%
Grad Zagreb	478.248.114	5,54%	15%	528.986.900	6,19%	17%
Gradovi	1.046.891.190	7,93%	33%	1.027.319.129	7,30%	34%
Općine	204.873.306	3,35%	6%	157.204.546	2,53%	5%
Državna razina*	1.345.171.069	0,96%	42%	1.256.056.887	0,82%	41%
Ukupno	3.185.816.433	1,82%	100%	3.066.392.070	1,61%	100%

* Proračun Ministarstva kulture i medija umanjen je za iznos koji Grad Zagreb izdvaja za HNK Zagreb.

Izvor: Ministarstvo kulture i medija (2021, 2021a i 2021b).

Kako bi procijenili ulaganja u kulturu, u nastavku su predstavljeni sljedeći pokazatelji: udio javnih izdvajanja za kulturu u ukupnim proračunskim izdacima, udio javnih izdvajanja za kulturu u državnom proračunu te udio javnih izdvajanja za kulturu u bruto domaćem proizvodu. Zbroje li se ukupni državni proračun Republike Hrvatske i svi lokalni proračuni u 2019. godini, dolazi se do iznosa od 175.377.057.117 kuna. Taj iznos doveden u odnos sa sveukupnim proračunskim izdvajanjem za kulturu od 3,2 milijarde kuna govori o udjelu izdvajanja za kulturu od 1,82 posto u sveukupnim proračunima. S druge strane, stavljanjem u omjer ukupnih javnih izdataka za kulturu (3,2 milijarde kuna) s ukupnim BDP-om za 2019. godinu (402.332 milijuna kuna), dobiva se pokazatelj prema kojem je udio kulture u BDP-u 2019. godine iznosio 0,86 posto. Usporedbe radi, tri godine ranije ukupna javna izdvajanja za kulturu činila su 1,41 posto svih proračunskih izdvajanja te 0,67 posto BDP-a Republike Hrvatske.

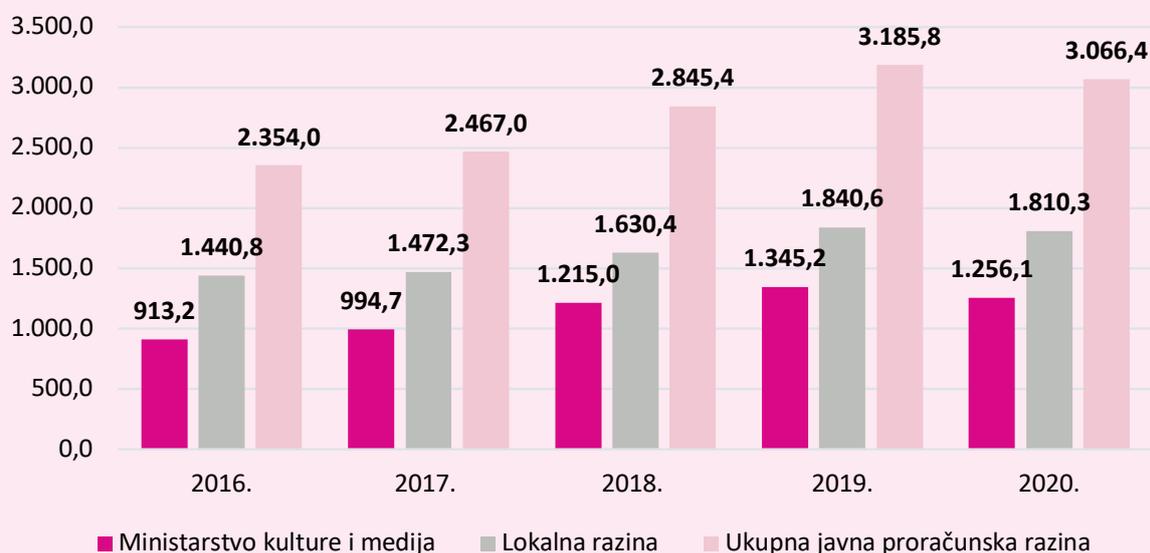
Treći se pokazatelj temelji na metodologiji Eurostata, a izračunava se korištenjem podataka o izvršenju Državnog proračuna (prema funkcijskoj klasifikaciji). Izračunava se stavljanjem u omjer javnih rashoda za kulturu (razred 08, skupina 082 – službe kulture i skupina 083 – službe emitiranja i izdavanja) i ukupnih rashoda državnog proračuna. Prema tom je pokazatelju udio javnih rashoda za kulturu u ukupnim rashodima državnog proračuna 2019. godine iznosio 1,25, da bi se 2020. smanjio na 1,06 posto. Ukupni rashodi za službe kulture i službe emitiranja i izdvajanja u 2019. godini iznosili su 1,746 milijardi kuna, da bi 2020. godine bili smanjeni za 114,6 milijuna kuna (-6,6 posto), na 1,631 milijardu kuna (tablica 7).

Tablica 7. Javni rashodi za kulturu (u tisućama kuna) i njihov udio u ukupnim rashodima državnog proračuna – funkcijska klasifikacija od 2017. do 2020. godine

	–	2018.	2019.	2020.	$\frac{2020.}{2019.}$
Službe kulture, emitiranja i izdavanja	1.304.678,8	1.503.011,5	1.745.894,5	1.631.229,8	-6,6%
Udio u ukupnim rashodima državnog proračuna	1,04%	1,16%	1,25%	1,06%	0,02%

Izvor: Izračun autora prema podacima Ministarstva financija.

Slika 9. Financiranje kulture – sredstva Ministarstva kulture i medija* i lokalni proračuni te ukupna javna proračunska razina u razdoblju od 2016. do 2020. godine, u milijunima kuna**

* Proračun Ministarstva kulture i medija umanjeno je za iznos koji Grad Zagreb izdvaja za HNK Zagreb.

**Ukupna javna proračunska razina zbroj je sredstava Ministarstva kulture i medija i lokalne razine.

Izvor: Ministarstvo kulture i medija (2021, 2021a, 2021b i 2021c).

Promatra li se kretanje javnih izdvajanja za kulturu tijekom razdoblja od 2016. do 2019. godine, uočava se njihov kontinuirani rast, što je zasigurno bio snažan zamah i poticaj odvijanju redovnih i strateških aktivnosti niza kulturnih organizacija i pojedinaca. U odnosu na 2016. godinu ukupna javna proračunska izdvajanja za kulturu do 2019. godine povećana su za 831,8 milijuna kuna, odnosno relativno za 33,5 posto. Pri tome je samo Ministarstvu kulture i medija 2019. godine dodijeljeno 431,9 milijuna kuna više nego 2016. godine. Pozitivna kretanja zabilježena su i na lokalnoj razini¹⁰, tako da se sve više sredstava izdvaja za kulturu. U odnosu na 2016., u 2019. godini na lokalnoj proračunskoj razini

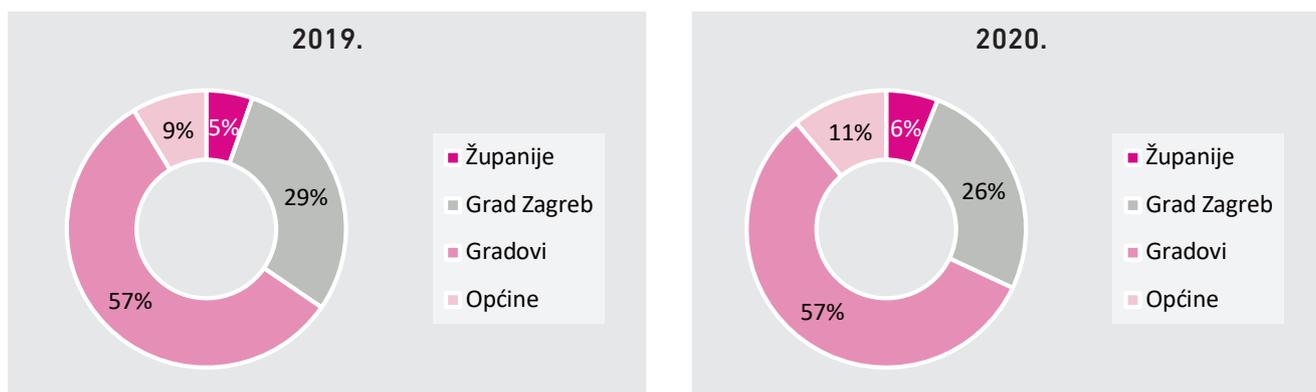
¹⁰ Ukupna izdvajanja svih jedinica lokalne i područne samouprave u 2019. godini, preuzeto s mrežne stranice: <https://min-kulture.gov.hr/o-ministarstvu-15/kulturne-politike-52/analize/20807>

izdvojeno je 399,8 milijuna kuna više, što čini rast od 27,7 posto. U 2020. godini razvidno je smanjenje ukupnih javnih proračunskih izdvajanja u odnosu na 2019. godinu za 119,4 milijuna kuna, odnosno relativno za 3,7 posto. Smanjenje izdvajanja za kulturu na lokalnoj razini iznosilo je 1,6 posto na međugodišnjoj razini u 2020. godini (slika 9).

Ministarstvu kulture i medija iz državnoga proračuna dodijeljena su 114,2 milijuna kuna više nego u 2019. godini¹¹. Prema podacima Ministarstva kulture i medija, ukupna izdvajanja za kulturu svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u 2019. godini iznosila su 1.840.645.069 kuna, a njihovi lokalni proračuni iznosili su sveukupno 28.289.083.385 kuna. To znači da je udio izdvajanja za kulturu u ukupnim lokalnim proračunima iznosio 5,18 posto.

Promotri li se struktura izdvajanja za kulturu prema vrstama lokalnih jedinica u 2019. i 2020. godini, vidljive su značajne razlike u fiskalnoj snazi lokalnih jedinica i zanimanju lokalnih vlasti za kulturu (slika 10).

Slika 10. Struktura javnih izvora financiranja u kulturi na lokalnoj razini 2019. i 2020. godini

Izvor: Ministarstvo kulture i medija (2021, 2021a i 2021b).

Ključnu ulogu u razvoju kulture u Hrvatskoj imaju gradovi, pogotovo veliki gradovi s više od 20.000 stanovnika. Svi gradovi (uključujući i Zagreb) sudjeluju u čak 83 posto izdvajanja za kulturu na lokalnoj razini. U ukupnim izdvajanjima za kulturu svih lokalnih jedinica u godini 2019. prevladava Grad Zagreb s 26 posto udjela, dok svi ostali gradovi zajedno (126 jedinica) sudjeluju u 57 posto ukupnih izdvajanja. Općine i županije zajedno sudjeluju u 17,1 posto ukupnog financiranja za kulturu na lokalnoj razini.

Rezultati anketnog istraživanja Ministarstva kulture i medija „Financiranje javnih potreba u kulturi u Republici Hrvatskoj” ukazuju na značajne međužupanijske razlike u iznosima javnih izdvajanja (uključujući i državna) za kulturu po stanovniku (tablica 8).

Premda u apsolutnim terminima Grad Zagreb izdvaja najveći ukupni iznos za kulturu, u usporedbi s ostalih 20 županija, kada se u obzir uzme veličina grada/županije mjerena brojem stanovnika, poredak je drugačiji. Prema iznosu javnih izdvajanja za kulturu po stanovniku predvode Dubrovačko-neretvanska i Primorsko-goranska županija koje su u 2019. godini u prosjeku izdvojile 1.263

¹¹ Prema podacima na mrežnim stranicama Ministarstva kulture i medija. (22.03.2015.).

odnosno 923,9 kuna po stanovniku. Zatim slijede Grad Zagreb i Ličko-senjska županija s 592,4 i 535,2 kuna po stanovniku, a na petom se mjestu nalazi Istarska županija s 502 kune po stanovniku. Najmanje javnih sredstava po stanovniku, manje od 200 kuna, izdvojeno je u Koprivničko-križevačkoj (169,2 kune po stanovniku) i u Krapinsko-zagorskoj županiji (191,2 kune po stanovniku). Gledano prema udjelu izdataka za kulturu u ukupnom proračunu županije, predvodi Ličko-senjska županija s 10,9 posto, nakon koje slijede Međimurska županija s 8,6 posto i Istarska županija s 5,2 posto. Za kulturu iz ukupnog proračuna najmanje izdvaja Bjelovarsko-bilogorska županija, svega 1,5 posto.

Tablica 8. Županijska izdvajanja za kulturu po stanovniku u kunama i udio javnih izdataka za kulturu u ukupnom proračunu* u % u 2019. godini

Županija	Izdvajanja za kulturu po stanovniku	Udio izdataka za kulturu u ukupnom proračunu
Dubrovačko-neretvanska	1.263,0	8,6%
Primorsko-goranska	923,9	10,9%
Grad Zagreb	592,4	5,5%
Ličko-senjska	535,2	5,1%
Istarska	502,0	5,2%
Splitsko-dalmatinska	486,3	7,3%
Sisačko-moslavačka	376,3	4,8%
Šibensko-kninska	368,1	2,8%
Karlovačka	342,2	2,9%
Međimurska	329,8	5,3%
Vukovarsko-srijemska	325,7	2,9%
Bjelovarsko-bilogorska	317,7	4,7%
Varaždinska	309,2	4,5%
Zadarska	294,1	3,6%
Virovitičko-podravska	292,0	2,1%
Osječko-baranjska	270,8	4,1%
Brodsko-posavska	246,7	4,1%
Požeško-slavonska	222,0	3,2%
Zagrebačka	207,1	3,6%
Krapinsko-zagorska	191,2	3,5%
Koprivničko-križevačka	169,2	1,5%

* Radi se o sveukupnim javnim izdacima za kulturu i sveukupnom proračunu svih jedinica lokalne samouprave i županijskog proračuna na području određene županije.

Izvor: EIZ i Ministarstvo kulture i medija (2021, 2021a i 2021b).

Analiza poslovanja KKI-ja u razdoblju 2015. – 2019.

U ovom potpoglavlju predstavljeni su rezultati analize temeljnih obilježja poduzeća koja posluju u KKI-ju te pripadajućim podsektorima u razdoblju između 2015. i 2019. godine. Također je analizirano poslovanje KKI-ja te poduzeća po podsektorima u istom razdoblju. Analiza je provedena na temelju javno dostupnih podataka iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika koji su obveznici predaje godišnjih financijskih izvještaja, odnosno trgovačkih društava i obrtnika koji su u sustavu poreza na dobit za razdoblje od 2015. do 2019. godine.

Izvor podatka jest baza Financijske agencije (FINA). Sektor kulturnih i kreativnih djelatnosti definiran je kao što je navedeno na početku ove studije kao skup 45 djelatnosti (razina razreda NKD-a 2007) grupiranih u 12 podsektora (tablica 1). Metodologija obuhvata podsektora pojašnjena je u potpoglavlju 1.1. ove studije.

Važno je naglasiti da se financijska analiza u ovoj studiji, zbog prirode i dostupnosti podatka, ograničava na analizu poslovanja poduzeća koja djeluju u pojedinom podsektoru te zaključke o poslovanju valja ograničiti na poslovne subjekte u pojedinom podsektoru. Naime, kulturni i kreativni sektor izuzetno je heterogen te, osim poslovnih subjekata, uključuje i ostale aktere poput neprofitnih organizacija, javnih institucija i samostalnih umjetnika. U tom kontekstu, neki od podsektora nisu dovoljno dobro predstavljani kroz poslovne subjekte te nije moguće donositi uopćene zaključke o poslovanju tih podsektora samo na temelju podataka o poslovanju poslovnih subjekata u tom podsektoru. Ovo posebno vrijedi za podsektore Muzeji, knjižnice i baština te Umjetnost u kojem poslovni subjekti predstavljaju mali udio ukupnog podsektora. Doprinos tih podsektora ukupnom KKI-ju bolje je predstavljen u drugom poglavlju kroz doprinos bruto dodanoj vrijednosti i zaposlenosti.

U nastavku se analiziraju temeljna obilježja, temeljne bilančne kategorije i kategorije računa dobiti i gubitka te odabrani financijski pokazatelji na razini KKI-ja i svakog zasebnog podsektora KKI-ja. Radi usporedbe često se koriste istovjetne kategorije iz ostalih industrija koje obuhvaćaju sve industrije u gospodarstvu osim KKI-ja. Također se analizira doprinos KKI-ja svim industrijama (KKI + ostale industrije).

3.1.

Obilježja poslovnih subjekata

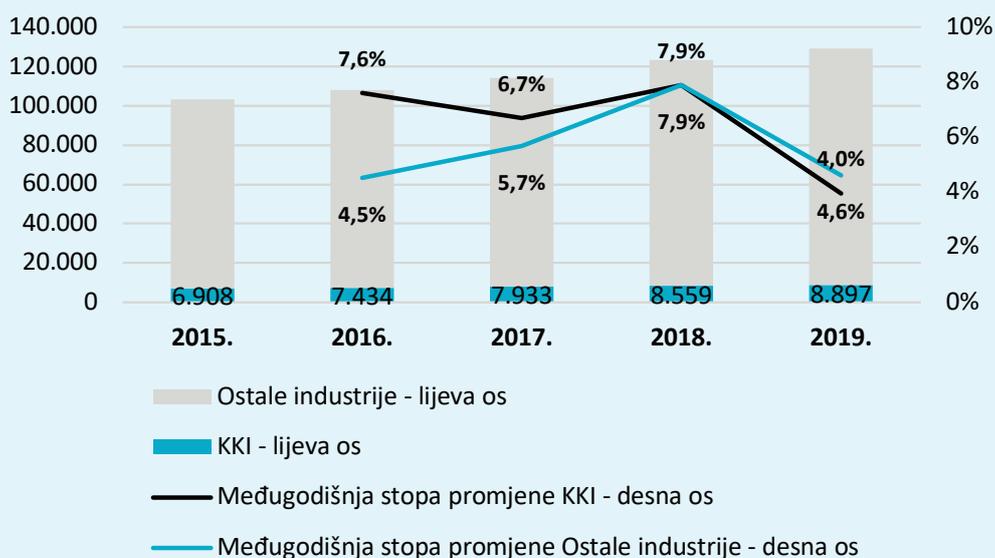
Broj poduzeća

Ukupan broj poduzeća koja posluju u KKI-ju u 2019. godini iznosio je 8.897, što je činilo gotovo 7 posto ukupnih poduzeća u Republici Hrvatskoj u 2019. godini (slika 11). Broj poduzeća koja posluju u KKI-ju povećao se za 28,8 posto u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Kumulativna stopa rasta broja poduzeća u KKI-ju bila je brža u usporedbi s ostalim industrijama u kojima se broj poduzeća povećao gotovo za četvrtinu u istom razdoblju. Broj poduzeća u KKI-ju rastao je po većim međugodišnjim stopama u odnosu na broj poduzeća u ostalim industrijama u 2016. i 2017., dok je međugodišnja stopa rasta bila jednaka u 2018. godini za KKI i ostale industrije.

Najveći broj poduzeća posluje u podsektoru Oglašavanje i tržišno komuniciranje. Naime, u 2015. i 2019. godini udio poduzeća iz podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje činio je oko petine ukupnih poduzeća u KKI-ju. U 2019. godini drugi najveći doprinos broju poduzeća u KKI-ju dolazio je iz podsektora Računalni programi, igre i novi mediji i iznosio je 17,2 posto (slika 12). Tri najveća podsektora prema broju poduzeća – Oglašavanje i tržišno komuniciranje,

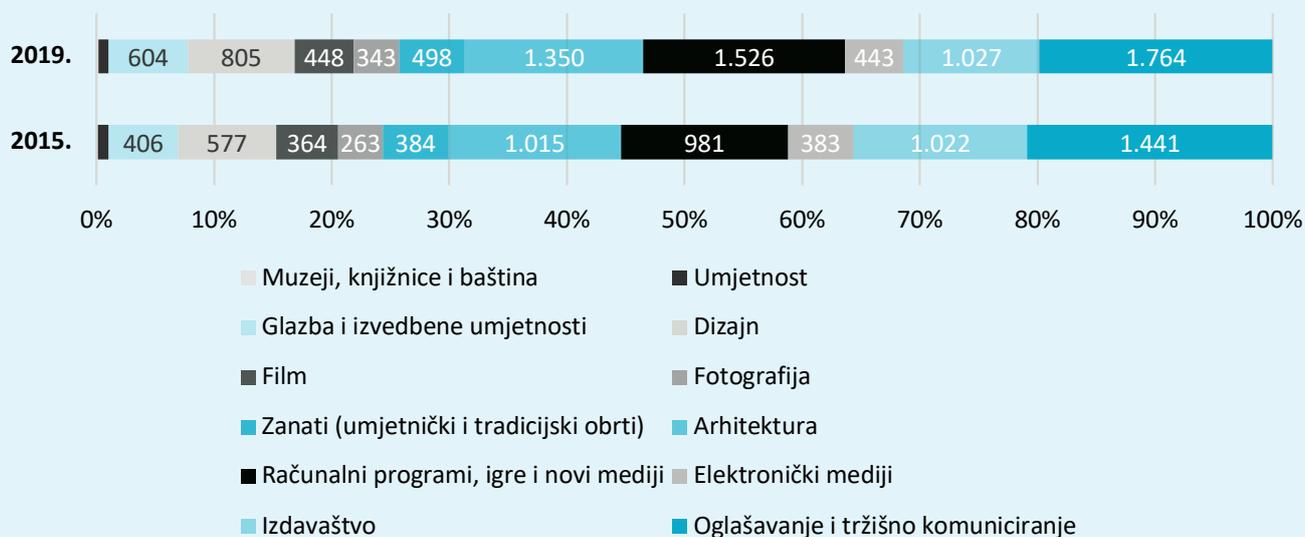
Računalni programi, igre i novi mediji i Arhitektura doprinose s 52 posto ukupnom broju poduzeća u kulturnom i kreativnom sektoru u 2019. godini. Prema broju poduzeća u apsolutnom iznosu, svi podsektori bilježili su porast broja poduzeća u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Broj poduzeća u podsektoru Računalni programi, igre i novi mediji povećao se za 55,6 posto u 2019. u odnosu na 2015. godinu, dok je porast u podsektorima Glazba i izvedbene umjetnosti i Dizajn iznosio 48,6 posto odnosno 39,5 posto.

Slika 11. Broj poduzeća u KKI-ju i ostalim industrijama, 2015. – 2019.

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Slika 12. Broj poduzeća u KKI-ju po podsektorima, 2015. i 2019.

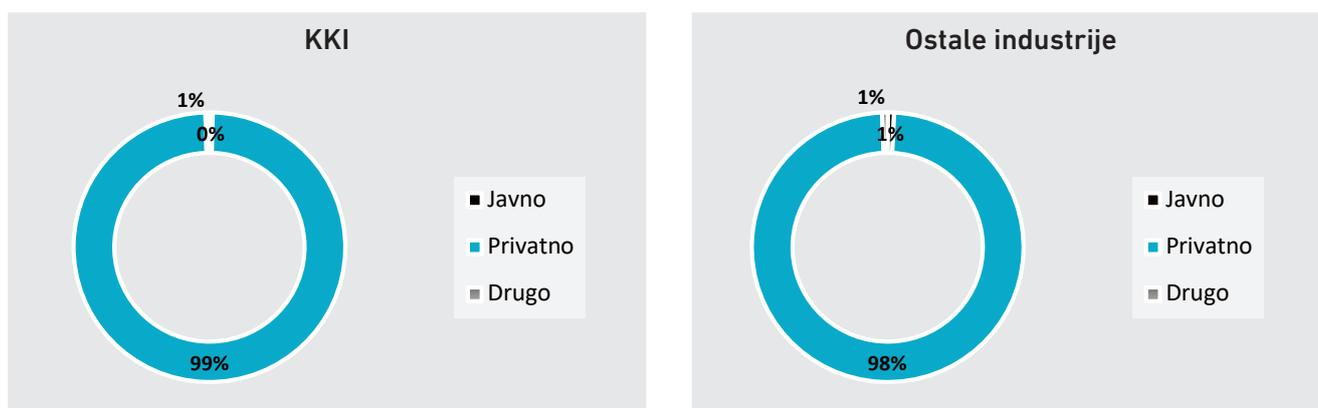

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Vlasništvo

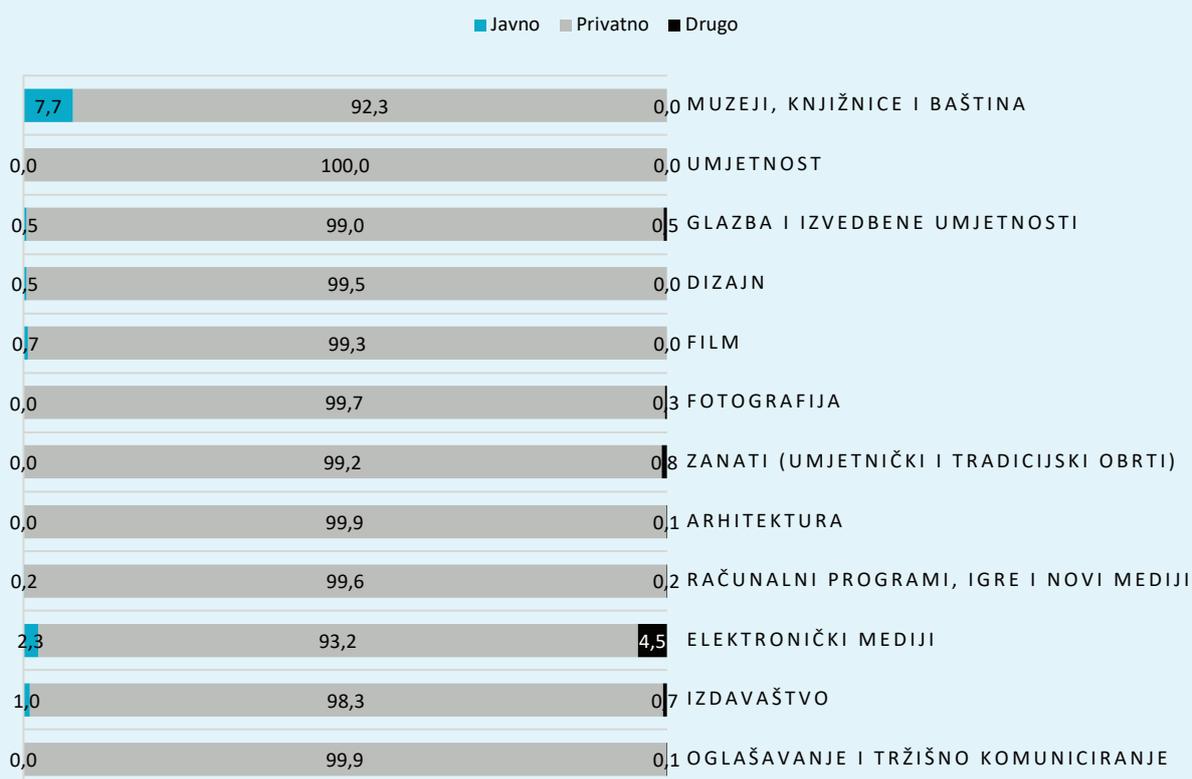
Ukoliko analiziramo poduzeća prema vlasništvu, slika je poprilično ujednačena u KKI-ju i ostalim industrijama (slika 13). U 2019. godini 99 posto poduzeća u KKI-ju bilo je u privatnom vlasništvu, dok je u istom razdoblju taj udio iznosio 98 posto za poduzeća u ostalim industrijama. Takvi udjeli stabilni su u promatranom razdoblju. Privatno vlasništvo dominantno je u svim podsektorima KKI-ja (slika 14). Udio javnog vlasništva najviši je kod podsektora Muzeji, knjižnice i baština te iznosi 7,7 posto u 2019. godini. Napominje se da ovaj podsektor broji svega 13 poduzeća u 2019. jer je ograničen za poslovne subjekte. Poduzeća u podsektoru Umjetnost u stopostotnom su privatnom vlasništvu.

Slika 13. Poduzeća u KKI-ju i ostalim industrijama prema vlasništvu u 2019. godini

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Slika 14. Poduzeća u podsektorima KKI-ja prema vlasništvu u 2019. godini

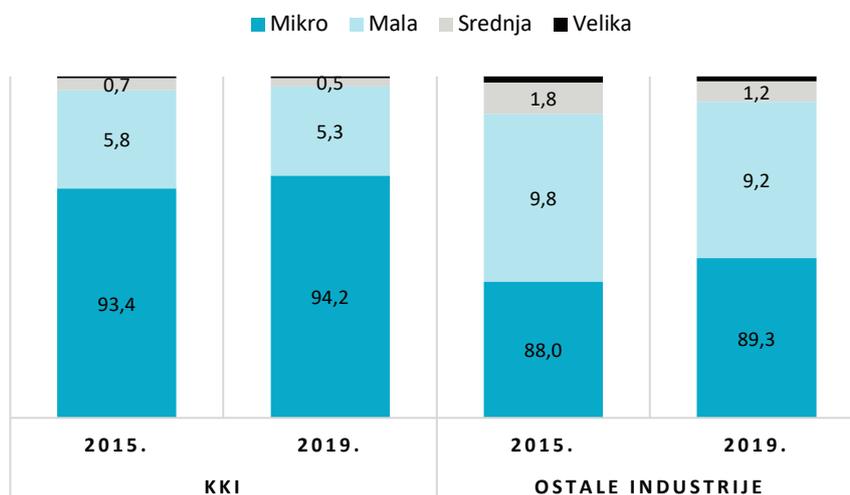

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Veličina poduzeća

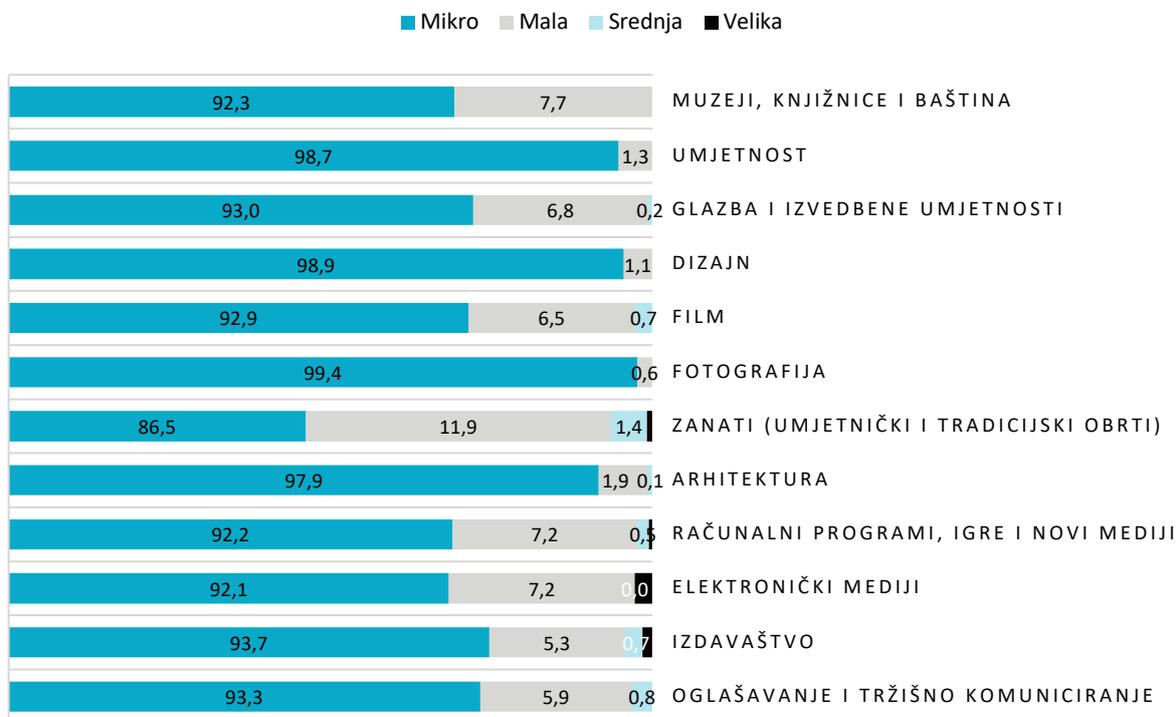
Analiziramo li poduzeća u KKI-ju i ostalim industrijama prema kriteriju veličine¹, ističe se veći udio mikro poduzeća u KKI-ju u odnosu na ostale industrije (slika 15).

Slika 15. Poduzeća u KKI-ju i ostalim industrijama prema veličini u 2015. i 2019. godini

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Slika 16. Poduzeća u podsektorima KKI-ja prema veličini u 2019. godini

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

¹ Podjela poduzeća na mikro, mala, srednja i velika poduzeća definirana je isključivo prema broju zaposlenih (0-9 = mikro, 10-49 = mala, 50-249 = srednja i >= 250 = velika).

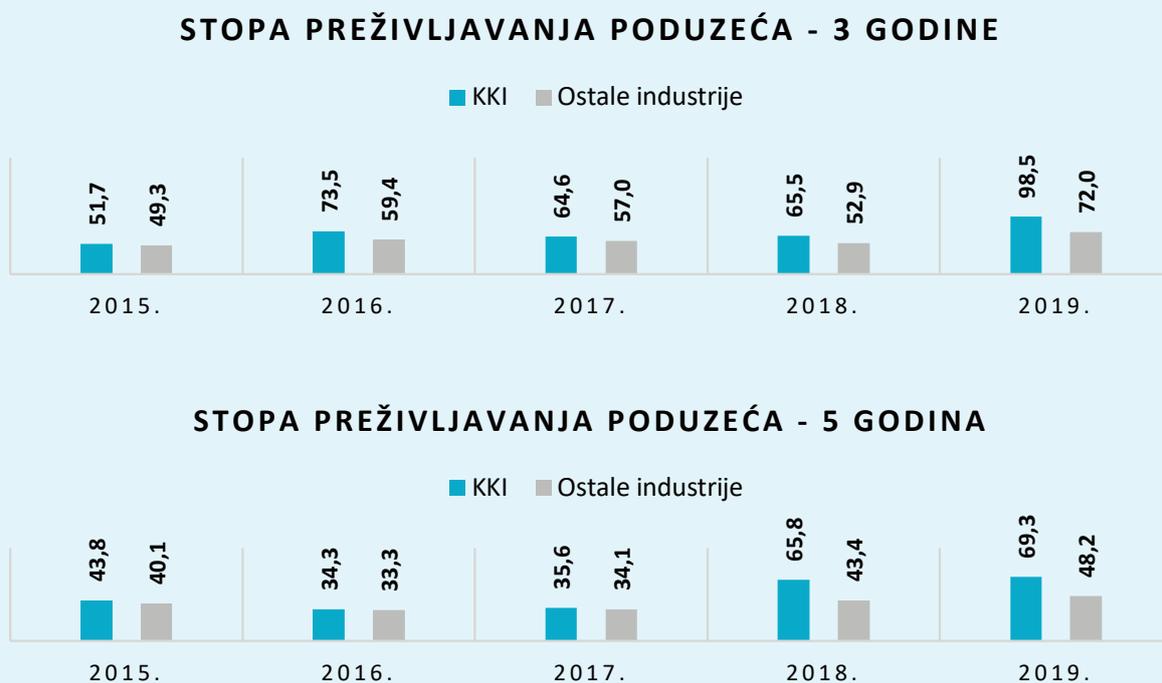
Udio mikro poduzeća u ukupnim poduzećima koja posluju u KKI-ju povećao se na 94,2 posto u 2019. u odnosu na 2015. godinu, što je porast od 0,8 postotnih bodova. U ostalim industrijama udio mikro poduzeća u 2019. iznosio je 89,3 posto u 2019. godini. U 2019. godini u KKI-ju poslovalo je 5,3 posto malih poduzeća te 0,5 posto srednjih poduzeća. U istom razdoblju svega 10 (0,1 posto) poduzeća u KKI-ju bila su velika. Valja istaknuti da se broj mikro poduzeća u kulturnim i kreativnim industrijama povećao za 29,8 posto u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Mikro i mala poduzeća u kulturnom i kreativnom sektoru činila su 99,5 posto ukupnih poduzeća u 2019., dok je za ostale industrije taj udio iznosio 98,5 posto.

U svim podsektorima kulturnog i kreativnog sektora u 2019. godini dominiraju mikro poduzeća (slika 16). Najmanji udio mikro poduzeća bilježi se u podsektoru Zanati (86,8 posto), a najveći u podsektoru Fotografija (99,4 posto).

Stope preživljavanja poduzeća

U nastavku analizirane su stope preživljavanja poduzeća² u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju od 2015. do 2019. godine (slika 17).

Slika 17. Stopa preživljavanja poduzeća – trogodišnja i petogodišnja u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

2 Stope preživljavanja izračunane su prema metodologiji Eurostata:

- stopa preživljavanja – 3 godine je broj poduzeća u referentnom razdoblju (t) koja su osnovana u razdoblju t-3, a koja su preživjela do trenutka t, podijeljen s brojem poduzeća osnovanih u t-3
- stopa preživljavanja – 5 godina je broj poduzeća u referentnom razdoblju (t) koja su osnovana u razdoblju t-5, a koja su preživjela do trenutka t, podijeljen s brojem poduzeća osnovanih u t-5.

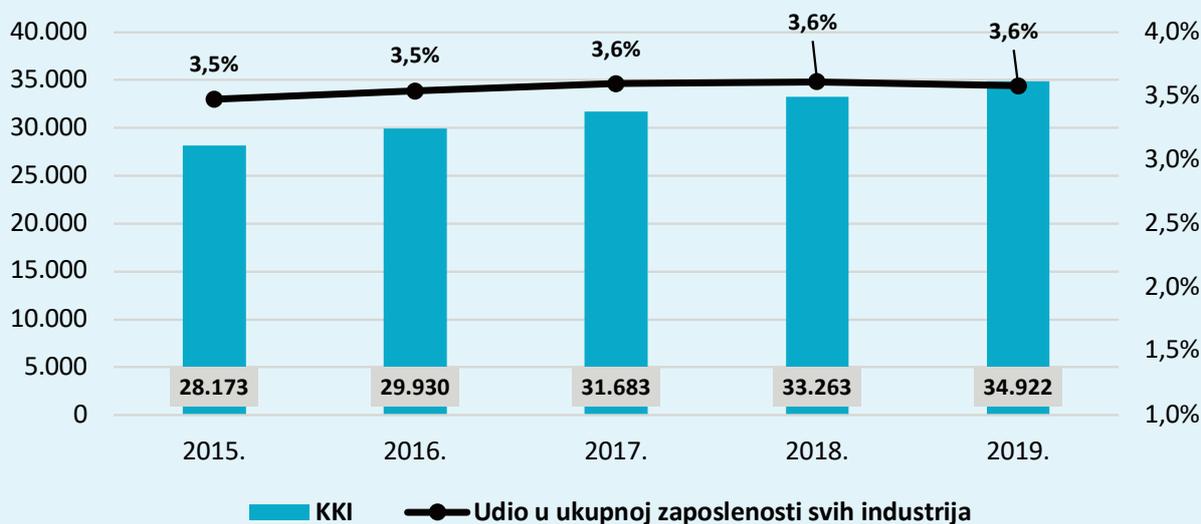
Poduzeća koja posluju u KKI-ju u svim promatranim godinama imaju veće stope preživljavanja u usporedbi s poduzećima u ostalim industrijama, bez obzira promatra li se trogodišnja ili petogodišnja stopa preživljavanja poduzeća. U promatranom razdoblju primjetan je trend poboljšanja stope preživljavanja koja prati trogodišnje razdoblje. Nakon pet godina 69,3 posto poduzeća u KKI-ju u 2019. godini bilo je još uvijek aktivno, u usporedbi s 48,2 posto poduzeća u ostalim industrijama. S obzirom na to da je riječ o donekle usporedivom pokazatelju, valja istaknuti da je u EU-28 u 2019. godini 44,6 poduzeća koja posluju u KKI-ju bilo još uvijek aktivno³ (Ernst & Young, 2021). Stopa preživljavanja – 5 godina poduzeća iz kulturnog i kreativnog sektora povećala se za 25,5 postotnih bodova u 2019. u odnosu na 2015. godinu.

3.2.

Zaposlenost u poslovnim subjektima u KKI-ju

Zaposlenost u poslovnim subjektima koji djeluju u kulturnoj i kreativnoj industriji prikazana je na slici 18.

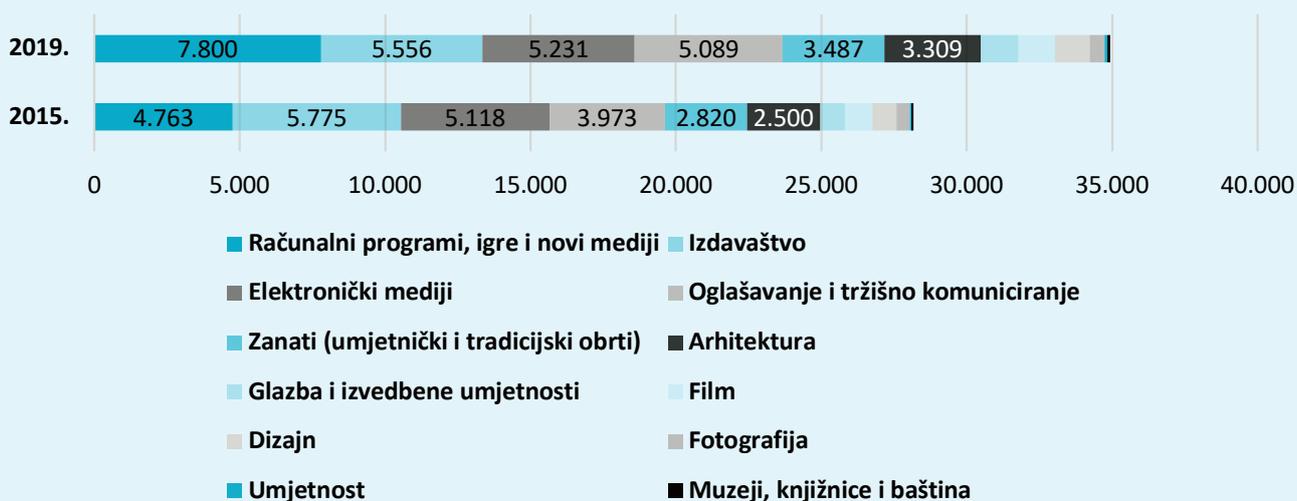
Slika 18. Zaposlenost u poslovnim subjektima u KKI-ju u razdoblju 2015. – 2019. i na razini podsektora u 2015. i 2019.

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

³ Pokazatelji preživljavanja računaju se prema metodologiji Eurostata, ali NKD klasifikacija kulturnog i kreativnog sektora koju pratimo u ovoj studiji nije istovjetna metodologiji Eurostata, stoga se usporedbu ne može smatrati u potpunosti preciznom.

Slika 18a. Struktura zaposlenosti po podsektorima u 2015. i 2019.

Valja naglasiti da poslovni subjekti u KKI-ju zapošljavaju samo dio zaposlenih u KKI-ju, stoga postoji razlika u broju zaposlenih u odnosu na podatke prikazane u potpoglavlju 2.2. ove studije. Zaposlenost u poslovnim subjektima na razini KKI-ja povećala se u 2019. u odnosu na 2015. godinu za 24 posto te je u 2019. doprinosila ukupnom broju zaposlenih u svim industrijama s 3,6 posto. Najveći doprinos zaposlenosti u 2019. godini dolazio je od podsektora Računalni programi, igre i novi mediji (22 posto). Broj zaposlenih u 2019. rastao je u svim podsektorima u odnosu na 2015. godinu, osim u podsektoru Izdavaštvo koji je zapošljavao 4 posto manje zaposlenika u 2019. godini. Snažan rast zaposlenosti bilježi se u podsektorima Računalni programi, igre i novi mediji (63,8 posto), Glazba i izvedbene umjetnosti (53 posto), Dizajn (43,7 posto), Film (33,1 posto), Umjetnost (70,6 posto) i Arhitektura (32,4 posto).

Kako je već spomenuto, financijska analiza u ovom istraživanju provedena je na podacima prikupljenim iz financijskih izvještaja poslovnih subjekata koji djeluju u KKI-ju te je zaključke o poslovanju nužno ograničiti na poslovne subjekte. Kako bi potkrijepili navedenu tvrdnju, moguće je usporediti podatke o broju zaposlenih u poslovnim subjektima prikupljenih iz baze FINA-e s podacima HZMO-a predstavljenima u potpoglavlju 2.2. ove studije. Na primjer, u 2019. godini broj zaposlenih u poslovnim subjektima u podsektorima Muzeji, knjižnice i baština i Umjetnost činio je tek 1,6 posto, odnosno 5,4 posto zaposlenih u tim podsektorima. Udio zaposlenih u poslovnim subjektima u ukupnom broju zaposlenih u podsektoru u 2019. godini bio je manji od 60 posto u sljedećim podsektorima: Glazba i izvedbene umjetnosti (21,6 posto), Fotografija (42,6 posto) i Dizajn (50,1 posto). U ostalim podsektorima više od 65 posto ukupno zaposlenih u 2019. godini bilo je zaposleno u poslovnim subjektima, ukoliko usporedimo službene podatke FINA-e i procjenu autora studije na temelju podataka HZMO-a.

3.3.

Analiza poslovanja poslovnih subjekata

U ovom će se potpoglavlju detaljno analizirati temeljne kategorije bilance i računa dobiti i gubitka, investicije i izvoz te odabrani financijski pokazatelji na razini KKI-ja i ostalih industrija te na razini 12 pojedinačnih podsektora. Također se provodi usporedba pojedinih financijsko-računovodstvenih kategorija s istima na razini svih industrija ili se prikazuje doprinos KKI-ja svim industrijama.

3.3.1.

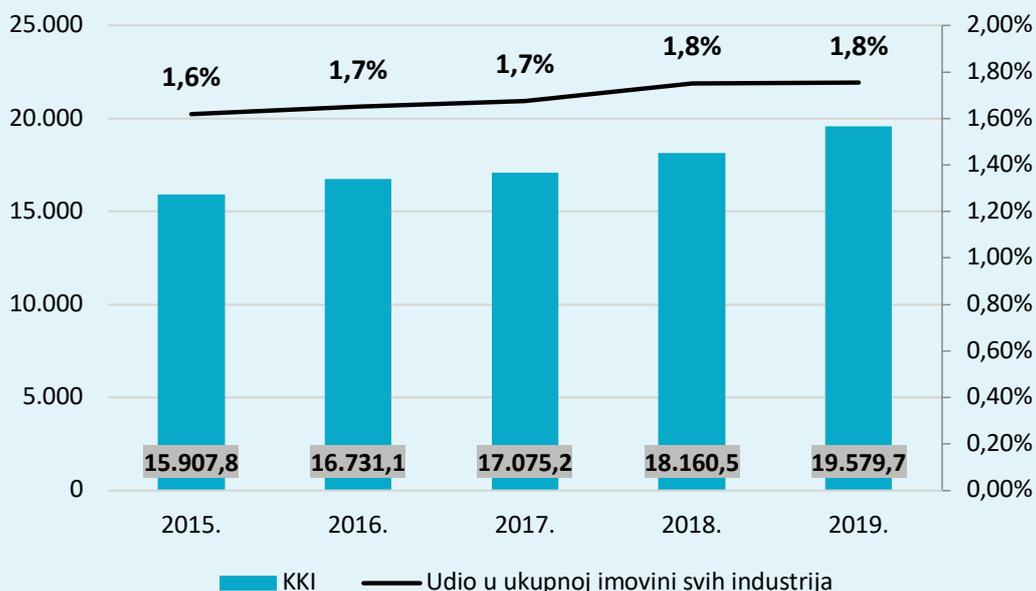
Analiza temeljnih bilančnih kategorija

Ukupna imovina

Ukupna imovina u KKI-ju dosegla je 19.579,7 milijuna kuna, što je za 23,1 posto više u usporedbi s ukupnom imovinom KKI-ja u 2015. godini (slika 19). Ukupna imovina KKI-ja u 2019. godini doprinosila je ukupnoj imovini svih industrija s 1,8 posto.

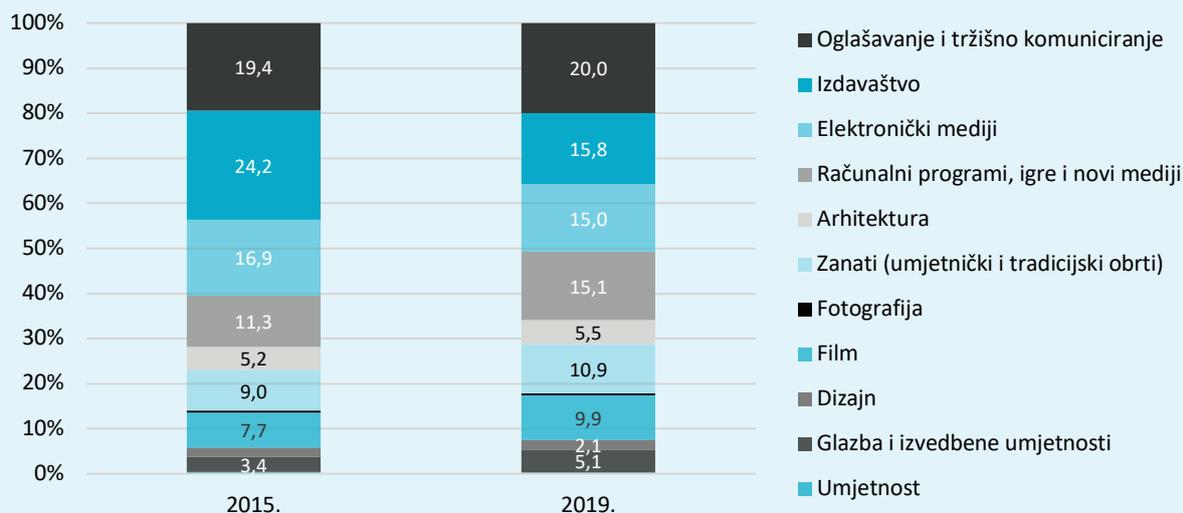
Najveći udio u ukupnoj imovini kulturnih i kreativnih djelatnosti u 2015. godini dolazi od podsektora Izdavaštvo – 24,2 posto. Udio ukupne imovine podsektora Izdavaštvo smanjio se za 9,8 postotnih bodova u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Najveći doprinos ukupnoj imovini na razini KKI-ja u 2019. dolazi od podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje (20 posto). Ukupna imovina poduzeća koja posluju u podsektorima Računalni programi, igre i novi mediji i Elektronički mediji iznosila je u 2019. godini 15,1 posto odnosno 15 posto.

Slika 19. Ukupna imovina u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019. (u milijunima kuna) i udio u ukupnoj imovini svih industrija (u %)

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Slika 20. Struktura ukupne imovine u KKI-ju prema podsektorima u 2015. i 2019. godini, u %

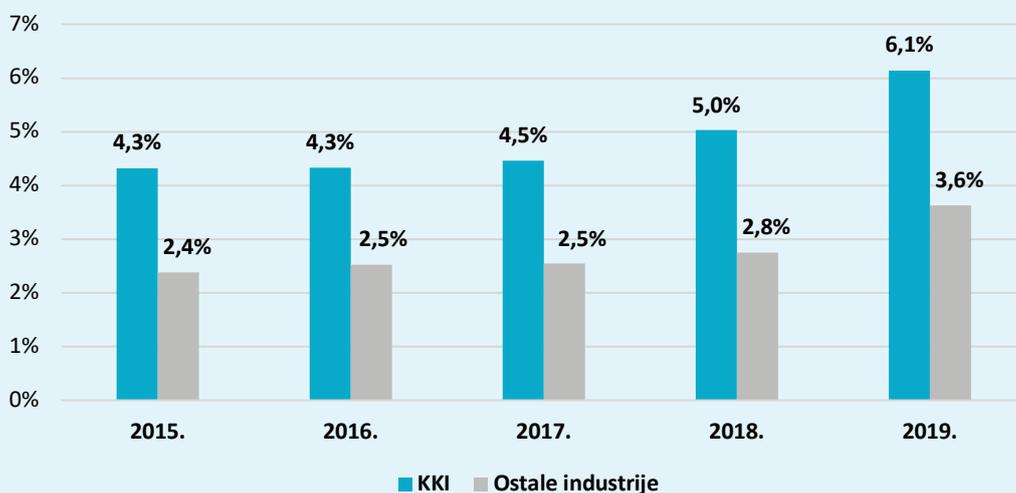

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

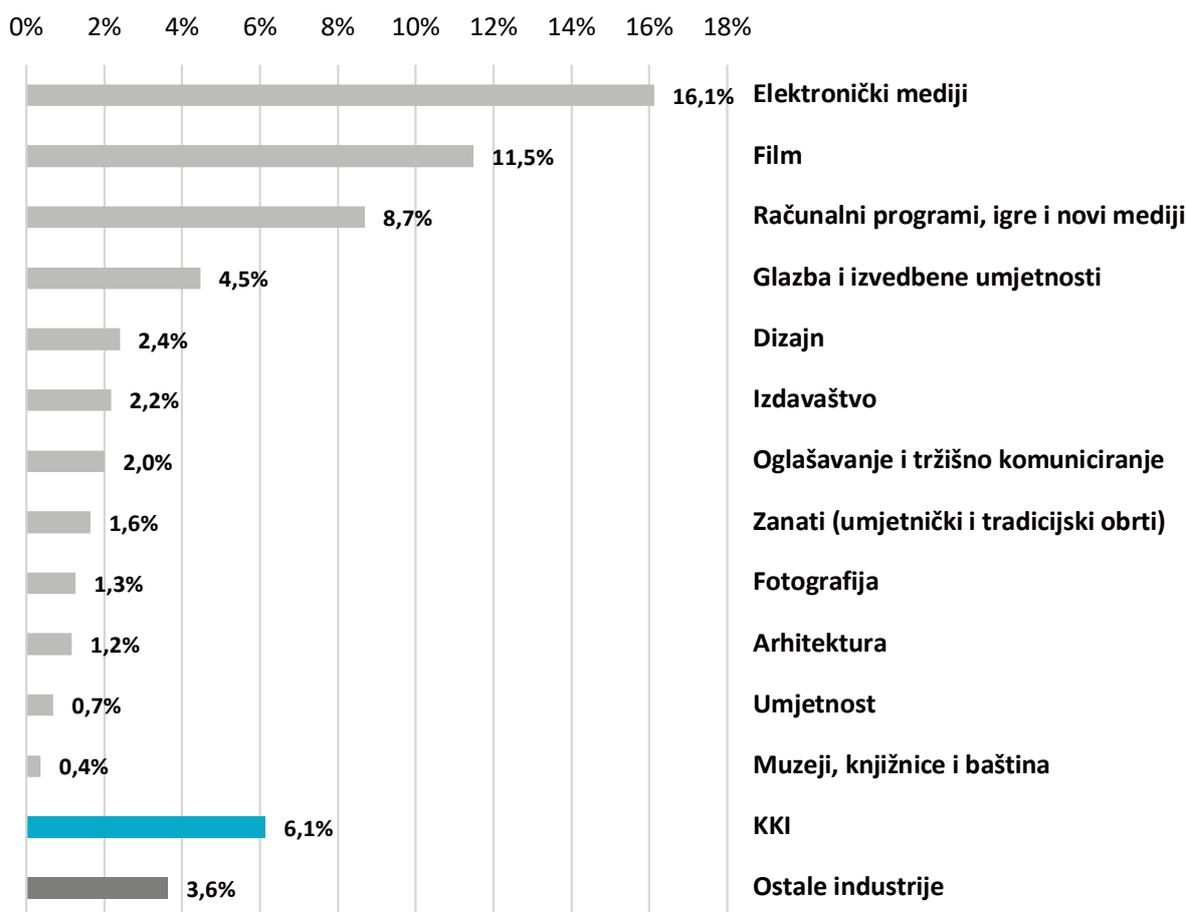
Udio nematerijalne imovine u ukupnoj imovini

Za KKI karakterističan je visoki udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini (slike 21 i 22) u usporedbi s ostalim industrijama. U 2019. godini udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini KKI-ja iznosio je 6,1 posto, što je bilo značajno više u usporedbi s udjelom nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini ostalih industrija (3,6 posto). Udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini KK industrija povećao se u 2019. u odnosu na 2015. za 1,8 postotnih bodova. Kada analiziramo udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini na razini podsektora, u 2019. godini taj je udio bio najviši kod podsektora Elektronički mediji (16,2 posto), Film (11,5 posto) i Računalni programi, igre i novi mediji (8,7 posto). Najmanji udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini bilježe podsektori Muzeji, knjižnice i baština te Umjetnost.

Slika 21. Udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %

Slika 22. Udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini prema podsektorima u 2019. godini, u %

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

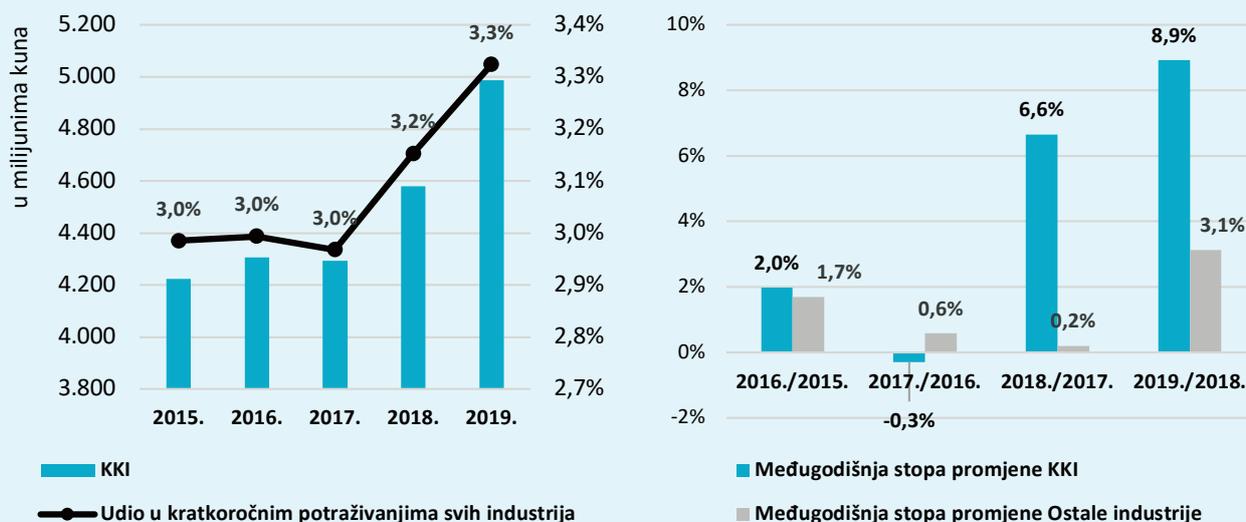
Kratkoročna potraživanja

Ukupna kratkoročna potraživanja KKI-ja iznosila su 4.986,7 milijuna kuna te su doprinosila s 3,3 posto ukupnim kratkoročnim potraživanjima industrije (slika 23). Zanimljivo je da je doprinos kategorije kratkoročnih potraživanja kulturnog i kreativnog sektora u ukupnoj industriji veći u odnosu na druge bilančne kategorije. Također, taj se doprinos u promatranom razdoblju povećao s 3 posto u 2015. na 3,3 posto u 2019. godini.

U 2019. godini kratkotrajna potraživanja KKI-ja doprinosila su ukupnoj imovini KKI-ja s 26,5 posto, dok je doprinos kratkotrajnih potraživanja ukupnoj imovini ostalih industrija iznosio 14,2 posto. U odnosu na 2015. godinu, ukupna kratkoročna potraživanja kulturnog i kreativnog sektora u 2019. godini povećala su se po kumulativnoj stopi od 18,1 posto. Kratkoročna potraživanja poduzeća u KKI-ju rasla su brže na međugodišnjoj razini u svim promatranim razdobljima, osim u 2017. godini kad je zabilježen pad od 0,3 posto u odnosu na 2016. godinu (slika 23).

U 2019. godini zabilježen je rast kratkoročnih potraživanja po međugodišnjoj stopi od 8,9 posto, dok su kratkoročna potraživanja ostalih industrija rasla po značajno nižoj stopi od 3,1 posto.

Slika 23. Ukupna kratkoročna potraživanja u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019. (u milijunima kuna) i međugodišnje stope rasta (u %)

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Ukoliko se analizira doprinos pojedinog podsektora ukupnim potraživanjima, može se zaključiti da je skoro trećina ukupnih potraživanja KKI-ja u 2019. generirana od strane podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje (slika 24). Najveći kumulativni rast kratkoročnih potraživanja u razdoblju između 2015. i 2019. godine bilježi se u podsektoru Računalni programi, igre i novi mediji (+79,5 posto). U istom razdoblju bilježi se pad kratkoročnih potraživanja kod podsektora Izdavaštvo (-24,5 posto), Elektronički mediji (-8,1 posto) i Muzeji, knjižnice i baština (-1,0 posto). Kod svih ostalih podsektora kratkoročna potraživanja su se povećala i to po dvoznamenkastim kumulativnim stopama – Arhitektura (+40,8 posto), Zanati (+31,6 posto), Film (+31,4 posto).

Slika 24. Kratkoročna potraživanja KKI-ja po podsektorima u 2019. (u milijunima kuna) i kumulativna stopa promjene kratkoročnih potraživanja u 2019. u odnosu na 2015. (u %)

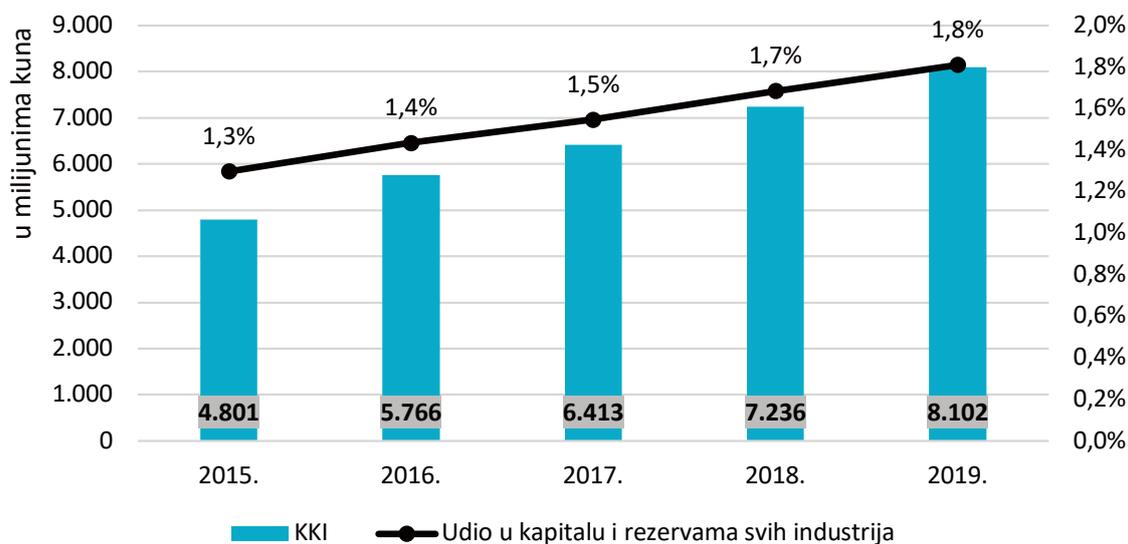

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Kapital i rezerve

Ukupan kapital i rezerve u KKI-ju iznosili su 8.101,7 milijuna kuna u 2019. godini, što je kumulativni porast od 68,8 posto u odnosu na 2015. godinu. Doprinos kapitala i rezervi ukupnom kapitalu i rezervama na razini svih industrija iznosio je 1,3 posto u 2015. godini, te se povećao na 1,8 posto u 2019. godini.

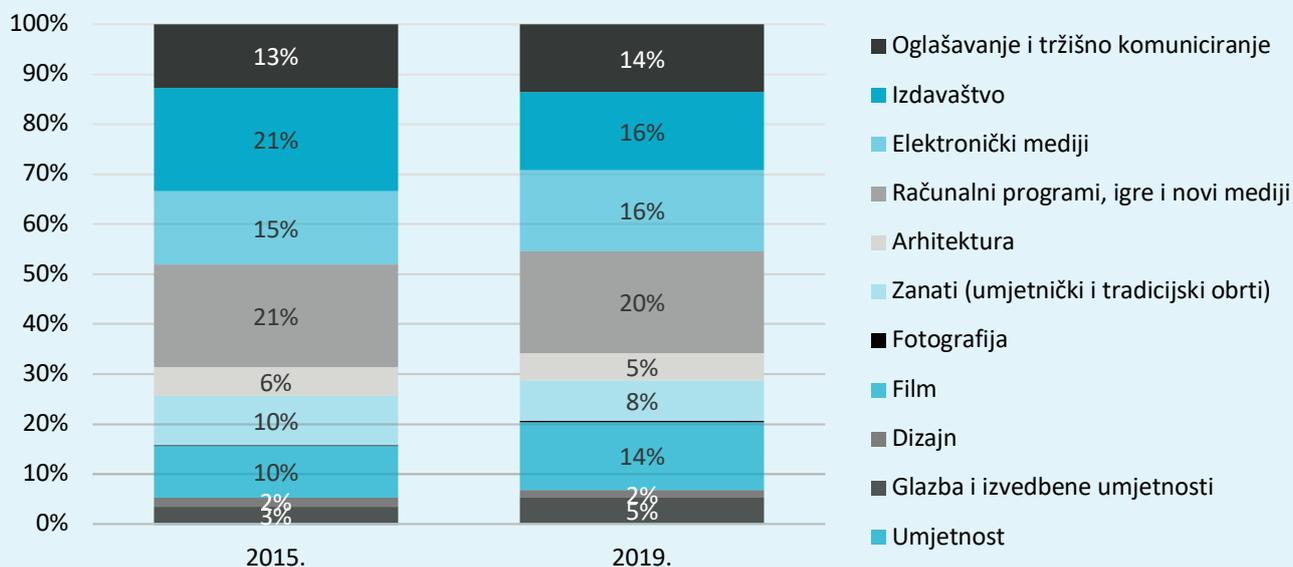
Slika 25. Ukupan kapital i rezerve u KKI-ju u razdoblju 2015. – 2019., u milijunima kuna

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Gledano na razini podsektora, najveći doprinos dolazio je u 2019. od podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, koji je činio petinu ukupnog kapitala i obveza (slika 26).

Slika 26. Struktura ukupnog kapitala i obveza u KKI-ju prema podsektorima u 2015. i 2019. godini, u %

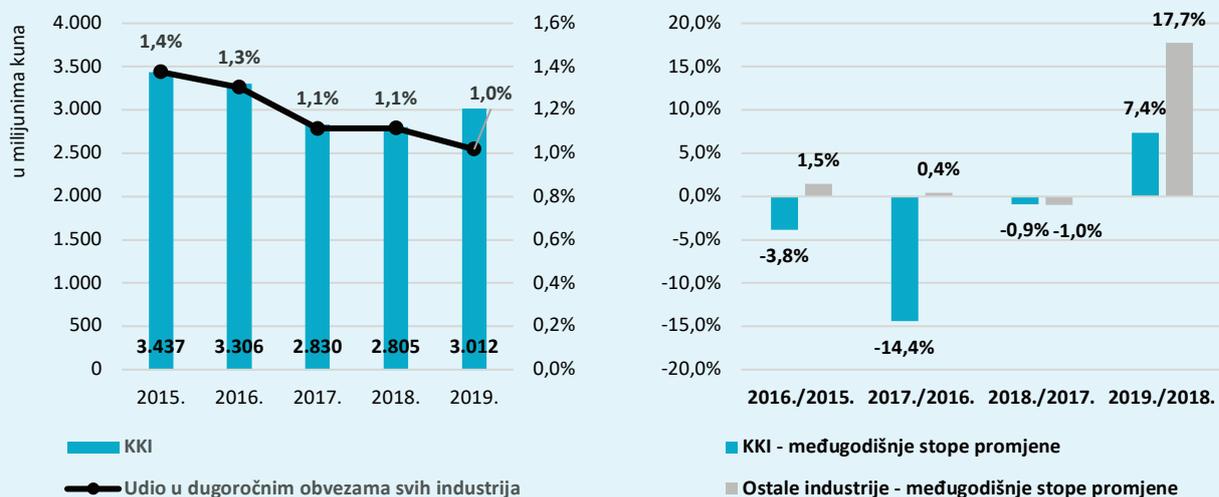

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Dugoročne obveze

Ukupne dugoročne obveze KKI-ja iznosile su 3.012,3 milijuna kuna te su doprinosile s 1 postu ukupnim dugoročnim obvezama industrije u 2019. godini (slika 27).

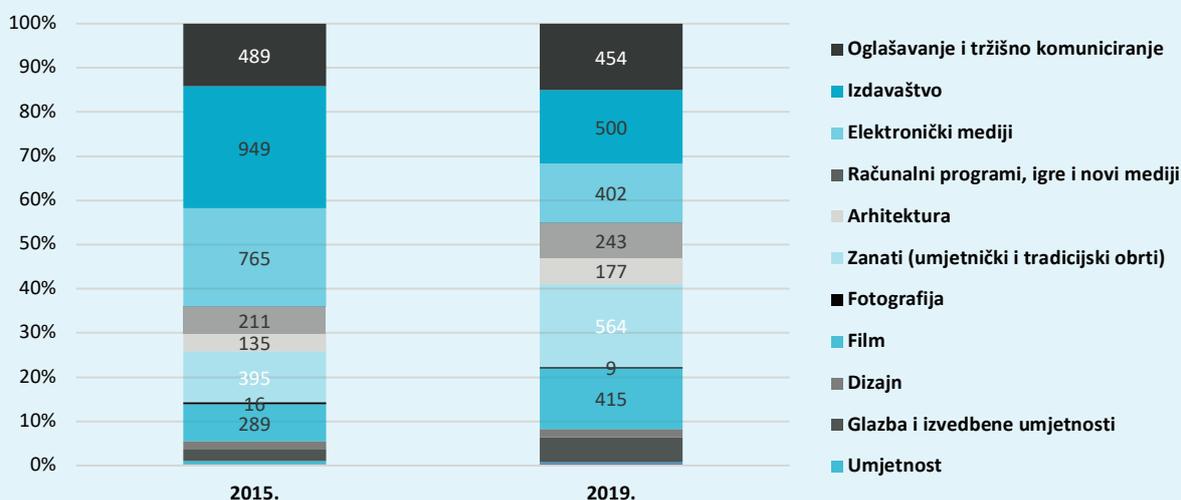
Slika 27. Ukupne dugoročne obveze u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019. (u milijunima kuna) i međugodišnje stope rasta (u %)

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

U 2019., u odnosu na 2015. godinu, ukupne dugoročne obveze smanjile su se po kumulativnoj stopi od 12,4 posto. Na međugodišnjoj razini zabilježen je pad dugoročnih obveza poduzeća koja posluju u KKI-ju u svim promatranim godinama, osim u slučaju međugodišnje promjene u 2019. u odnosu na 2018. godinu. U toj godini zabilježen je rast dugoročnih obveza po međugodišnjoj stopi od 7,4 posto, koja je još uvijek niža od rasta dugoročnih obveza ostalih industrija (+17,7 posto). Rast dugoročnih obveza u 2019. godini može biti i posljedica većih ulaganju u tom razdoblju, koja su predstavljena u potpoglavlju 3.4.

Slika 28. Struktura dugoročnih obveza u KKI-ju prema podsektorima u 2015. i 2019. godini, u %

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Prema udjelu dugoročnih obveza pojedinih podsektora u ukupnim dugoročnim obvezama KKI-ja, najveći doprinos generirali su podsektori Izdavaštvo u 2015. te Zanati u 2019. godini. U 2019., u odnosu na 2015. godinu, podsektori Izdavaštvo, Elektronički mediji, Oglašavanje i tržišno komuniciranje, Umjetnost, Fotografija i Dizajn zabilježili su pad dugoročnih obveza. Dugoročne obveze ostalih podsektora rasle su u istom razdoblju.

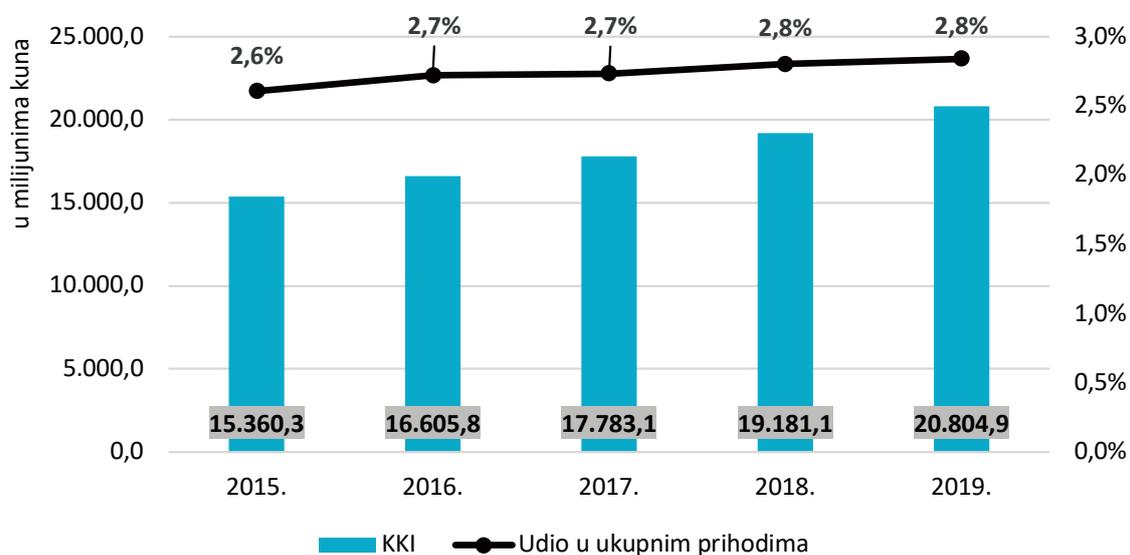
3.3.2.

Analiza temeljnih kategorija računa dobiti i gubitka

Ukupni prihodi

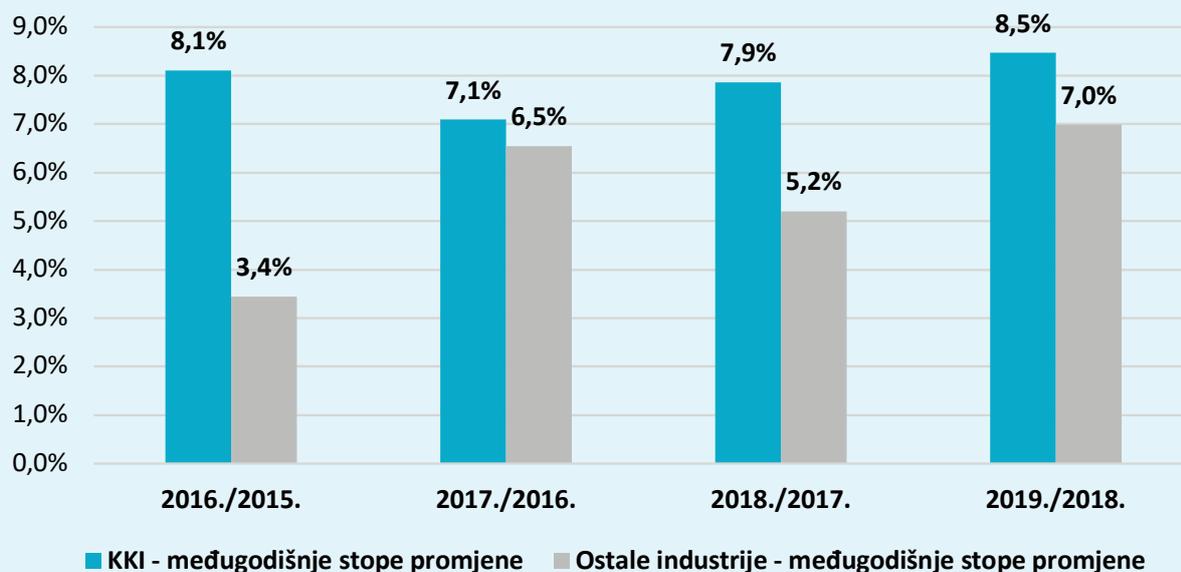
Ukupni prihodi poduzeća koja posluju u KKI-ju iznosili su 20.804,9 milijuna kuna u 2019. godini te su doprinosili ukupnim prihodima svih industrija s 2,8 posto (slika 29). U svim promatranim godinama ukupni prihodi poduzeća u KKI-ju rasli su po većim međugodišnjim stopama u usporedbi s ukupnim prihodima poduzeća u ostalim industrijama.

Slika 29. Ukupni prihodi KKI-ja (u milijunima kuna) u razdoblju 2015. – 2019 i udio ukupnih prihoda KKI-ja u ukupnim prihodima ostalih industrija (u %)

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Slika 30. Međugodišnje stope rasta ukupnih prihoda u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %

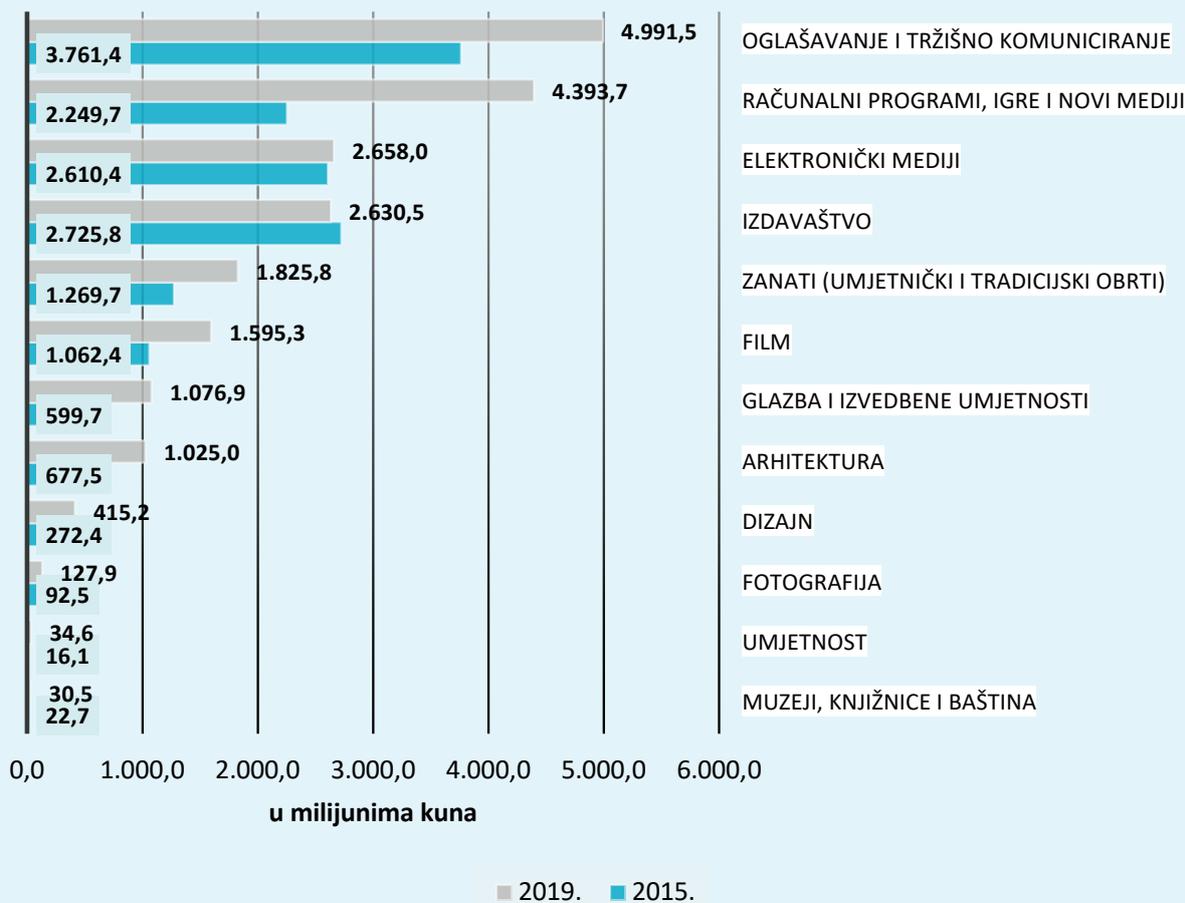

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Ukupni prihodi u KKI-ju povećali su se za 8,5 posto u 2019. u odnosu na 2018. godinu, dok je u istom razdoblju rast ukupnih prihoda u ostalim industrijama iznosio 7 posto. Upravo je 2019. godina bila najuspješnija za poduzeća u kulturnim i kreativnim industrijama prema kategoriji ukupnih prihoda.

Ukupni prihodi u svim podsektorima povećali su se u 2019. u odnosu na 2015. godinu, s iznimkom podsektora Izdavaštvo (slika 31). U apsolutnom iznosu najviše su se povećali ukupni prihodi podsektora Računalni programi, igre i novi mediji (+2.144,1 milijun kuna). Ukupni su se prihodi tog sektora gotovo udvostručili u promatranom razdoblju te su u 2019. doprinosili ukupnim prihodima KKI-ja s 21,1 posto. Ukupni prihodi u podsektoru Umjetnost povećali su se u 2019. u odnosu na 2015. godinu za 114,6 posto, odnosno za 18,5 milijuna kuna. Po najnižoj kumulativnoj stopi od 1,8 posto u 2019., u odnosu na 2015. godinu, narasli su prihodi podsektora Elektronički mediji. Analiza ukupnih prihoda na razini podsektora potvrđuje uspješno poslovanje poduzeća u kulturnom i kreativnom sektoru u prosjeku u promatranom razdoblju.

Slika 31. Ukupni prihodi KKI-ja po podsektorima u 2015. i 2019., u milijunima kuna

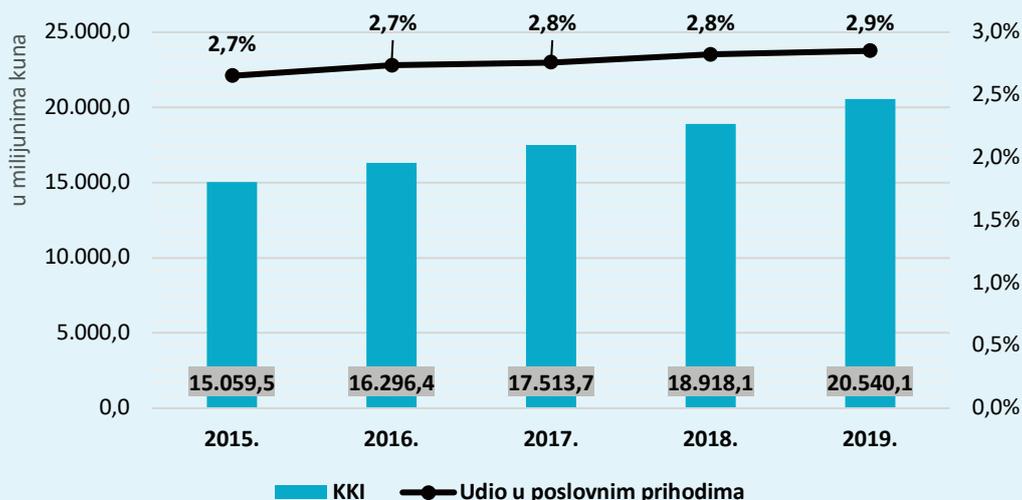

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Poslovni prihodi

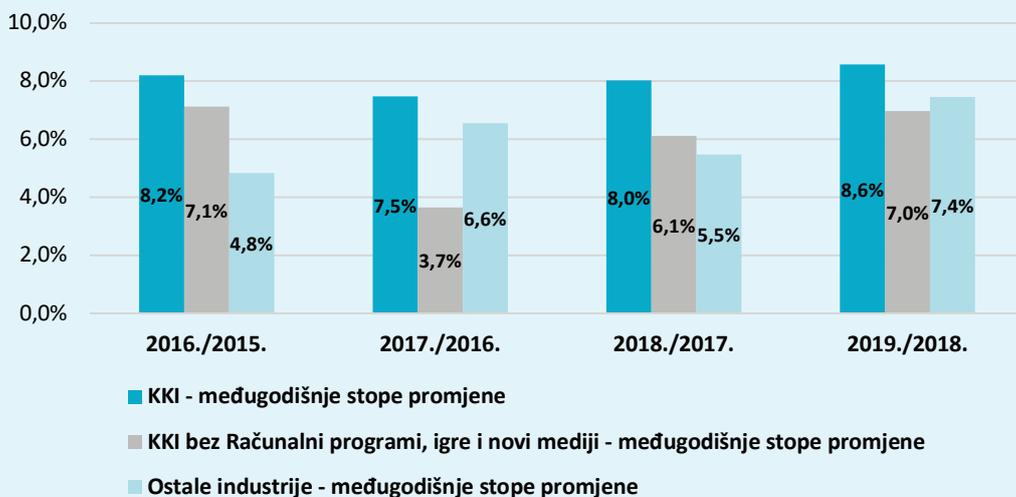
Poslovni prihodi kulturnih i kreativnih industrija u 2019. dosegli su 20.540,1 milijun kuna (slika 32). U apsolutnom iznosu poslovni prihodi kulturnih i kreativnih industrija u 2019. bili su veći za 5.480,6 milijuna kuna u odnosu na 2015. godinu. Važnost kulturnih i kreativnih industrija u ukupnoj industriji tijekom promatranog razdoblja rasla je prema kriteriju poslovnih prihoda – od 2,7 posto u 2015. do 2,9 posto u 2019. godini. Stoga ne čudi da su u razdoblju 2015. – 2019. poslovni prihodi poduzeća koja posluju u KKI-ju rasli po bržim međugodišnjim stopama u odnosu na poslovne prihode ukupne industrije. U 2019. poslovni prihodi u KKI-ju povećali su se za 8,6 posto u odnosu na 2018. godinu, dok je rast poslovnih prihoda ukupne industrije u istom razdoblju iznosio 7,4 posto. Iako je razdoblje od 2015. do 2019. godine obilježilo povećanje poslovnih prihoda za cjelokupnu industriju, može se zaključiti da je, iz perspektive kategorije poslovnih prihoda, KKI u prosjeku bio uspješniji od ostalih industrija u promatranom razdoblju.

Slika 32. Poslovni prihodi KKI-ja (u milijunima kuna) u razdoblju 2015. – 2019. i udio poslovnih prihoda KKI-ja u poslovnim prihodima ostalih industrija (u %)

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Slika 33. Međugodišnje stope rasta poslovnih prihoda u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %

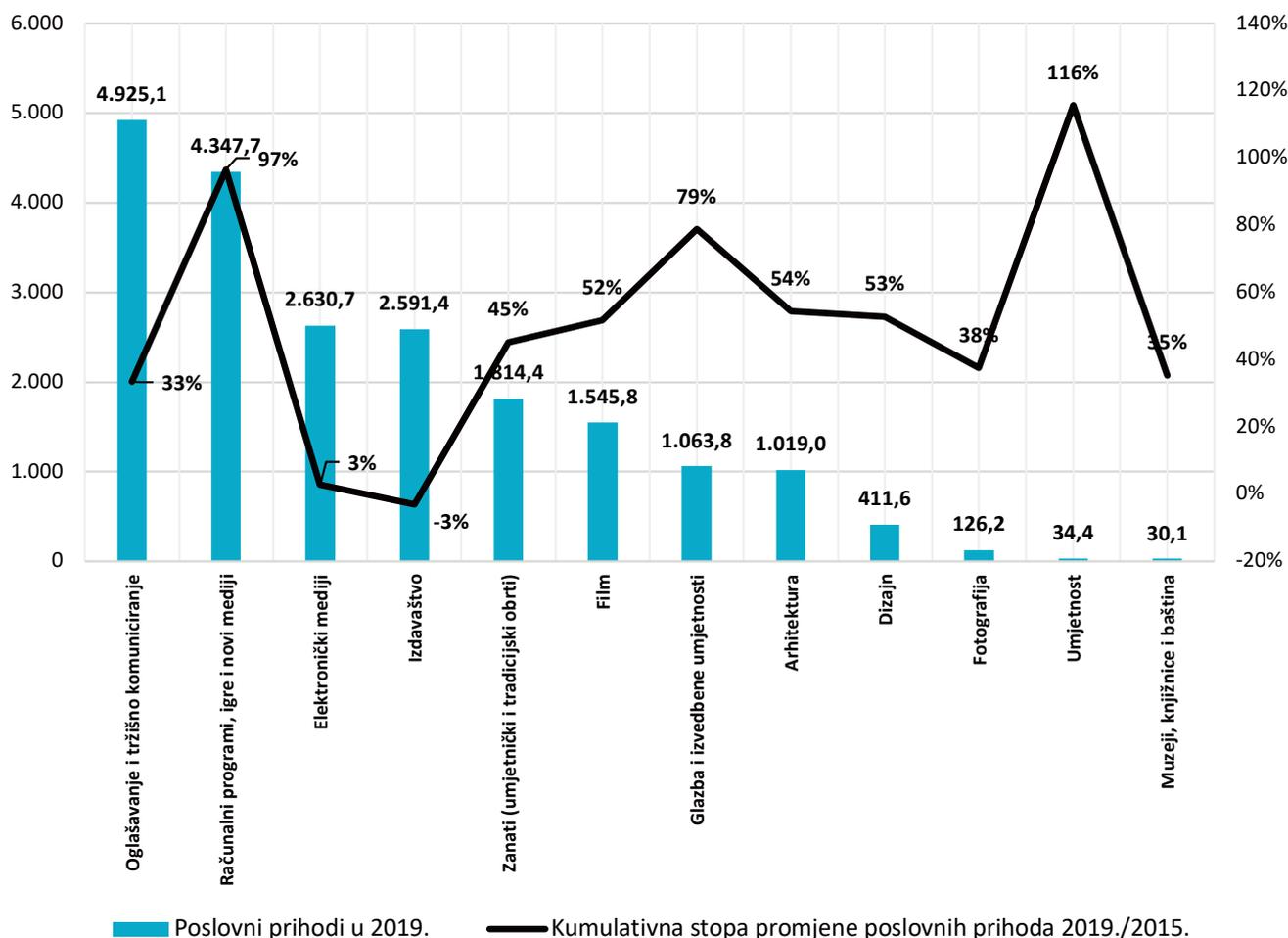

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Poslovni prihodi u svim podsektorima povećali su se u 2019. u odnosu na 2015. godinu (slika 34). Najveće povećanje poslovnih prihoda u apsolutnom iznosu (+2.136,4 milijuna kuna) u 2019. u odnosu na 2015. bilo je generirano od podsektora Računalni programi, igre i novi mediji. Poslovni prihodi podsektora Računalni programi, igre i novi mediji činili su 21,2 posto ukupnih poslovnih prihoda KKI-ja u 2019. godini, dok su dominantan udio od 24 posto imali prihodi podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje. Suma poslovnih prihoda podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje, Računalni programi, igre i novi mediji, Elektronički mediji i Izdavaštvo doprinosila je ukupnim poslovnim

prihodima KKI-ja sa 70,6 posto. Poslovni prihodi podsektora Film, Arhitektura i Dizajn rasli su za oko 50 posto, dok su se poslovni prihodi podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti povećali za 78 posto u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Podsektori Fotografija, Umjetnost i Muzeji, knjižnice i baština također su zabilježili visoke stope rasta u 2019. u odnosu na 2015. godinu, iako je riječ o sektorima koji su u apsolutnom iznosu generirali svega 0,9 posto poslovnih prihoda KKI-ja u 2019. godini.

Slika 34. Poslovni prihodi KKI-ja po podsektorima u 2019. (u milijunima kuna) i kumulativna stopa promjene poslovnih prihoda u 2019. u odnosu na 2015. (u %)

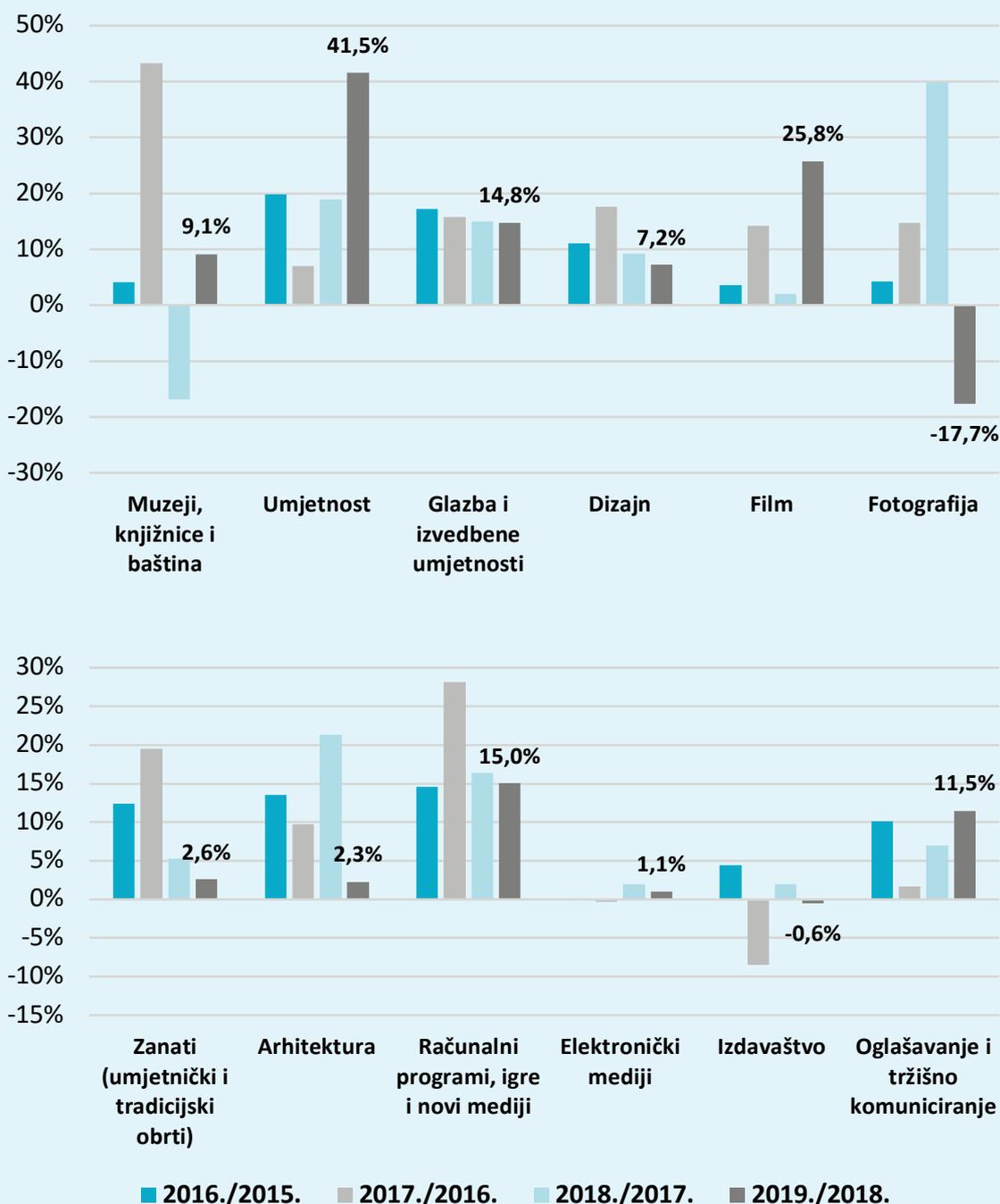

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Slika 35 prikazuje međugodišnje stope promjene poslovnih prihoda u razdoblju između 2015. i 2019. godine u svim podsektorima. Prema trendu rasta poslovnih prihoda možemo dodatno grupirati podsektore. Naime, stabilan rast po dvoznamenkastim stopama u cjelokupnom promatranom razdoblju bilježi se kod podsektora Računalni programi, igre i novi mediji i Glazba i izvedbene umjerenosti. Kontinuirano razdoblje pozitivnih, ali promjenjivijih stopa rasta prisutno je kod podsektora Dizajn, Film, Zanati, Arhitektura te Oglašavanje i tržišno komuniciranje. Prihodi podsektora Elektronički mediji gotovo stagniraju u razdoblju između 2015. i 2019. godine, dok su se poslovni prihodi

podsektora Izdavaštvo na međugodišnjoj razini smanjili u 2017. u odnosu na 2016. (-8,5 posto), te u 2019. u odnosu na 2018. godinu (-0,6 posto). Poslovni prihodi podsektora Fotografija u 2019. smanjili su se za 17,7 posto u odnosu na 2018. godinu. Kako je ranije spomenuto, analiza podsektora Muzeji, knjižnice i baština ne daje relevantnu sliku ukupnog poslovanja ovog segmenta KKI-ja jer uključuje samo poslovne subjekte. Zaključno, većina podsektora KKI-ja 2019. godinu zaključila je s ekspanzivnim i povoljnim poslovanjem koje je trajalo u promatranom petogodišnjem razdoblju te je u COVID-19 krizu ušla s pozitivnim trendovima u poslovanju.

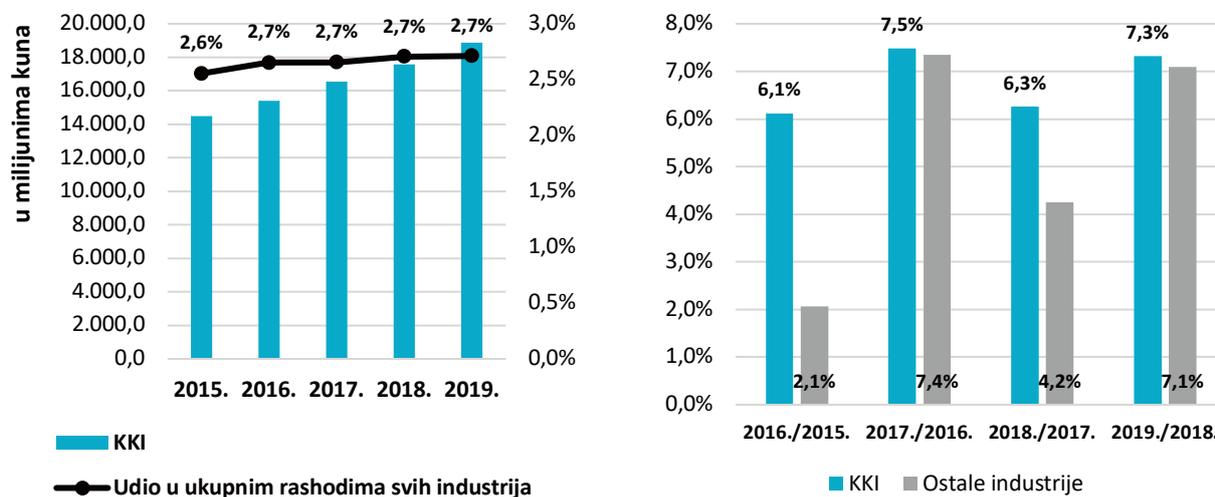
Slika 35. Međugodišnje stope promjene poslovnih prihoda po podsektorima u razdoblju 2015. – 2019., u %

Ukupni rashodi

Ukupni rashodi KK industrija u 2019. dosegli su 18.860 milijuna kuna (slika 36).

Slika 36. Ukupni rashodi u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019. (u milijunima kuna) i međugodišnje stope rasta ukupnih rashoda u KKI-ju i ostalim industrijama (u %)

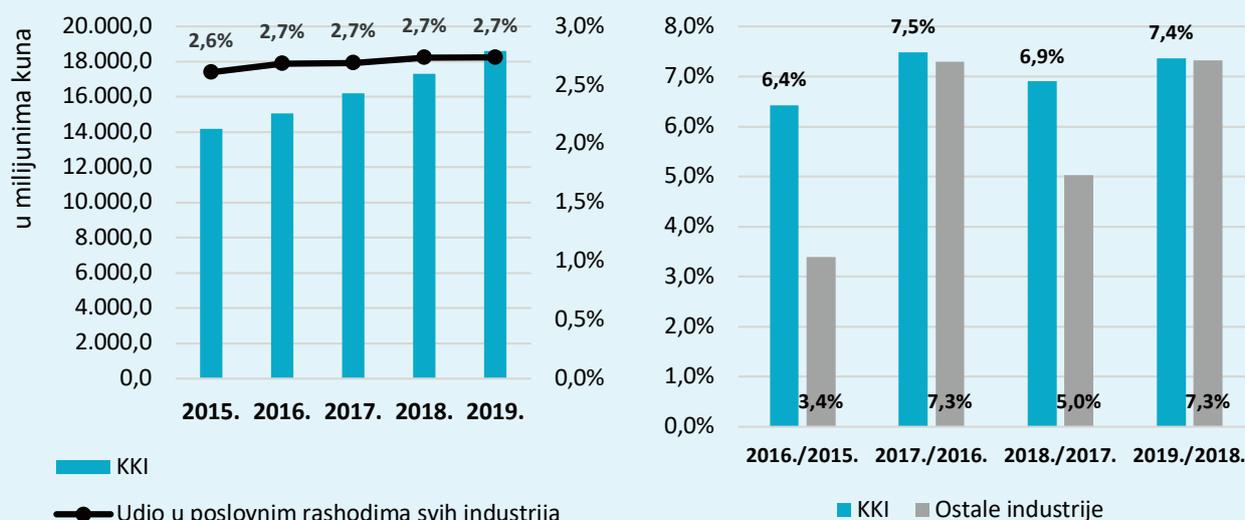
Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Udio ukupnih rashoda KK industrija rastao je u cjelokupnom razdoblju te je u 2019. godini dosegao 2,7 posto ukupnih rashoda industrije. Rast ukupnih prihoda bio je popraćen rastom ukupnih rashoda u razdoblju između 2015. i 2019. godine kako u KKI-ju tako i u okviru cjelokupne industrije.

Poslovni rashodi

Poslovni rashodi KK industrija u 2019. godini iznosili su 18.599,5 milijuna kuna (slika 37).

Slika 37. Poslovni rashodi KKI-ja u razdoblju 2015. – 2019. (u milijunima kuna) i udio poslovnih rashoda KKI-ja u poslovnim rashodima ostalih industrija (u %)

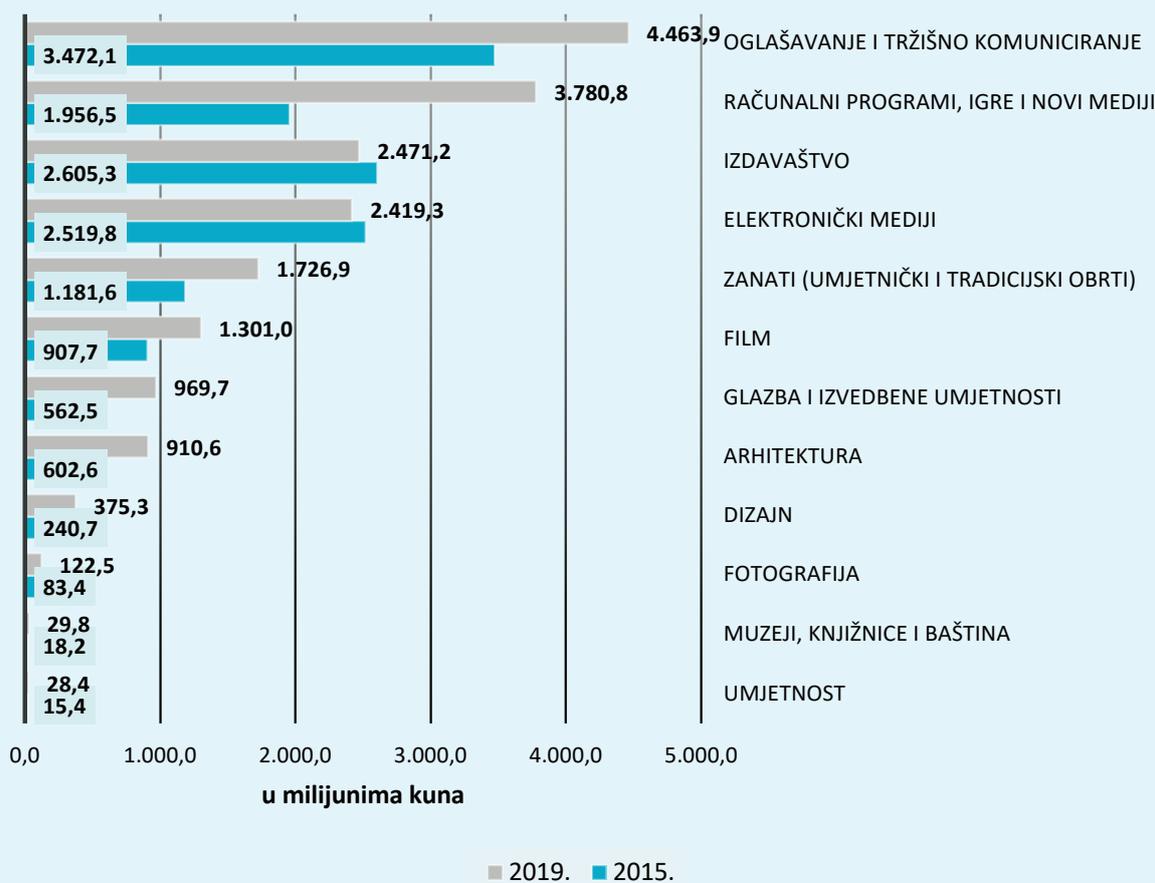

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Slično kao i u slučaju poslovnih prihoda, udio poslovnih rashoda KKI-ja u ukupnim poslovnim rashodima industrija rastao je u razdoblju 2015. – 2019. Međugodišnje stope rasta poslovnih rashoda poduzeća koja posluju u KKI-ju bile su iznad stopa rasta poslovnih rashoda ukupne industrije.

Poslovni rashodi povećali su se u svim podsektorima u 2019. u odnosu na 2015. godinu, osim u slučaju podsektora Izdavaštvo (-5 posto) i Elektronički mediji (-4 posto) (slika 38). Dominantan udio u poslovnim rashodima KKI-ja ima podsektor Oglašavanje i tržišno komuniciranje (24 posto u 2019.). Poslovni rashodi podsektora Računalni programi, igre i novi mediji činili su petinu ukupnih poslovnih rashoda KK industrija u 2019. godini i povećali su se za 93 posto u 2019. u odnosu na 2015. godinu.

Slika 38. Ukupni poslovni rashodi KKI-ja po podsektorima u 2015. i 2019., u milijunima kuna

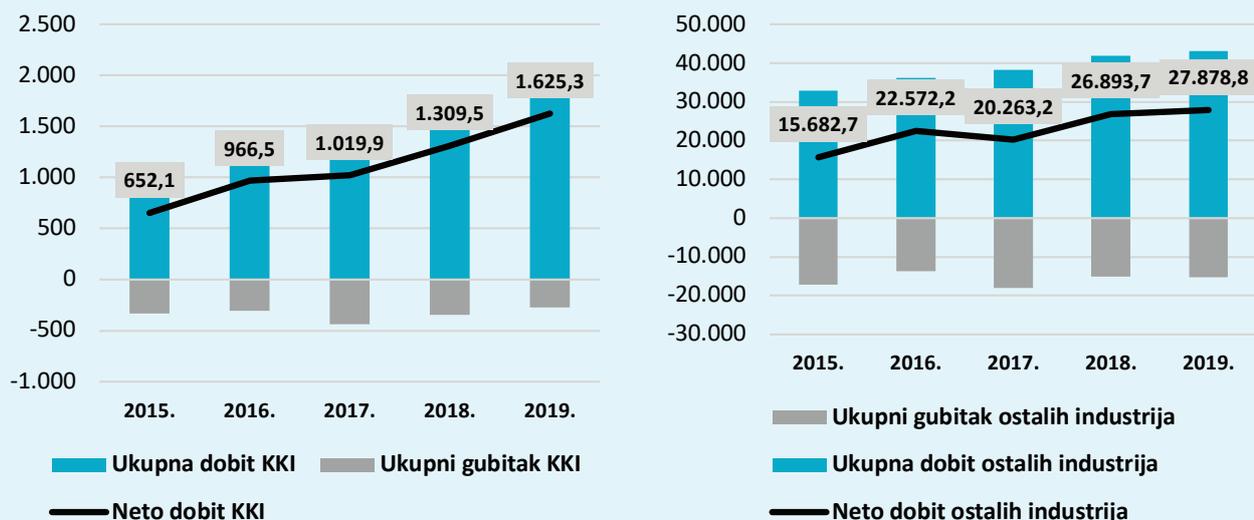
Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Neto-dobit

Na agregiranoj je razini KKI poslovao s pozitivnim poslovnim rezultatom u razdoblju od 2015. do 2019. godine (slika 39). Na slici 39 prikazana je ukupna dobit poduzeća u KKI-ju koja su poslovala s dobiti te ukupni gubitak svih poduzeća u KKI-ju koja su poslovala s gubitkom te neto-dobit kao suma svim pozitivnih i svih negativnih poslovnih rezultata. Jednaki podaci prikazani su i za poduzeća koja su poslovala u ostalim industrijama.

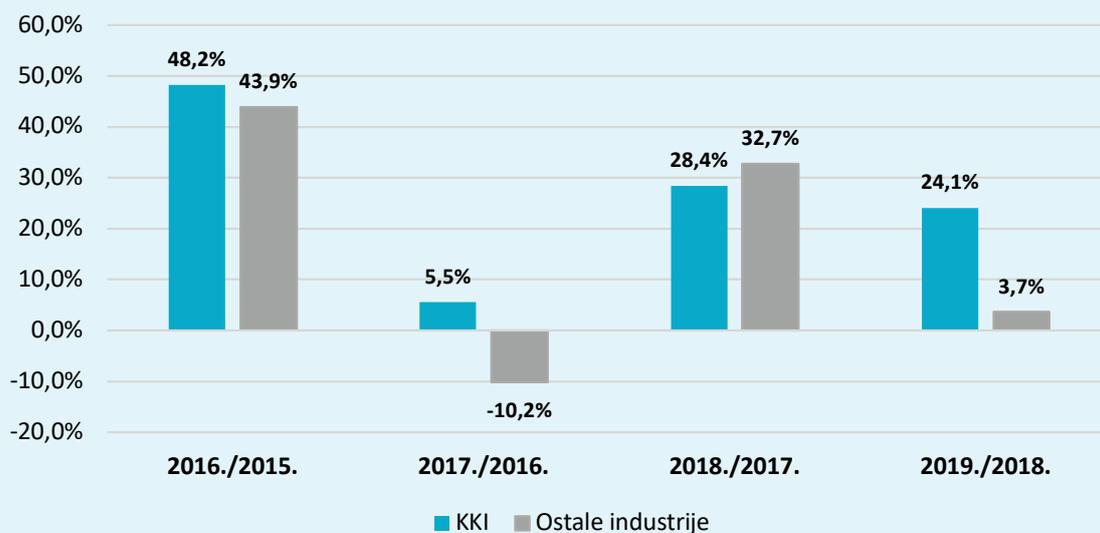
Neto-dobit poduzeća u KKI-ju na agregiranoj razini bilježila je pozitivne stope rasta u cjelokupnom razdoblju (slika 40). Ukoliko usporedimo poslovni rezultat na agregiranoj razini, KKI poslovao je uspješnije od ostalih industrija, s iznimkom promjene neto-dobiti u 2018. u odnosu na 2017. godinu kada je rast neto dobiti KKI-ja bio sporiji od rasta neto-dobiti poduzeća koja posluju u ostalim industrijama. U 2019. godini neto-dobit poduzeća iz kulturnog i kreativnog sektora povećala se za 24,1 posto, dok je rast neto-dobiti ostalih industrija iznosio 3,7 posto.

Slika 39. Neto-dobit KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019., u milijunima kuna

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

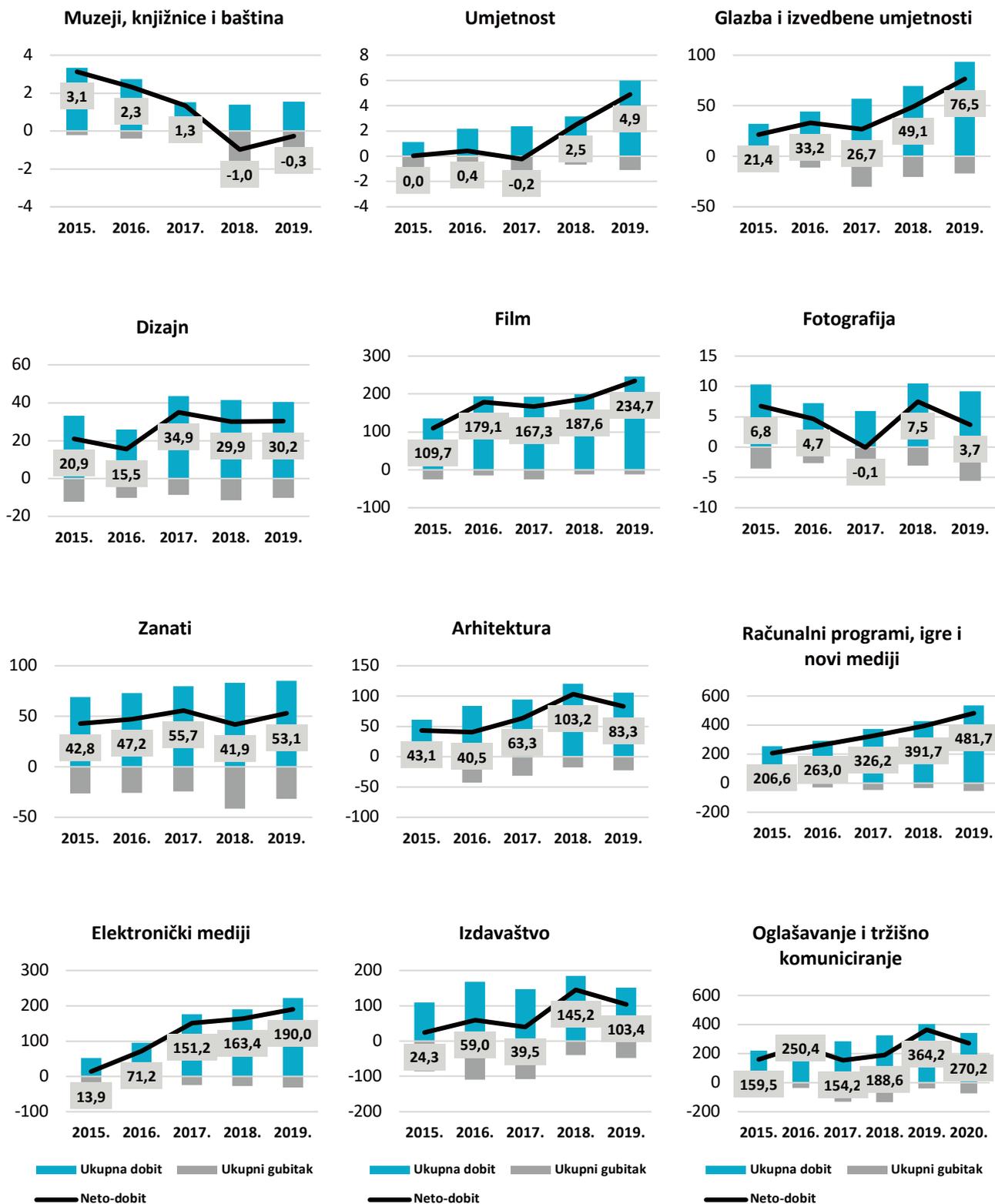
Slika 40. Međugodišnje stope rasta neto-dobiti u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Poslovni rezultati podsektora u 2015. i 2019. godini prikazani su na slici 41. Podsektor Muzeji, knjižnice i baština ostvario je gubitak u 2019. godini, dok su ostali podsektori zabilježili pozitivan poslovni rezultat. Neto-dobit smanjila se u podsektoru Fotografija, dok se kod ostalih podsektora povećala u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Neto-dobit podsektora Računalni programi, igre i novi mediji činila je 29,3 posto ostvarene neto-dobiti KK industrija u 2019. te se povećala za 133,3 posto u odnosu na 2015. godinu. Neto-dobiti podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje i Film doprinosile su ukupnoj neto dobiti KKI-ja s 22,4 odnosno 14,4 posto u 2019. godini.

Slika 41. Neto-dobit KKI-ja po podsektorima u 2015. – 2019., u milijunima kuna

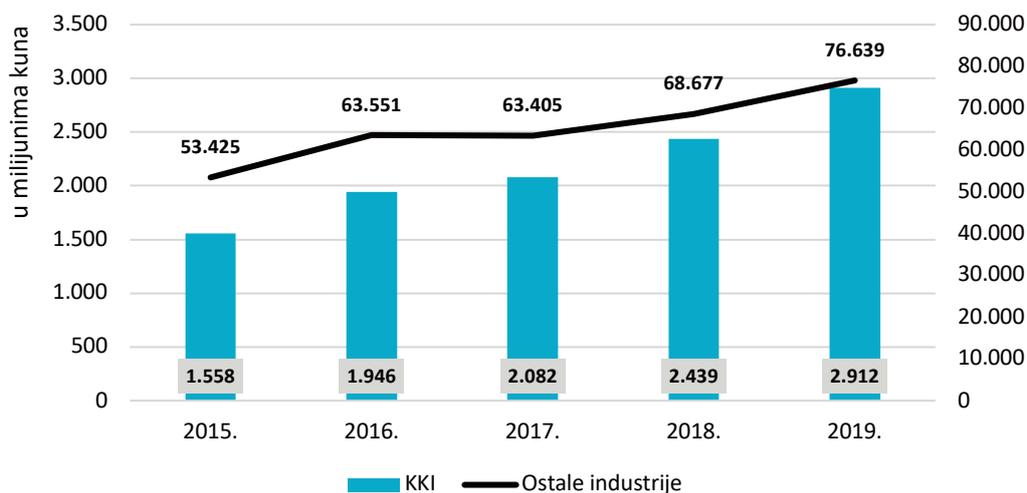

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Dobit prije kamata, poreza i amortizacije (EBITDA)

Iako je neto-dobit najčešće korištena mjera uspješnosti poslovanja nekog poduzeća, izuzetno je koristan izračun dobiti prije kamata, poreza i amortizacije (EBITDA), koja se računa tako da se operativnoj dobiti doda amortizacija. Ovaj pokazatelj ne uzima u obzir rezultate izvanrednog i financijskog poslovanja te poreze.

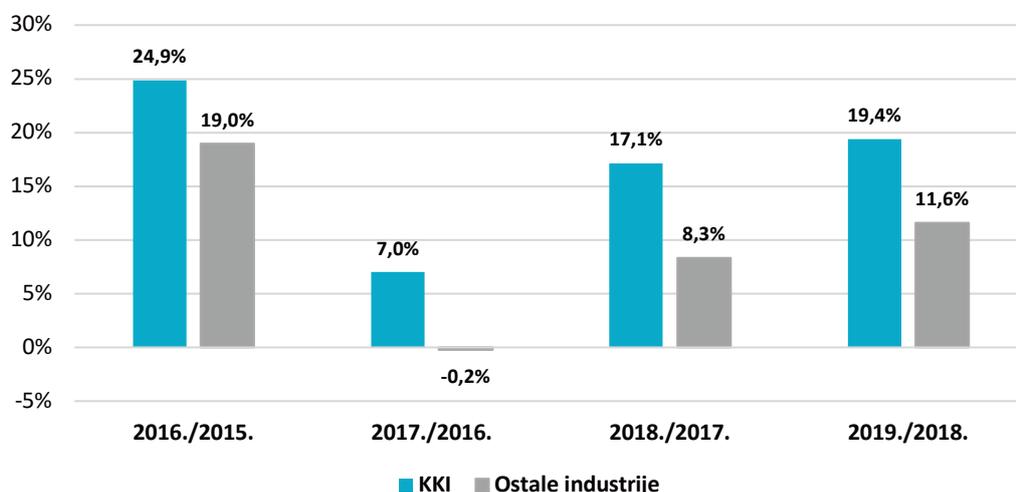
Slika 42. EBITDA KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019., u milijunima kuna

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Na agregiranoj razini EBITDA poduzeća koja posluju u KKI-ju bila je pozitivna u razdoblju 2015. – 2019. Prema ovom pokazatelju poduzeća u kulturnim i kreativnim industrijama poslovala su uspješnije od poduzeća u ostalim industrijama u cjelokupnom promatranom razdoblju. Naime, međugodišnje stope rasta EBITDA pokazatelja za KKI bile su veće od stopa rasta EBITDA-e ostalih industrija (slika 43).

Slika 43. Međugodišnje stope rasta EBITDA-e u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %

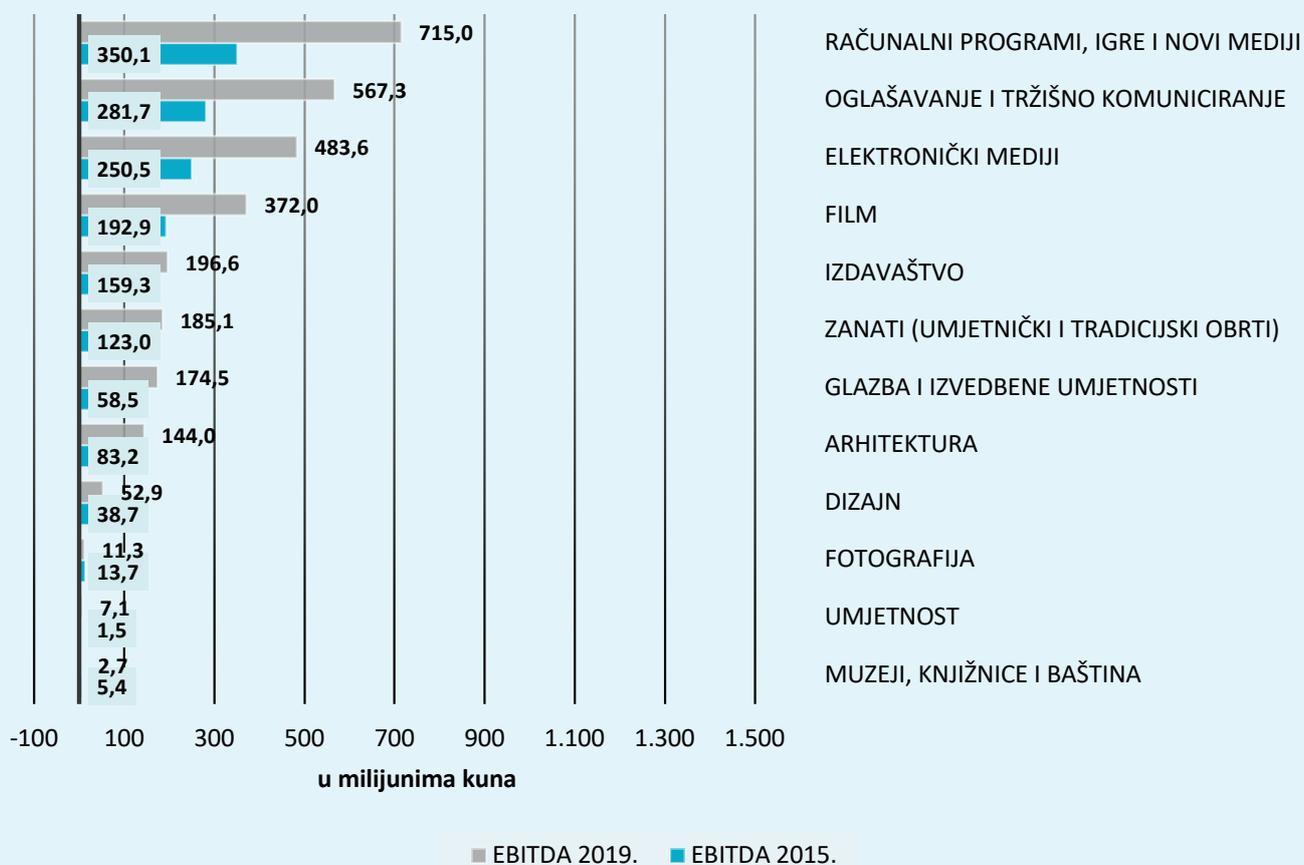
Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

U 2017., u odnosu na 2016. godinu, međugodišnja stopa rasta EBITDA pokazatelja iznosila je 7 posto za KKI, dok su ostale industrije zabilježile pad EBITDA pokazatelja od 0,3 posto.

U 2019. godini EBITDA poduzeća iz kulturnog i kreativnog sektora povećala se za 19,4 posto u usporedbi s 2018. godinom, dok je rast EBITDA pokazatelja ostalih industrija iznosio 11,6 posto. Dakle, analizira li se uspješnost poslovanja na temelju ovog pokazatelja, može se zaključiti da su poduzeća u KKI-ju poslovala uspješnije od poduzeća u ostalim industrijama.

EBITDA podsektora u 2015. i 2019. godini prikazana je na slici 44. Svi podsektori zabilježili su pozitivan rezultat mjeren EBITDA pokazateljem. Podsektori Fotografija i Muzeji, knjižnice i baština ostvarili su pad EBITDA-e u 2019. u odnosu na 2015. godinu, dok se kod ostalih podsektora EBITDA povećala u istom razdoblju. Više nego dvostruki rast EBITDA-e u 2019. u odnosu na 2015., zabilježen je kod podsektora Umjetnost, Glazba i izvedbene umjetnosti, Računalni programi, igre i novi mediji te Ogllašavanje i tržišno komuniciranje. EBITDA ostalih podsektora također je rasla u promatranom razdoblju po dvoznamenkastim stopama.

Slika 44. EBITDA KKI-ja po podsektorima u 2015. i 2019., u milijunima kuna

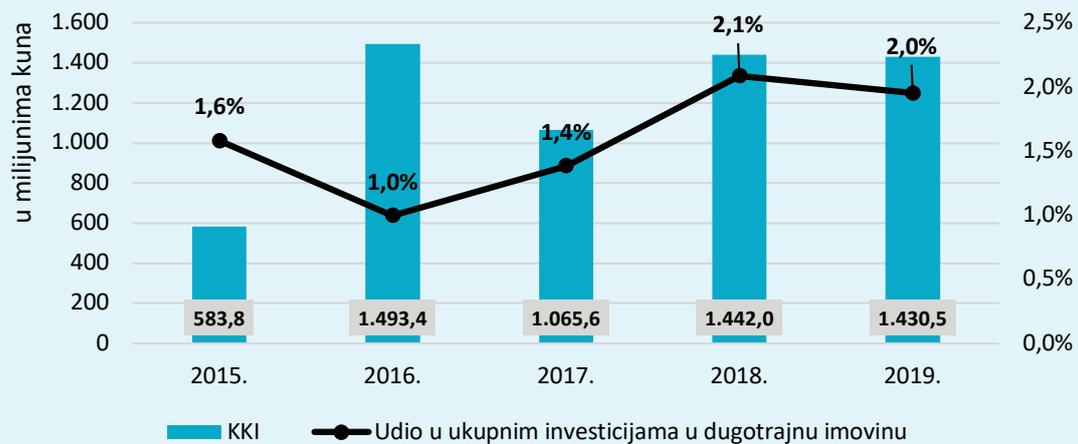
Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

3.4.

Investicije i izvoz

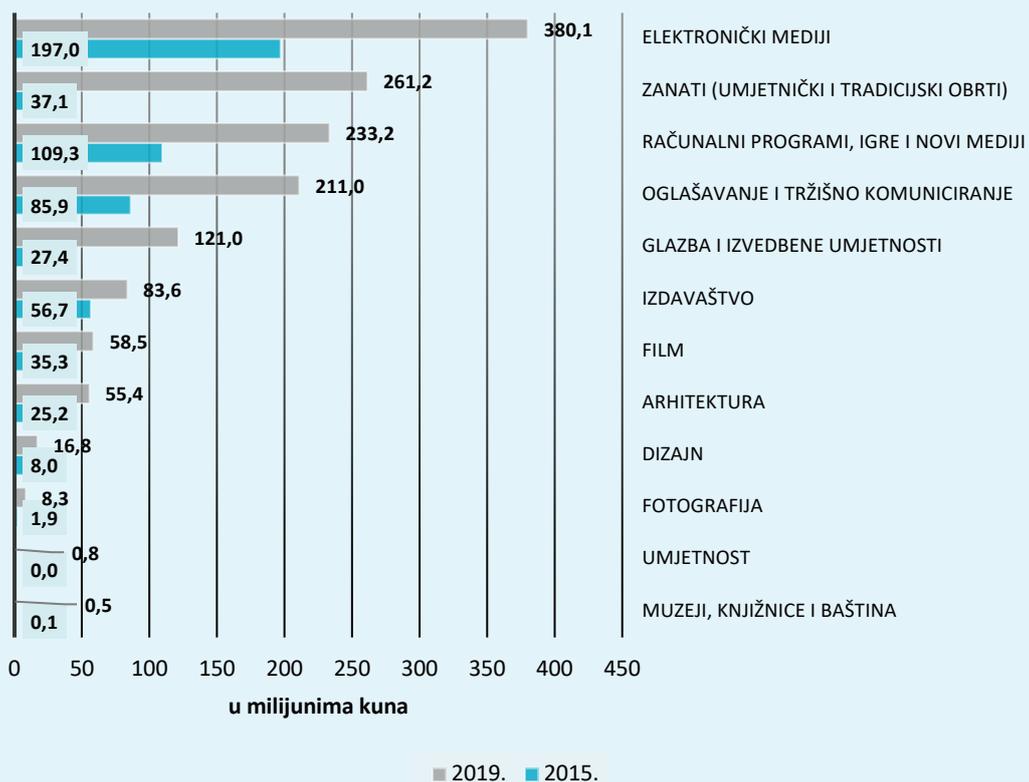
Investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju iznosile su 1.464,1 milijun kuna i doprinosile su ukupnim investicijama u dugoročnu imovinu na razini cjelokupne industrije s 2,3 posto u 2019. godini (slika 45).

Slika 45. Ukupne investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju u razdoblju 2015. – 2019., u milijunima kuna i udio u ukupnim investicijama u dugotrajnu imovinu, u %

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

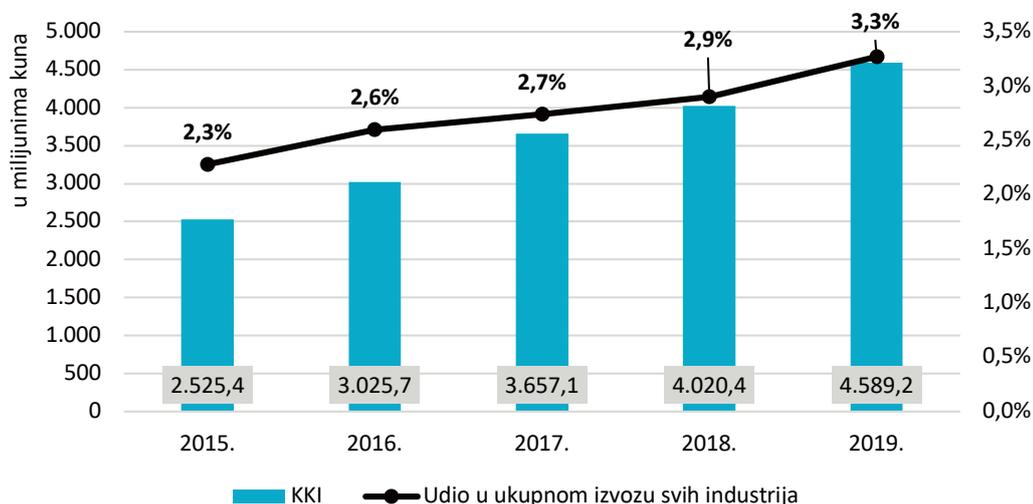
Slika 46. Ukupne investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju po podsektorima u 2015. i 2019. godini, u milijunima kuna

Investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju u 2019. povećale su se 2,5 puta u odnosu na 2015. godinu. Dominantan udio u ukupnim investicijama u dugotrajnu imovinu u KKI-ju u 2019. godini imao je podsektor Elektronički mediji (26,6 posto). Svi su podsektori značajno više ulagali u dugotrajnu imovinu u 2019. u usporedbi s 2015. godinom (slika 44). Ulaganja u dugotrajnu imovinu povećala su se za 224,1 milijun kuna u podsektoru Zanati (umjetnički i tradicijski obrti), za 183,2 milijuna kuna u podsektoru Elektronički mediji, za 125,2 milijuna kuna u podsektoru Oglašavanje i tržišno komuniciranje te za 123,9 milijuna kuna u podsektoru Računalni programi, igre i novi mediji.

Ukupan izvoz kulturnog i kreativnog sektora u 2019. godini dosegao je 4.589,2 milijuna kuna, što je za 81,7 posto više u usporedbi s 2015. godinom (slika 47). Ukupan izvoz kulturnog i kreativnog sektora doprinosio je s 3,3 posto ukupnom izvozu svih industrija u 2019. godini.

Slika 47. Ukupan izvoz KKI-ja u razdoblju 2015. – 2019., u milijunima kuna

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

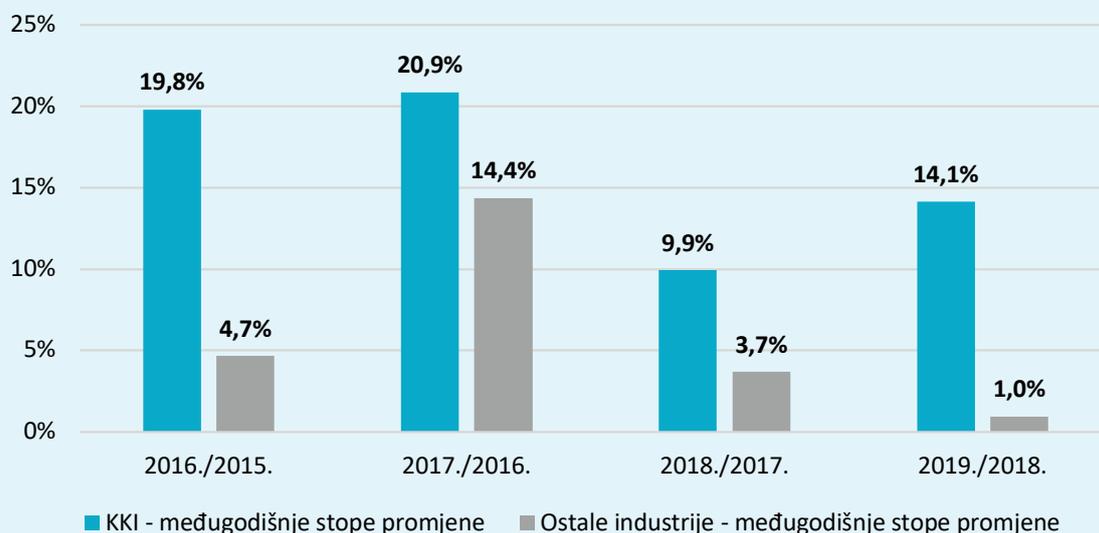
Izvoz je u kulturnim i kreativnim industrijama rastao po dvoznamenkastim međugodišnjim stopama u ukupnom promatranom razdoblju (slika 48) i značajno brže od izvoza ostalih industrija. Naime, u 2016. i 2017. godini izvoz KKI-ja povećao se za više od petine u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini izvoz poduzeća koja posluju u KKI-ju povećao se za 14,1 posto u odnosu na 2018. godinu, dok je u istom razdoblju izvoz na razini ukupne industrije porastao za svega 1 posto.

Iz slike 49 razvidno je da je najveći doprinos izvozu dolazio od podsektora Računalni programi, igre i novi mediji u 2015. (30,5 posto) i 2019. (39,5 posto) godini. U 2019. godini podsektori Računalni programi, igre i novi mediji i Oglašavanje i tržišno komuniciranje ostvarili su 65,5 posto ukupnog izvoza kulturnog i kreativnog sektora te godine.

U 2019., u odnosu na 2015. godinu, isključivo podsektor Muzeji, knjižnice i baština bilježi pad izvoza. Ostali podsektori ostvarili su rast izvoza u 2019. u odnosu na 2015. godinu, s tim da su podsektori Elektronički mediji i Računalni

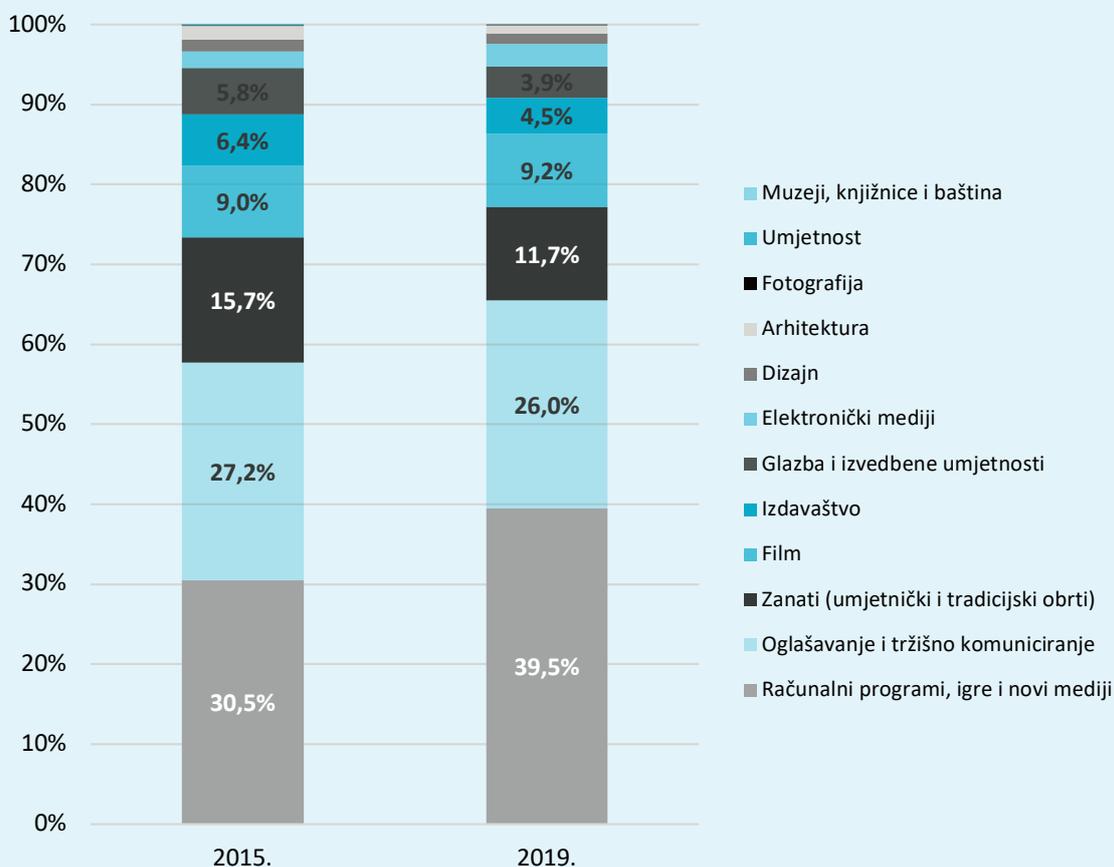
programi, igre i novi mediji rasli po najbržim kumulativnim stopama od 152 posto odnosno 135,3 posto. Izražen rast izvoza zabilježen je kod podsektora Film (+86,7 posto), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (+73,6 posto), Fotografija (+63,3 posto) i Dizajn (+57,2 posto).

Slika 48. Međugodišnje stope rasta izvoza u KKI-u i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2019., u %

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Slika 49. Ukupan izvoz KKI-ja po podsektorima u 2015. i 2019. godini, u milijunima kuna

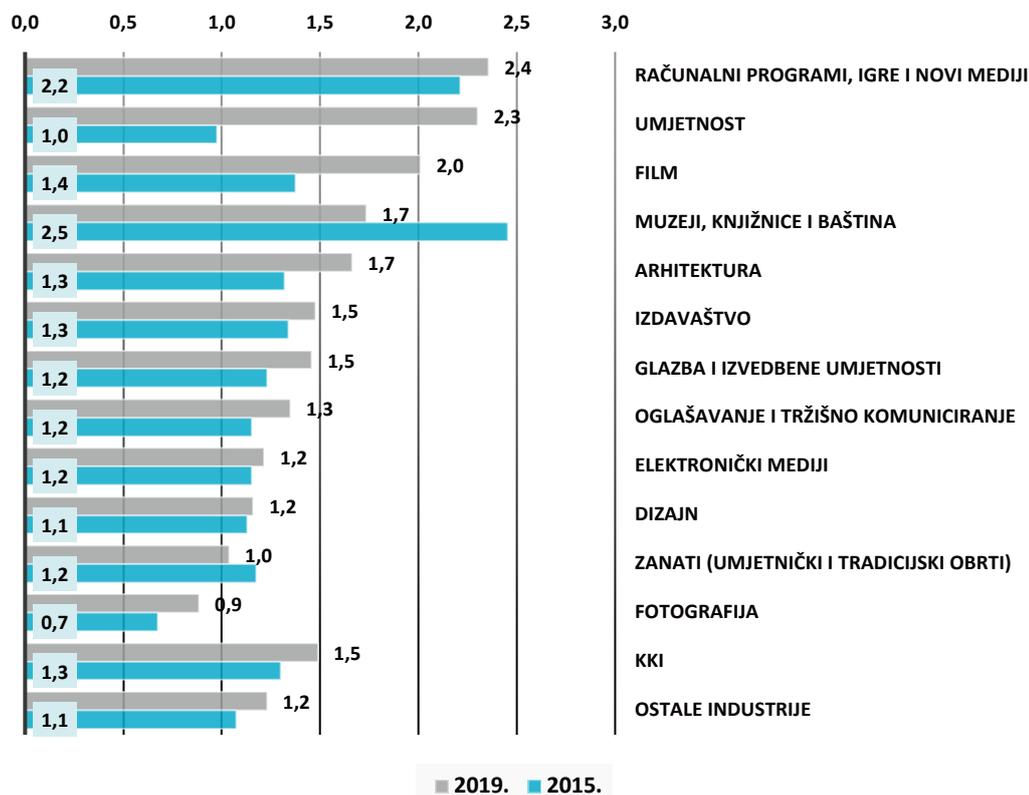
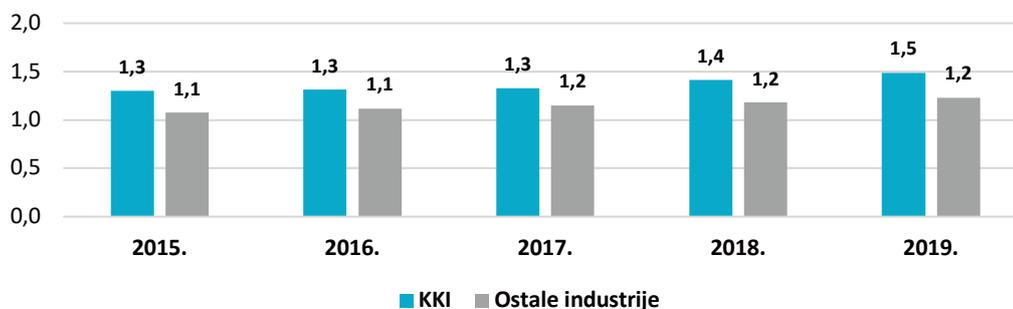
Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Odabrani financijski pokazatelji

U ovom potpoglavlju analizira se poslovanje kulturnog i kreativnog sektora na temelju izračunatih odabranih pokazatelja likvidnosti, aktivnosti, profitabilnosti i solventnosti u razdoblju od 2015. do 2019. godine. Slike 50-54 prikazuju izračunane financijske pokazatelje za kulturni i kreativni sektor u cijelosti i na razini podsektora.

Likvidnost KK industrija bila je nešto veća u odnosu na likvidnost ostalih industrija u razdoblju od 2015. do 2019. godine. U 2015. koeficijent likvidnosti KKI-ja iznosio je 1,3, dok je na razini ostalih industrija iznosio 1,1. Veću likvidnost u odnosu na prosjek KKI-ja u 2019. godini bilježe podsektori Računalni programi i novi mediji, Umjetnost, Film, Muzeji, knjižnice i baština i Arhitektura.

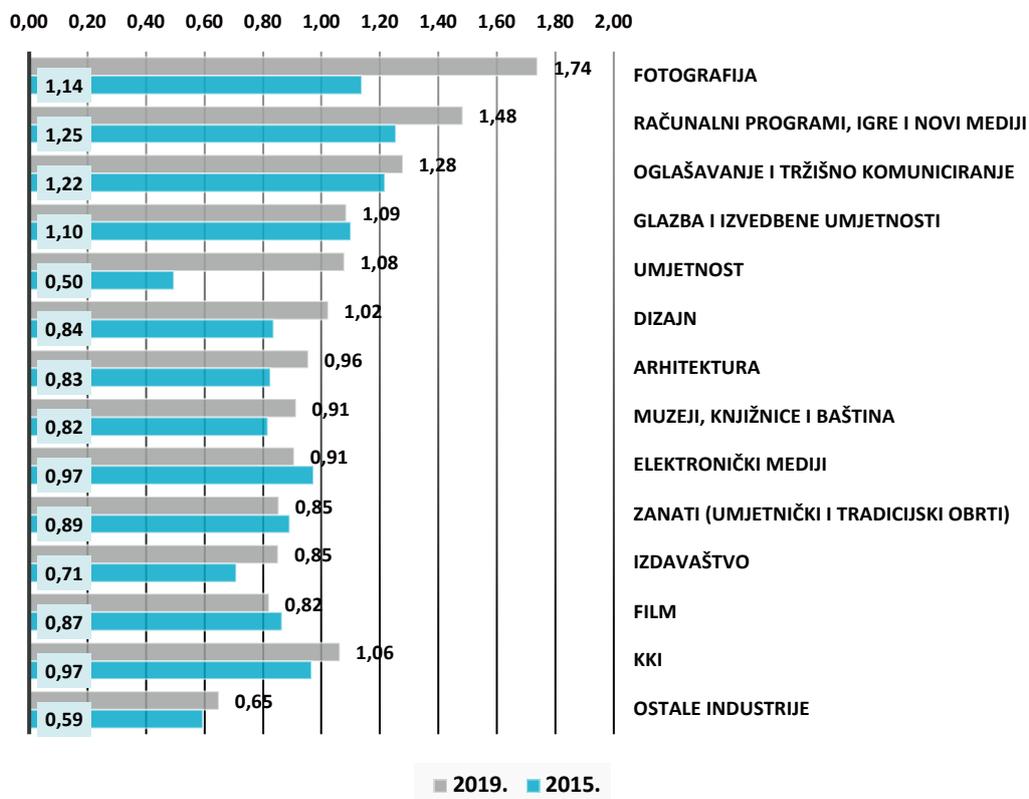
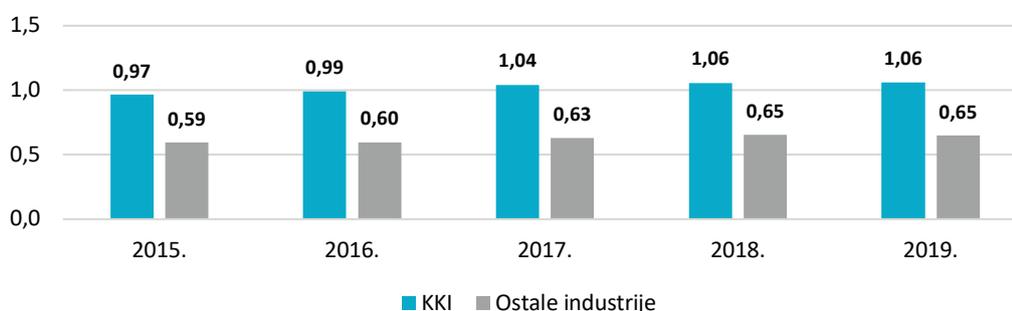
Slika 50. Koeficijent likvidnosti KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019.

Analiza aktivnosti KKI-ja i ostalih industrija prikazana je koeficijentom obrtaja ukupne imovine. Koeficijenti obrtaja ukupne imovine pokazuju koliko su poduzeća uspješna u korištenju imovine s ciljem ostvarivanja prihoda. Koeficijent obrtaja ukupne imovine KKI-ja bio je viši od koeficijenta obrtaja ukupne imovine ostalih industrija u svim promatranim godinama. Podaci ukazuju na to da su poduzeća iz kulturnog i kreativnog sektora bila uspješnija u upravljanju imovinom u odnosu na poduzeća u ostalim industrijama.

Koeficijent obrtaja imovine bio je podjednak za većinu podsektora KK industrija u 2019. godini. Najvišu vrijednost koeficijenta u 2019. godini bilježe podsektori Fotografija, Računalni programi, igre i novi mediji, Oglašavanje i tržišno komuniciranje, Glazba i izvedbene umjetnosti i Umjetnost.

Slika 51. Koeficijent obrtaja ukupne imovine KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019.

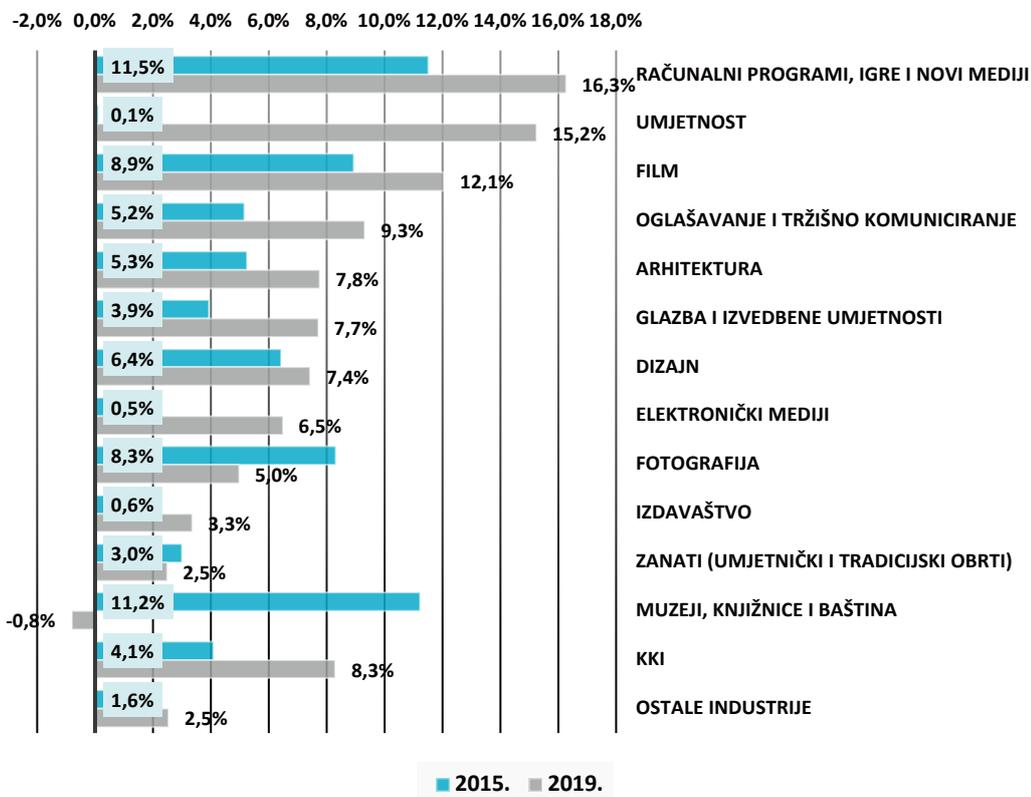
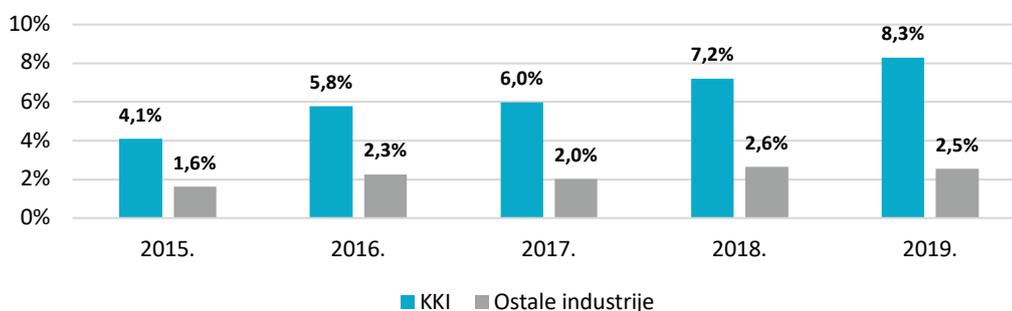

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Analiza profitabilnosti kulturnog i kreativnog sektora prikazana je na slici 52. Profitabilnost imovine KK industrija bila je veća u svim promatranim razdobljima u usporedbi s profitabilnosti imovine ostalih industrija (slika 52). Promatrano na razini podsektora, u 2019. godini najviša profitabilnost imovine zabilježena je kod podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, Umjetnost, Film i Oglašavanje i tržišno komuniciranje. Spomenuti podsektori imali su profitabilnost imovine veću od prosjeka KK industrija.

Negativna profitabilnost imovine bilježi se kod podsektora Muzeji, knjižnice i baština uslijed negativnog poslovnog rezultata, odnosno gubitka koji je spomenuti podsektor ostvario u 2019. godini.

Slika 52. Profitabilnost imovine (ROA⁴) KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019., u %

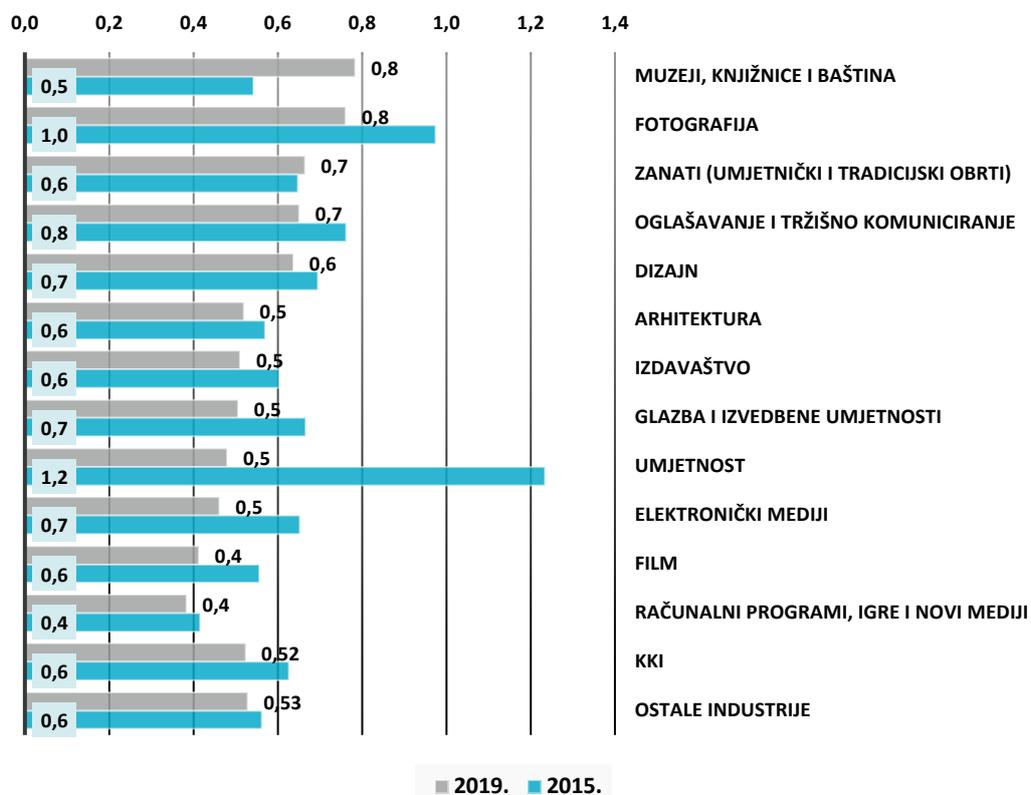
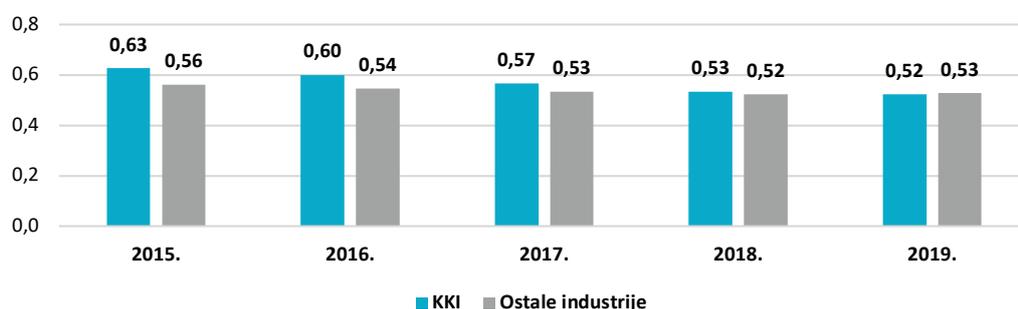

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Analiza zaduženosti pokazuje da su poduzeća iz KK industrija u pravilu nešto više zadužena u usporedbi s poduzećima iz ostalih industrija tijekom promatranog razdoblja, s iznimkom 2019. godine (slika 53).

Na razini podsektora, najveću zaduženost u 2019. godini bilježe podsektori Muzeji, knjižnice i baština, Fotografija, Zanati, Oglašavanje i tržišno komuniciranje i Dizajn. Smanjenje koeficijenta zaduženosti u 2019. godini u odnosu na 2015. prisutno je kod svih podsektora, osim podsektora Muzeji, knjižnice i baština i Zanati.

Slika 53. Koeficijent zaduženosti KKI-ja i ostalih industrija u razdoblju 2015. – 2019.

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

4

Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na poslovanje KK industrija

U ovom poglavlju predstavljeni su rezultati analize utjecaja pandemije bolesti COVID-19 na temeljna obilježja poduzeća koja posluju u KKI-ju te pripadajućim podsektorima na način da je provedena usporedba poslovanja u 2020. u odnosu na 2019. godinu. Analiza je provedena na temelju javno dostupnih podataka iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika koji su obveznici predaje godišnjih financijskih izvještaja, odnosno trgovačkih društava i obrtnika koji su u sustavu poreza na dobit za razdoblje 2019. i 2020. godine. Izvor podatka jest

baza Financijske agencije (FINA). Sektor KKI djelatnosti definiran je, kao što je navedeno na početku ove studije, kao skup 45 djelatnosti (razina razreda NKD-a 2007) grupiranih u 12 podsektora (tablica 1). Metodologija obuhvata podsektora prikazana je u potpoglavlju 1.1. U nastavku se analiziraju temeljna obilježja, temeljne bilančne kategorije i kategorije računa dobiti i gubitka te odabrani financijski pokazatelji na razini kulturnih i kreativnih industrija i svakog zasebnog podsektora KK industrija u 2019. i 2020. godini. Radi usporedbe često se koriste istovjetne kategorije iz ostalih industrija, koje obuhvaćaju sve industrije u gospodarstvu osim kulturne i kreativne industrije. Kao i u prethodnom poglavlju, i ovdje je bitno napomenuti da se analiza, zbog prirode i dostupnosti podatka, ograničava na analizu poslovanja poduzeća koja djeluju u pojedinom podsektoru te zaključke o utjecaju pandemije valja ograničiti na poslovne subjekte u pojedinom podsektoru. Naime, kulturni i kreativni sektor izuzetno je heterogen te, osim poslovnih subjekata, uključuje i ostale aktere poput neprofitnih organizacija, javnih institucija i samostalnih umjetnika. U tom kontekstu, neki od podsektora nisu dovoljno dobro predstavljeni kroz poslovne subjekte te nije moguće donositi uopćene zaključke o utjecaju pandemije bolesti COVID-19 na poslovanje tih podsektora samo na temelju podataka o poslovanju poslovnih subjekata u tom podsektoru. Ovo posebno vrijedi za podsektore Muzeji, knjižnice i baština te Umjetnost u kojem poslovni subjekti predstavljaju mali udio ukupnog podsektora.

Prilikom analize utjecaja pandemije uzrokovane SARS-CoV-2 virusom na poslovanje poduzeća u KKI-ju valja imati na umu da je negativan utjecaj pandemije donekle ublažen mjerama Vlade Republike Hrvatske za podršku gospodarstvu te dodatnim mjerama Ministarstva kulture i medija prilagođenima kulturnom i kreativnom sektoru, koje su se provodile u tri paketa, a koje su predstavljene u potpoglavlju 4.4. Iako je fokus ovog istraživanja na analizi utjecaja pandemije bolesti COVID-19 na poslovanje poduzeća u KKI-ju, važno je istaknuti da je na poslovanje nekih podsektora KKI-ja, posebno podsektora Arhitektura, utjecaj imao i potres koji je pogodio Zagreb 22. ožujka 2020. godine.

4.1.

Zaposlenost

U tablici 9 prikazan je utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na kretanje zaposlenih u KKI-ju kroz analizu godišnje promjene zaposlenih u 2020. i 2021. godini u odnosu na predpandemijsku 2019. godinu. Pandemija nije negativno utjecala na kretanje broja zaposlenih u KKI-ju, ukoliko promatramo broj zaposlenih u 2020. godini. Naime, broj zaposlenih na razini industrije povećao se za 3,31 posto, pa je udio zaposlenih u KKI-ju u ukupnoj zaposlenosti RH narastao za 0,12 postotnih bodova i iznosio je 3,63 posto u 2020. godini.

Na razini podsektora, u 2020. broj zaposlenih rastao je u svim podsektorima u usporedbi s 2019. godinom, osim u podsektorima Muzeji, knjižnice i baština te Zanati. Valja naglasiti da je i u tim podsektorima pad zaposlenosti bio neznatan. Istodobno, zaposlenost je rasla po dvoznamenkastim međugodišnjim stopama u podsektorima Računalni programi, igre i novi mediji i Dizajn u 2020. godini.

Tablica 9. Zaposlenost u KKI-ju u 2019., 2020. i 2021. godini

Podsektor/godina	2019.	2020.	2021.*	Stopa promjene	Stopa promjene
				2020./2019.	2021./2019.
Muzeji, knjižnice i baština	5.033	4.983	4.964	-0,99%	-1,37%
Umjetnost	2.130	2.187	2.189	2,68%	2,77%
Glazba i izvedbene umjetnosti	6.005	6.090	6.244	1,42%	3,98%
Dizajn	2.402	2.712	2.894	12,91%	20,48%
Film	1.684	1.816	1.814	7,84%	7,72%
Fotografija	1.148	1.210	1.208	5,40%	5,23%
Arhitektura	2.919	2.983	3.137	2,19%	7,47%
Računalni programi, igre i novi mediji	7.520	8.486	9.390	12,85%	24,87%
Elektronički mediji – tv, video, radio	5.311	5.400	5.430	1,68%	2,24%
Izdavaštvo	8.512	8.521	8.256	0,11%	-3,01%
Oglašavanje i tržišno komuniciranje	8.616	8.644	7.232	0,32%	-16,06%
Zanati	1.498	1.492	1.492	-0,40%	-0,40%
KKI	52.778	54.524	54.250	3,31%	2,76%
Udio KKI-ja u RH	3,51%	3,63%	3,58%	0,12 p.b	0,07 p.b.

* Stanje na dan 31. ožujka.

Izvor: Izračun autora prema HZMO-u.

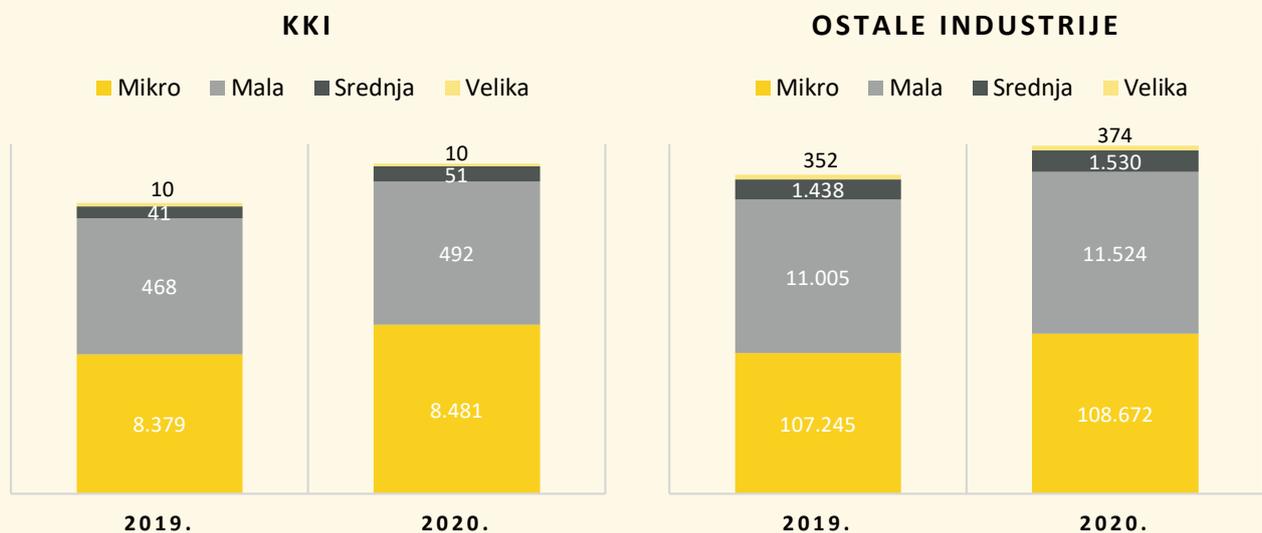
Situacija je slična na razini KKI-ja, ukoliko analiziramo promjenu na dan 31. ožujka 2021. godine u odnosu na 2019. godinu. Naime, zaposlenost na razini industrije povećala se u 2021. u odnosu na 2019. za 2,76 posto, a udio KKI-ja u RH u 2021. godini iznosio je 3,58 posto, što je za 0,07 postotnih bodova više u odnosu na udio KKI zaposlenosti na razini Republike Hrvatske u 2019. godini. Na razini podsektora, situacija je nešto drugačija u 2021. u odnosu na 2019 godinu. Negativan utjecaj pandemije izražen je kod podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje, u kojem se broj zaposlenih smanjio za 16,06 posto u 2021. u odnosu na 2019. godinu. Zaposlenost se smanjila i u podsektorima Izdavaštvo (-3,01 posto), Muzeji, knjižnice i baština (-1,37 posto) te Zanati (-0,4 posto) u 2021. u odnosu na 2019. godinu. S druge strane, bilježi se snažan rast zaposlenosti u podsektorima Računalni programi, igre i novi mediji (+24,87 posto), Dizajn (+20,48 posto), Film (+7,72 posto), Arhitektura (+7,47 posto) i Fotografija (+5,23 posto) u 2021. u usporedbi s predpandemijskom 2019. godinom.

4.2.

Obilježja poslovnih subjekata

Unatoč krizi uzrokovanoj pandemijom bolesti COVID-19, broj poduzeća u KKI-ju porastao je za 136 poduzeća, odnosno 1,5 posto u 2020. u odnosu na 2019. godinu. U istom razdoblju rastao je i ukupan broj poduzeća u ostalim industrijama, ali po nešto višoj stopi od 1,7 posto. U 2020. godini porastao je broj poduzeća svih veličina u odnosu na prethodnu godinu u kulturnom i kreativnom sektoru, osim broja velikih poduzeća koji se nije promijenio. Naime, u apsolutnom iznosu zabilježen je rast od 102 mikro, 24 malih i 10 srednjih poduzeća u KKI-ju.

Slika 54. Broj poduzeća u KKI-ju i ostalim industrijama u 2019. i 2020. godini

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Analiza promjene broja poduzeća prema podsektorima u 2020. u odnosu na 2019. godinu prikazana je u tablici 10. Rast broja poduzeća prisutan je u većini podsektora kulturnih i kreativnih industrija. U slučaju podsektora Muzeji, knjižnice i baština nije bilo promjene, dok je manji broj poduzeća zabilježen kod podsektora Izdavaštvo (-37), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (-28) i Fotografija (-4).

Tablica 10. Broj poduzeća u KKI-ju u podsektorima u 2019. i 2020. godini

Podsektori KKI	Broj poduzeća		Promjena 2020./2019.	
	2019.	2020.	Broj poduzeća	Stopa promjene (%)
Računalni programi, igre i novi mediji	1.526	1.631	105	6,8%
Arhitektura	1.350	1.393	43	3,2%
Zanati (umjetnički i tradicijski obrti)	498	515	18	3,5%
Film	448	464	16	3,6%
Glazba i izvedbene umjetnosti	604	615	12	1,9%
Umjetnost	77	85	8	10,4%
Dizajn	805	807	2	0,2%
Elektronički mediji	443	445	2	0,5%
Muzeji, knjižnice i baština	13	13	0	0,0%
Fotografija	343	339	-4	-1,2%
Oglašavanje i tržišno komuniciranje	1.764	1.736	-28	-1,6%
Izdavaštvo	1.027	991	-37	-3,6%
Ukupno	8.897	9.033	136	1,5%

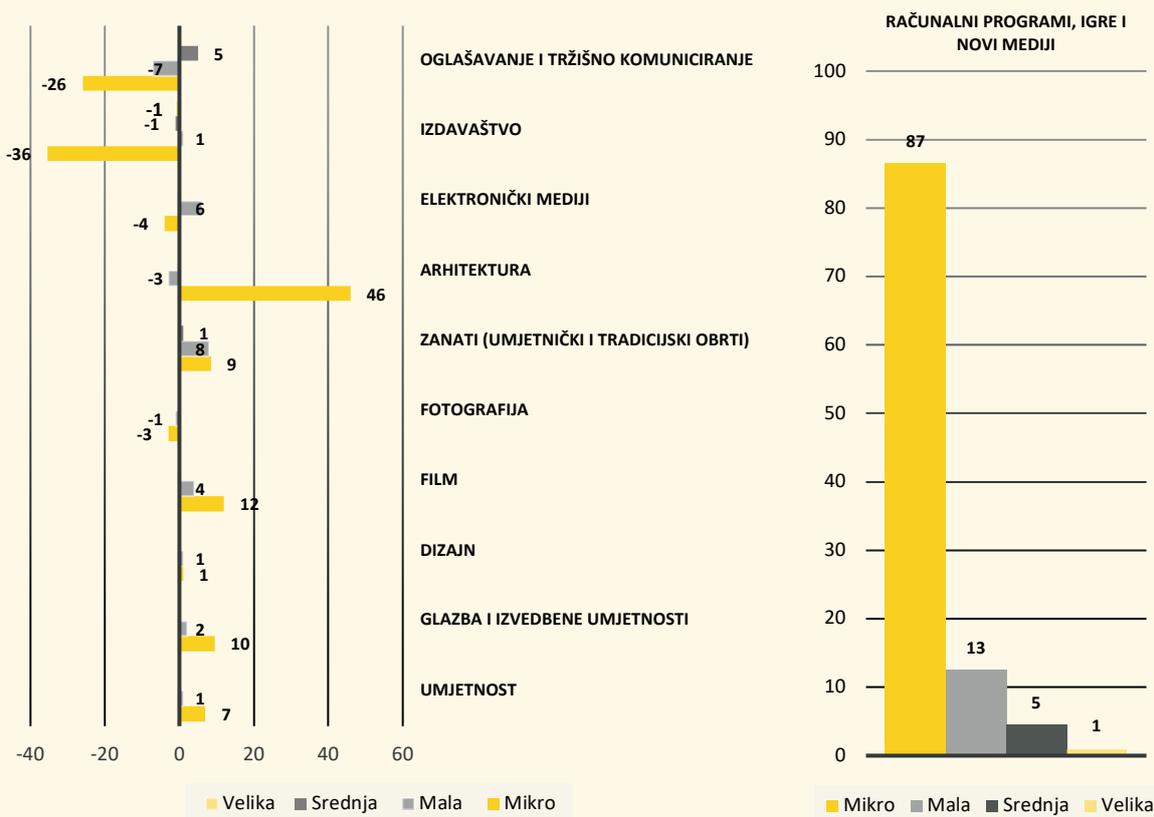
Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Najznačajniji doprinos rastu broja poduzeća u kulturnom i kreativnom sektoru u 2020., u odnosu na prethodnu godinu, dolazi od podsektora Računalni programi, igre i novi mediji (+105 poduzeća). Ostali podsektori KK industrija koji bilježe rast broja poduzeća jesu Arhitektura (+43), Zanati (+18), Film (+16) i Glazba i izvedbene umjetnosti (+12). Ukoliko promatramo strukturu promjene broja poduzeća prema podsektorima i veličini poduzeća, razvidno je da su mikro poduzeća uglavnom predvodila promjene, što je u skladu s očekivanjima jer su novoosnovana poduzeća koja najviše doprinose povećanju broja poduzeća upravo mikro poduzeća. U dominantnom podsektoru Računalni programi, igre i novi mediji povećao se broj mikro poduzeća za 87. Podsektor Arhitektura bilježi pozitivan saldo od 46 novih mikro poduzeća u 2020., u odnosu na 2019. godinu. Smanjenje broja poduzeća u podsektorima Izdavaštvo i Oglašavanje i tržišno komuniciranje također je dominantno nastalo uslijed smanjenja broja mikro poduzeća.

Srednja poduzeća bilježe pozitivan saldo u podsektorima Računalni programi, igre i novi mediji (+5), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (+5), Zanati (+1), a velika isključivo u podsektoru Računalni programi, igre i novi mediji (+1).

Poduzeća koja posluju u kulturnim i kreativnim industrijama u svim promatranim godinama imaju veće stope preživljavanja u usporedbi s poduzećima u ostalim industrijama, promatra li se petogodišnja stopa preživljavanja poduzeća.

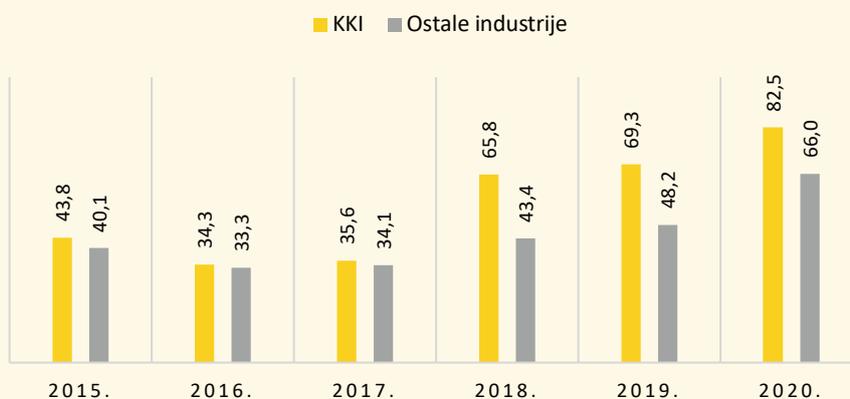
Slika 55. Promjene broja poduzeća po podsektorima u 2020. u odnosu na 2019. godinu s obzirom na veličinu, uz zaseban prikaz podsektora Računalni programi, igre i novi mediji

Izvor: Izračun autora prema podacima7 FINA-e.

Slika 56. Stopa preživljavanja poduzeća – 5 godina u KKI-ju i ostalim industrijama u razdoblju 2015. – 2020.

STOPA PREŽIVLJAVANJA PODUZEĆA - 5 GODINA

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Analiza utjecaja pandemije bolesti COVID-19 na poslovanje poslovnih subjekata

U ovom će se potpoglavlju detaljno analizirati temeljne kategorije bilance i računa dobiti i gubitka, investicije i izvoz te odabrani financijski pokazatelji na razini kulturnih i kreativnih industrija i ostalih industrija te na razini 12 pojedinačnih podsektora. Također, provodi se usporedba pojedinih financijsko-računovodstvenih kategorija s istima na razini svih industrija.

Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na temeljne kategorije bilance prikazan je u tablicama 11 i 12. Ukupna imovina u KKI-ju dosegla je 20.012,7 milijuna kuna, što je 2,2 posto više u usporedbi s ukupnom imovinom KKI-ja u 2019. godini. Rast ukupne imovine u 2020. godini na međugodišnjoj razini bio je veći kod kulturnog i kreativnog sektora u odnosu na poduzeća u svim industrijama. Sličan trend prisutan je i kod dugotrajne nematerijalne imovine, koja je u kulturnim i kreativnim industrijama rasla po stopi od 2,8 posto, dok je međugodišnji rast u 2020. iznosio 2,3 posto za sve industrije.

Tablica 11. Odabrane kategorije bilance u 2020. i međugodišnja stopa promjene u odnosu na 2019.

Kategorija bilance	KKI		Sve industrije	
	U milijunima HRK	Stopa promjene 2020./2019.	U milijunima HRK	Stopa promjene 2020./2019.
Ukupna imovina	20.012,7	2,2%	1.126.830,9	1,0%
Dugotrajna nematerijalna imovina	1.234,6	2,7%	41.963,0	2,3%
Kratkoročna potraživanja	4.733,5	-5,1%	147.999,1	-1,4%
Dugoročna obveze	3.126,8	3,8%	300.317,4	1,5%
Kapital i rezerve	8.647,7	6,7%	451.819,1	1,0%

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Ukupna kratkoročna potraživanja KKI-ja iznosila su 4.733,5 milijuna kuna, što je 5,1 posto manje u odnosu na 2019. godinu. U istom razdoblju na razini svih industrija, kratkoročna potraživanja smanjila su se za 1,4 posto.

Ukupan kapital i rezerve KK industrija iznosio je 8.647,7 milijuna kuna u 2020. godini, što predstavlja porast od 6,7 posto u odnosu na 2019. godinu. Kapital i rezerve svih poduzeća u istom razdoblju rasli su po stopi od 1 posto.

Ukupne dugoročne obveze KKI-ja iznosile su 3.126,8 milijuna kuna. Ukupne dugoročne obveze poduzeća koja posluju u kulturnim i kreativnim industrijama

povećale su se za 3,8 posto u 2020. godini u odnosu na 2019. Rast dugoročnih obveza na razini svih poduzeća iznosio je 1,5 posto u istom razdoblju. Prema udjelu dugoročnih obveza pojedinih podsektora u ukupnim dugoročnim obvezama KKI-ja, najveći doprinos generirali su podsektori Zanati i Izdavaštvo u 2020. godini. U 2020. u odnosu na 2019., podsektori Dizajn, Glazba i izvedbene umjetnosti, Zanati, Računalni programi, igre i novi mediji te Elektronički mediji zabilježili su rast dugoročnih obveza. Dugoročne obveze ostalih podsektora smanjile su u istom razdoblju.

Tablica 12. Odabrane kategorije bilance u 2020. i stopa promjene u odnosu na 2019. po podsektorima

Kategorija bilance	Ukupna imovina		Dugoročna nematerijalna imovina		Kratkoročna potraživanja		Dugoročne obveze		Kapital i rezerve	
	U milijunima HRK	Stopa promjene 2020./2019.	U milijunima HRK	Stopa promjene 2020./2019.	U milijunima HRK	Stopa promjene 2020./2019.	U milijunima HRK	Stopa promjene 2020./2019.	U milijunima HRK	Stopa promjene 2020./2019.
Muzeji, knjižnice i baština	34,0	2%	0,2	69%	11	25%	14,6	-6%	9,4	34%
Umjetnost	32,7	2%	0,7	228%	7	-12%	5,3	-3%	15,5	5%
Glazba i izvedbene umjetnosti	989,6	0%	50,1	13%	179	-13%	199,0	17%	384,2	-4%
Dizajn	431,6	6%	11,8	21%	85	-3%	72,6	27%	145,7	8%
Film	1.924,4	-1%	198,7	-11%	281	-5%	403,2	-3%	1.156,8	6%
Fotografija	71,9	-2%	1,2	29%	18	-5%	8,5	-4%	13,5	-12%
Zanati (umjetnički i tradicijski obrti)	2.352,6	10%	32,4	-8%	287	-3%	621,7	10%	707,6	7%
Arhitektura	1.149,4	7%	14,5	16%	274	-9%	176,5	-1%	520,7	17%
Računalni programi, igre i novi mediji	3.461,8	17%	270,8	5%	1.011	8%	264,4	9%	2.027,4	23%
Elektronički mediji	2.942,6	0%	483,5	2%	511	-15%	429,4	7%	1.390,6	6%
Izdavaštvo	2.865,4	-7%	80,5	20%	474	-18%	501,6	0%	1.108,8	-12%
Oglašavanje i tržišno komuniciranje	3.756,7	-4%	90,3	15%	1.596	-3%	430,0	-5%	1.167,5	6%

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

4.3.1.

Analiza temeljnih kategorija računa dobiti i gubitka

Tablica 13 prikazuje temeljne kategorije računa dobiti i gubitka u 2020. godini i stope promjene u odnosu na predpandemijsku 2019. godinu za KKI i ostale industrije. S obzirom na očekivani različiti smjer utjecaja pandemije uzrokovane SARS-CoV-2 virusom na pojedine podsektore, poslovanje poduzeća iz KKI-ja analizirano je na razini cjelokupnog sektora, ali i na razini KKI-ja bez podsektora Računalni programi, igre i novi mediji. Razvidno je da su poduzeća u KKI-ju pretrpjela značajniji pad od poduzeća u ostalim industrijama u svim promatranim kategorijama računa dobiti i gubitka. Ukoliko iz KKI-ja izdvojimo poslovanje podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, taj je pad još intenzivniji. Odabrane kategorije poslovanja analiziraju se detaljnije u nastavku.

Tablica 13. Odabrane kategorije računa dobiti i gubitka u 2020. i stopa promjene u odnosu na 2019.

Kategorija računa dobiti i gubitka	KKI		KKI bez podsektora Računalni programi, igre i novi mediji		Ostale industrije	
	U milijunima HRK	Stopa promjene 2020./2019.	U milijunima HRK	Stopa promjene 2020./2019.	U milijunima HRK	Stopa promjene 2020./2019.
Ukupni prihodi	19.141,1	-8,0%	14.336,6	-12,6%	658.901,0	-7,4%
Poslovni prihodi	18.808,5	-8,4%	14.087,3	-13,0%	646.814,6	-7,6%
Ukupni rashodi	17.470,6	-7,4%	13.408,3	-10,9%	634.873,4	-6,2%
Poslovni rashodi	17.198,7	-7,5%	13.196,8	-10,9%	617.561,4	-6,6%
Neto-dobit*	1.364,2	-16,1%	721,5	-36,9%	18.836,8	-32,4%
EBITDA	2.632,9	-9,6%	1.743,6	-20,6%	67.831,9	-11,5%

* Suma dobiti nakon oporezivanja svih poduzeća koja su imala pozitivan poslovni rezultat korigirana za gubitke onih poduzeća koja su imala negativan poslovni rezultat u KKI-ju.

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Ukupni prihodi poduzeća koja posluju u KKI-ju iznosili su 19.141,1 milijun kuna u 2020. godini te su se smanjili za 8 posto u odnosu na 2019. godinu (tablica 13). Pad ukupnih prihoda na razini ostalih industrija iznosio je 7,4 posto u istom razdoblju. Valja podsjetiti da su ukupni prihodi KKI-ja doživjeli negativan zaokret u 2020., koji je uslijedio nakon rasta prihoda u razdoblju 2015. – 2019. po visokim međugodišnjim stopama u ovoj industriji. Naime, u 2019. ukupni prihodi KK industrija povećali su se za 15,4 posto u odnosu na 2018. godinu. Upravo je 2019. godina bila najuspješnija za poduzeća u KKI-ju prema kategoriji ukupnih prihoda.

Međugodišnja promjena ukupnih prihoda bila je neravnomjerna, ukoliko se analiziraju pojedini podsektori (slika 57). Ukupni prihodi povećali su se u 2020., u odnosu na 2019. godinu, kod podsektora Računalni programi, igre i

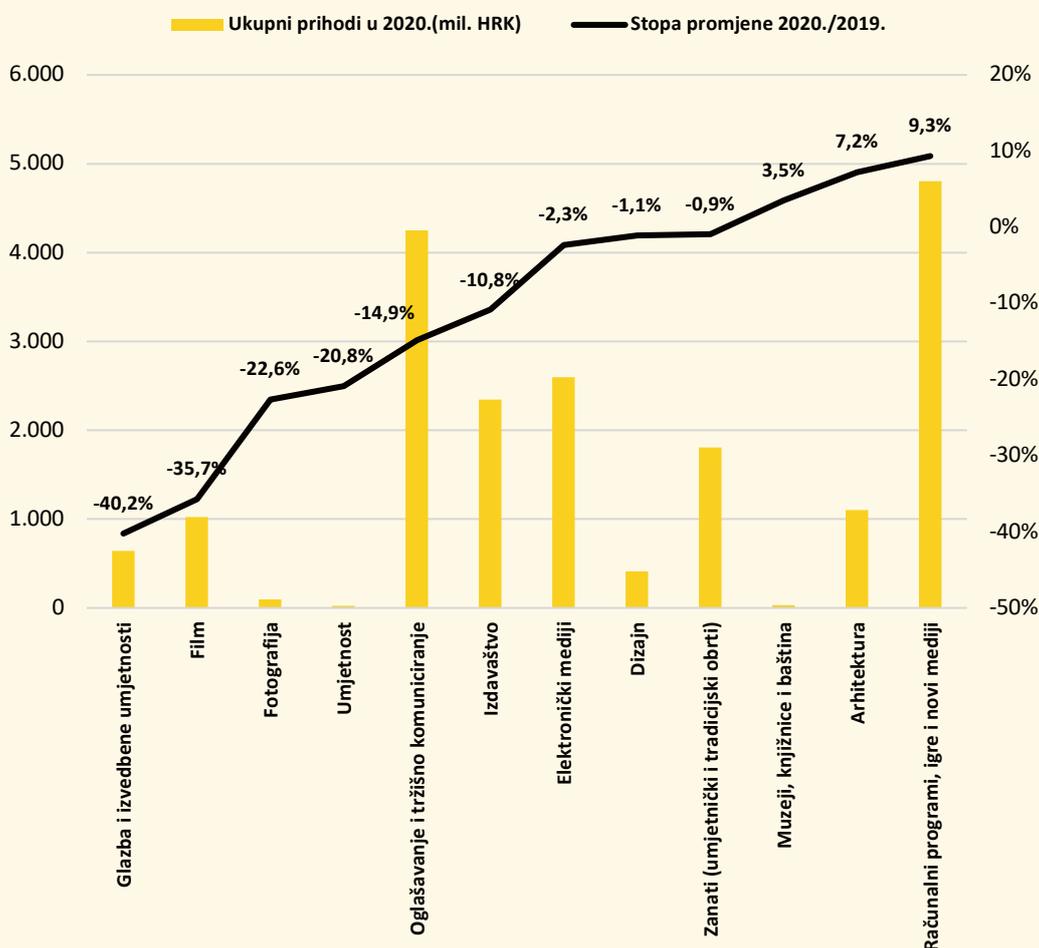
novi mediji, Arhitektura i Muzeji, knjižnice i baština. Valja ponoviti da podsektor Muzeji, knjižnice i baština nema relevantan obuhvat za ovaj dio kulturne i kreativne industrije s obzirom na to da obuhvaća samo poslovne subjekte u ovom dijelu analize.

Ostali podsektori zabilježili su pad ukupnih prihoda u 2020. u odnosu na prethodnu godinu. Najveći relativni pad ukupnih prihoda po dvoznamenkastim stopama bilježe podsektori Glazba i izvedbene umjetnosti (-40,2 posto), Film (-35,7 posto), Fotografija (-22,6 posto), Umjetnost (-20,8 posto), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (-14,9 posto) i Izdavaštvo (-10,8 posto).

Pad ukupnih prihoda po međugodišnjim stopama od 1 do 2 posto bilježe podsektori Elektronički mediji, Dizajn i Zanati, što se može pripisati mogućem efikasnijem korištenju digitalnih platformi i/ili povoljnom utjecaju mjera Vlade Republike Hrvatske za suzbijanje nepovoljnih utjecaja pandemije na gospodarstvo.

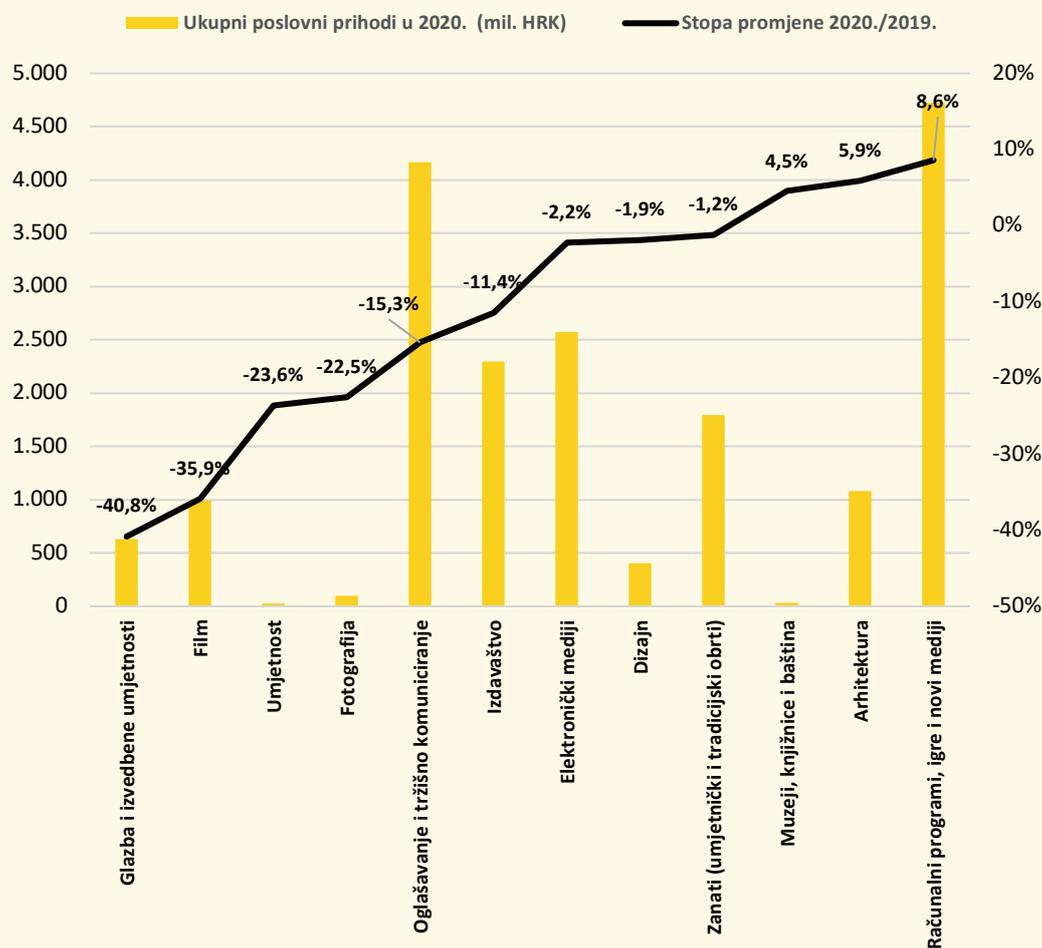
U apsolutnom iznosu, ukupni prihodi podsektora Računalni programi, igre i novi mediji povećali su se za 410,7 milijuna kuna na međugodišnjoj razini te su iznosili 4.804,5 milijuna kuna u 2020. godini. Ukoliko se iz ukupnih prihoda KK industrija isključe ukupni prihodi podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, pad ukupnih prihoda svih ostalih podsektora na međugodišnjoj razini doseže 12,6 posto, što je značajno više od pada ukupnih prihoda svih industrija.

Slika 57. Ukupni prihodi KKI-ja po podsektorima u 2020. (u milijunima kuna) i stopa promjene u odnosu na 2019. godinu (u %)

Poslovni prihodi KK industrija zabilježili su pad od 8,4 posto u 2020. u odnosu na prethodnu godinu, što je bilo značajnije od pada poslovnih prihoda na razini ostalih industrija (-7,6 posto). Analiza međugodišnje promjene poslovnih prihoda na razini pojedinih podsektora (slika 58) ukazuje na slične zaključke kao i kod ukupnih prihoda. Dakle, pad poslovnih prihoda zabilježen je kod svih podsektora osim podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, Arhitektura i Muzeji, knjižnice i baština. Ukoliko se iz poslovnih prihoda KK industrija isključe poslovni prihodi podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, pad poslovnih prihoda svih ostalih podsektora na međugodišnjoj razini doseže 13 posto. Pandemija bolesti COVID-19 ostavila je najznačajniji utjecaj na poslovne prihode podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti (-40,8 posto), Film (-35,9 posto), Umjetnost (-23,6 posto), Fotografija (-22,5 posto), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (-15,3 posto), Izdavaštvo (-11,4 posto) i Izdavaštvo (-11,4 posto), koji su pali po dvoznamenkastim stopama većim od prosjeka same industrije. Smanjenje prihoda podsektora Oglašavanje i tržišno komuniciranje očekivano je s obzirom na pad prodaje oglasnog prostora (Ernest & Young, 2021), dok su podsektori koji ovise o sudjelovanju publike i prodaji ulaznica doživjeli najznačajniji pad poslovnih prihoda. Na primjer, procjena Live DMA-e (2020) jest da je pod utjecajem pandemije i otkazivanja različitih muzičkih događaja i nastupa u 2.600 klubova u 16 zemalja EU-a, u 2020. godini ostvaren gubitak prihoda od gotovo 1,2 milijarde eura.

Slika 58. Poslovni prihodi KKI-ja po podsektorima u 2020. (u milijunima kuna) i stopa promjene u odnosu na 2019. godinu (u %)

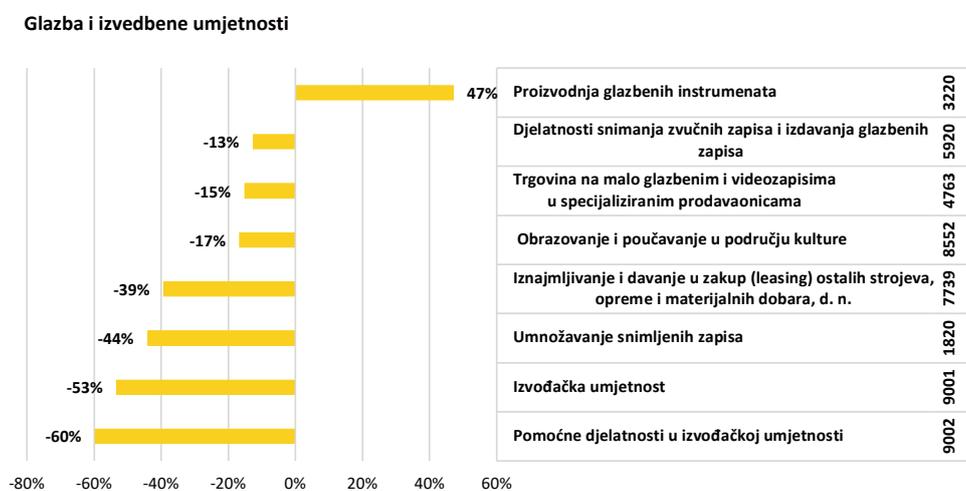
Detaljnija analiza gubitka poslovnih prihoda u podsektorima Glazba i izvedbene umjetnosti, Film i Umjetnost u Republici Hrvatskoj prikazana je u okviru 2.

Postoje podsektori kod kojih pandemija nije napravila nikakvu štetu, a to su uglavnom oni podsektori čiji su sadržaji, distribucijski kanali i lanci vrijednosti mogli biti jednostavno digitalizirani ili koji su potencijalno izravno sudjelovali u digitalizaciji poslovanja drugih sektora gospodarstva, koja je postala nužna u mnogim, do tada nedigitaliziranim, industrijama nakon nastupanja pandemije. U tom smislu, podsektor Računalni programi, igre i novi mediji jedan je od pobjednika pandemije sa zabilježenim rastom poslovnih prihoda od 8,6 posto u 2020. godini. Ipak, čak je i aktivnost ovog podsektora usporena pandemijom s obzirom na to da su se poslovni prihodi istog u razdoblju 2015. – 2019. gotovo udvostručili. Podsektor Arhitektura ostvario je rast prihoda u 2020. u odnosu na 2019. uslijed obnova i rekonstrukcija koje su uslijedile nakon potresa u Zagrebu u ožujku 2020. godine. Prisjetimo li se visokih kumulativnih stopa rasta poslovnih prihoda u razdoblju 2015. – 2019. podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti (79 posto), Film (52 posto), Fotografija (38 posto) i Umjetnost (116 posto), jasno je da je riječ o podsektorima KK industrija kojima je pandemija bolesti COVID-19 izazvala značajan udarac.

Okvir 2. Promjena poslovnih prihoda odabranih podsektora u 2020. u odnosu na 2019. godinu na razini NACE 4

Podsektori koji su iskusili najveći pad poslovnih prihoda u 2020. u odnosu na 2019. godinu, uslijed utjecaja pandemije izazavane virusom SARS-CoV-2, prikazani su na razini djelatnosti, odnosno NACE 4.

Najveći pad poslovnih prihoda zabilježio je podsektor Glazba i izvedbene umjetnosti. Promatraju li se pojedine djelatnosti, pad poslovnih prihoda bilježe sve kategorije, osim djelatnosti Proizvodnja glazbenih instrumenata, što nije posebno relevantno jer ta kategorija čini svega 0,3 posto ukupnih prihoda podsektora. Pomoćne djelatnosti u izvođačkoj umjetnosti i Izvođačka umjetnost bilježe najveći pad prihoda, što je očekivano s obzirom na devastirajući utjecaj socijalnog distanciranja te ograničavanja i zabrane događanja za izvedbene umjetnosti. Prema podacima Hrvatskog društva skladatelja (HDS), ukupan pad procijenjenih prihoda od serioznih i zabavnih koncerata te priredbi iznosio je 69 posto u 2020. u odnosu na 2019. godinu, dominantno uslijed utjecaja pandemije bolesti COVID-19.

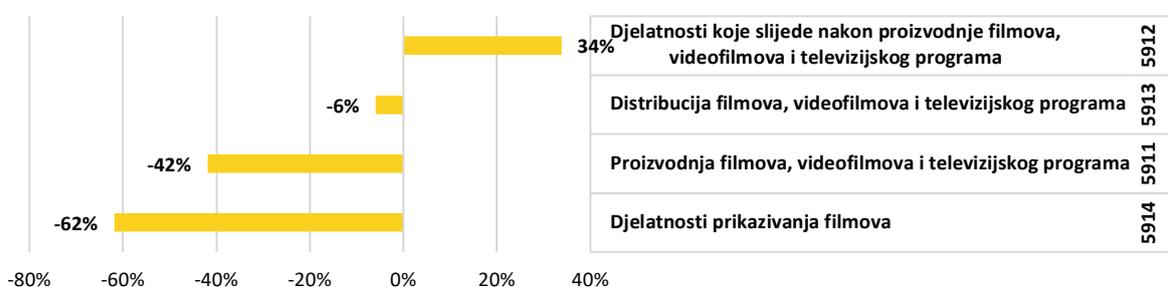

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

	Procjena prihoda prema prosječnoj autorskoj naknadi u 2020. u kn	Stopa promjene 2020./2019.
Koncerti seriozni	10.366.459,50	-47%
Koncerti zabavni	64.885.381,17	-71%
Priredbe	31.028.548,33	-71%
Ukupno	106.280.389,00	-69%

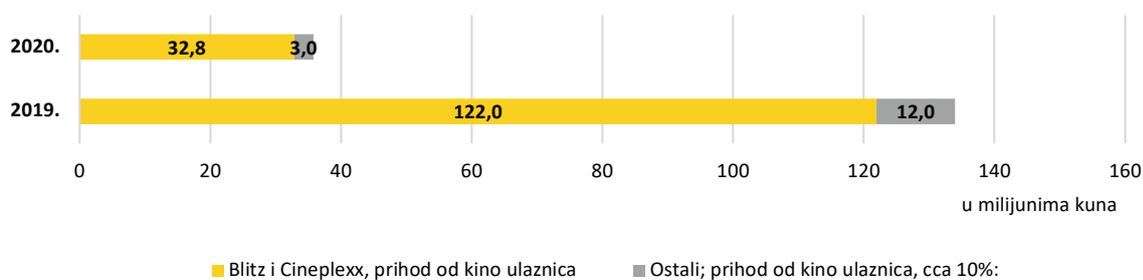
Izvor: HDS.

Ukupni poslovni prihodi podsektora Film smanjili su se za 35,9 posto u 2020. u odnosu na 2019. godinu. Na razini djelatnosti uključenih u podsektor, najznačajniji pad ostvaren je u slučaju djelatnosti prikazivanja filmova (-62 posto), koja je poslovnim prihodima podsektora doprinijela s 9,8 posto. Poslovni prihodi poduzeća u djelatnosti proizvodnje filmova, videofilmova i televizijskog programa smanjili su se za 42 posto na međugodišnjoj razini u 2020. godini, pri čemu su činili polovicu ukupnih poslovnih prihoda podsektora Film.

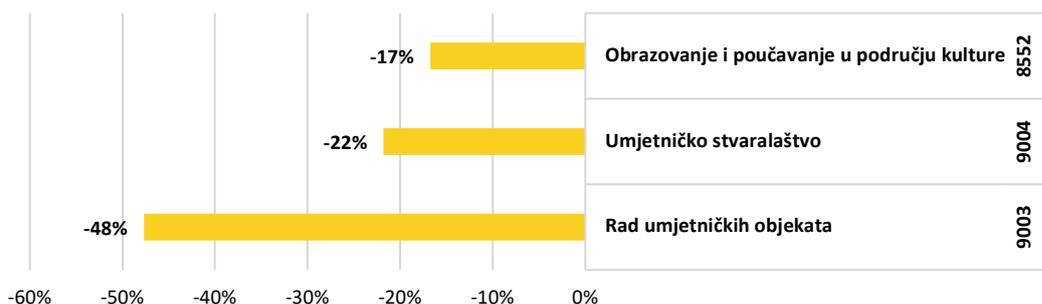
Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Kinematografi

Izvor: HDS.

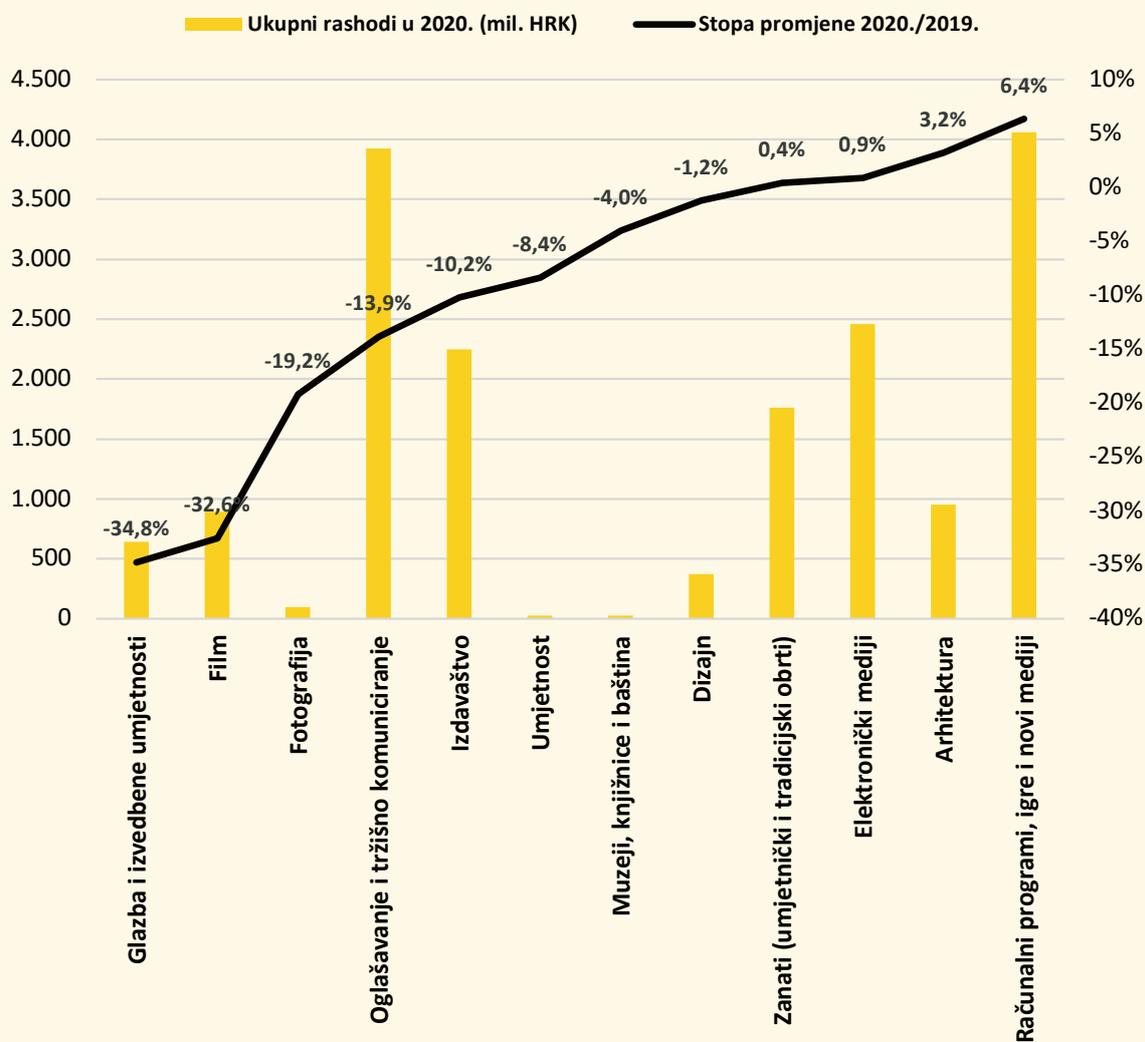
Umjetnost

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Pad ukupnih i poslovnih rashoda slijedio je pad pripadajućih prihoda kod kulturnog i kreativnog sektora. Pad rashoda u KKI-ju u 2020. godini, u odnosu na 2019. godinu, bilježio je niže stope u usporedbi s padom prihoda. Ukoliko se promatra pad ukupnih rashoda na razini podsektora, također je razvidno da pad rashoda slijedi pad prihoda, pa je tako najznačajniji pad ukupnih rashoda zabilježen kod podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti (-34,8 posto), Film (-32,6 posto), Fotografija (-19,2 posto), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (-13,9 posto) i Izdavaštvo (-10,2 posto). Ukupni rashodi navedenih podsektora smanjili su se u 2020., u odnosu na 2019. godinu, po nižim stopama u odnosu na pad ukupnih prihoda. Podsektori Računalni programi, igre i novi mediji, Arhitektura, Elektronički mediji i Zanati bilježe porast ukupnih rashoda u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu.

Slika 59. Ukupni rashodi KKI-ja po podsektorima u 2020. (u milijunima kuna) i stopa promjene u odnosu na 2019. godinu (u %)

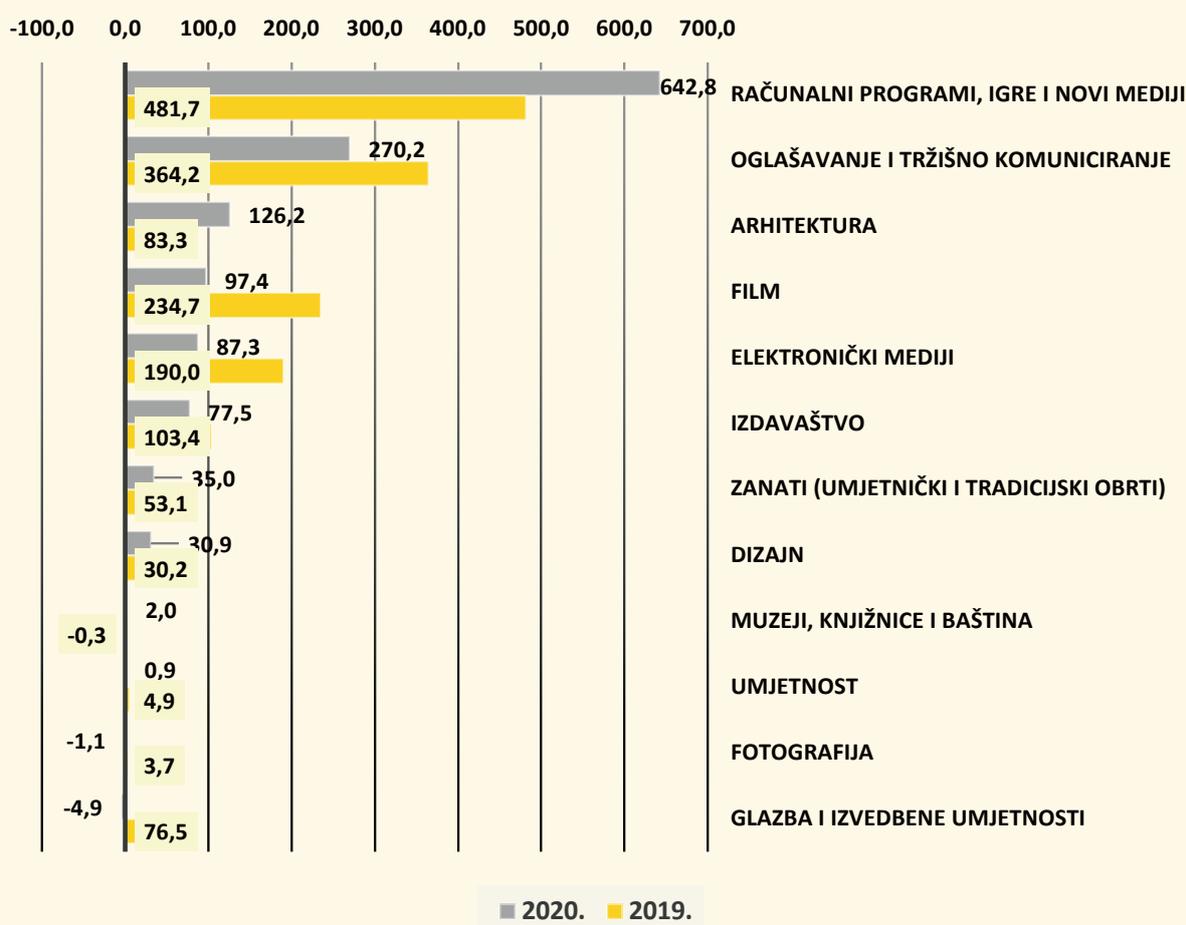

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Neto-dobit na razini svih poduzeća u KKI-ju (onih s pozitivnim i negativnim poslovnim rezultatom) smanjila se za 16,1 posto na međugodišnjoj razini u 2020. godini, dok je na razini ostalih industrija neto-dobit pala gotovo za trećinu. Ako analiziramo neto-dobit poduzeća iz KKI-ja bez onih koje obuhvaća podsektor Računalni programi, igre i novi mediji, neto-dobit smanjila se za 36,9 posto, što je više od pada neto-dobiti ostalih industrija.

Ukoliko usporedimo poslovni rezultat na razini pojedinog podsektora u 2020. i 2019., razvidno je da pozitivan poslovni rezultat u 2020. godini bilježe svi podsektori osim podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti (-4,9 milijuna kuna) i Fotografija (-1,1 milijun kuna). Podsektori Računalni programi, igre i novi mediji, Izdavaštvo, Arhitektura, Muzeji, knjižnice i baština i Dizajn ostvarili su povećanje neto-dobiti u 2020. u odnosu na prethodnu godinu. Kod ostalih podsektora zabilježen je međugodišnji pad neto-dobiti pod utjecajem pandemije bolesti COVID-19.

Slika 60. Neto-dobit KKI-ja po podsektorima u 2019. i 2020., u milijunima kuna

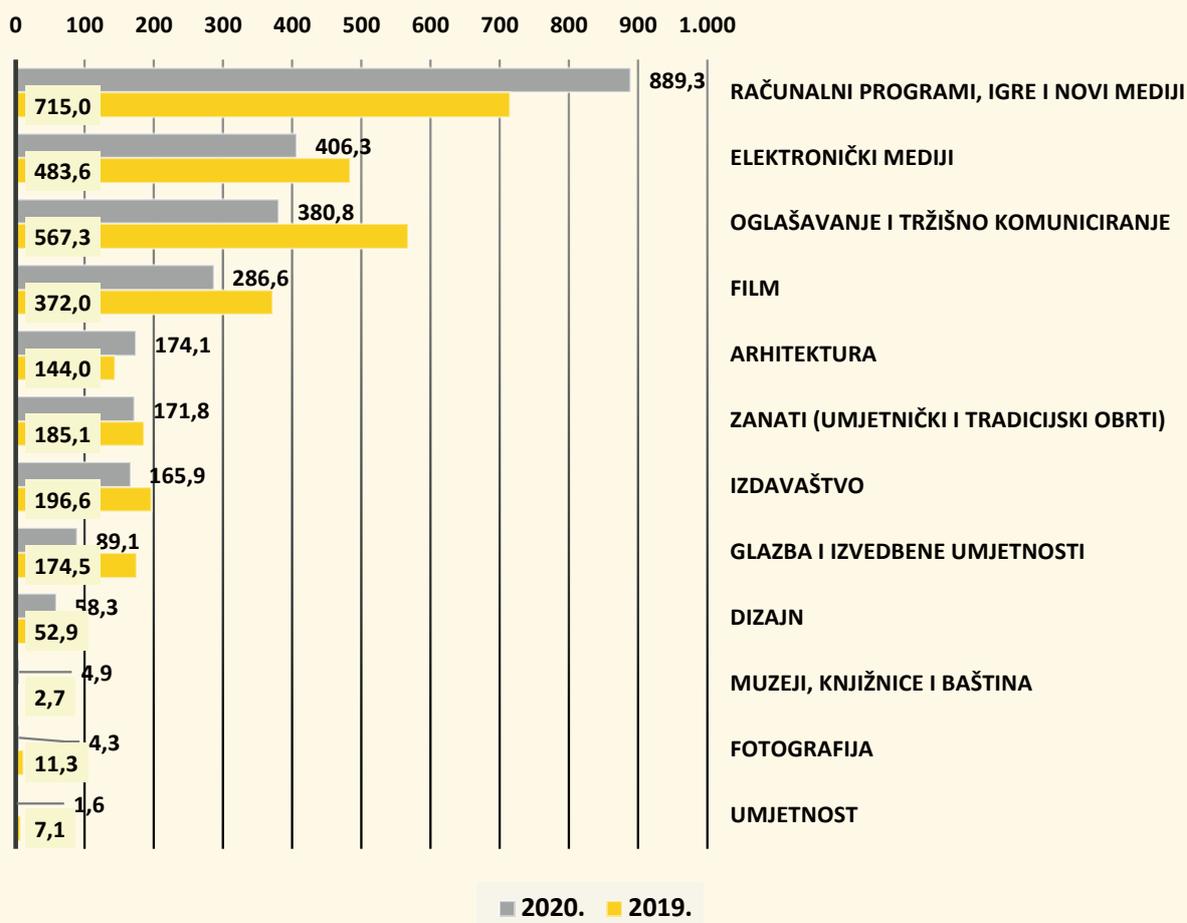

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Iako je neto-dobit najčešće korištena mjera uspješnosti poslovanja nekog poduzeća, izuzetno je koristan izračun dobiti prije kamata, poreza i amortizacije (EBITDA), koja se računa tako da se operativnoj dobiti doda amortizacija. Ovaj pokazatelj ne uzima u obzir rezultate izvanrednog i financijskog poslovanja te poreze.

EBITDA poduzeća koja posluju u kulturnim i kreativnim industrijama smanjila se na međugodišnjoj razini za 9,6 posto u 2020. godini, dok je na razini ostalih industrija EBITDA pala za 11,5 posto. Ukoliko usporedimo pokazatelj EBITDA na razini pojedinih podsektora u 2020. i 2019., razvidno je da pozitivan rezultat u 2020. godini bilježe svi podsektori. Podsektori Računalni programi, igre i novi mediji, Izdavaštvo, Arhitektura, Muzeji, knjižnice i baština i Dizajn ostvarili su povećanje EBITDA-e u 2020. u odnosu na prethodnu godinu. Kod ostalih podsektora zabilježen je međugodišnji pad EBITDA pokazatelja pod utjecajem pandemije bolesti COVID-19. Ukoliko se iz EBITDA pokazatelja kulturnih i kreativnih industrija izuzme EBITDA podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, smanjenje EBITDA-e KKI-ja u 2020. godini iznosi 20,6 posto na međugodišnjoj razini.

Slika 61. EBITDA KKI-ja po podsektorima u 2019. i 2020., u milijunima kuna

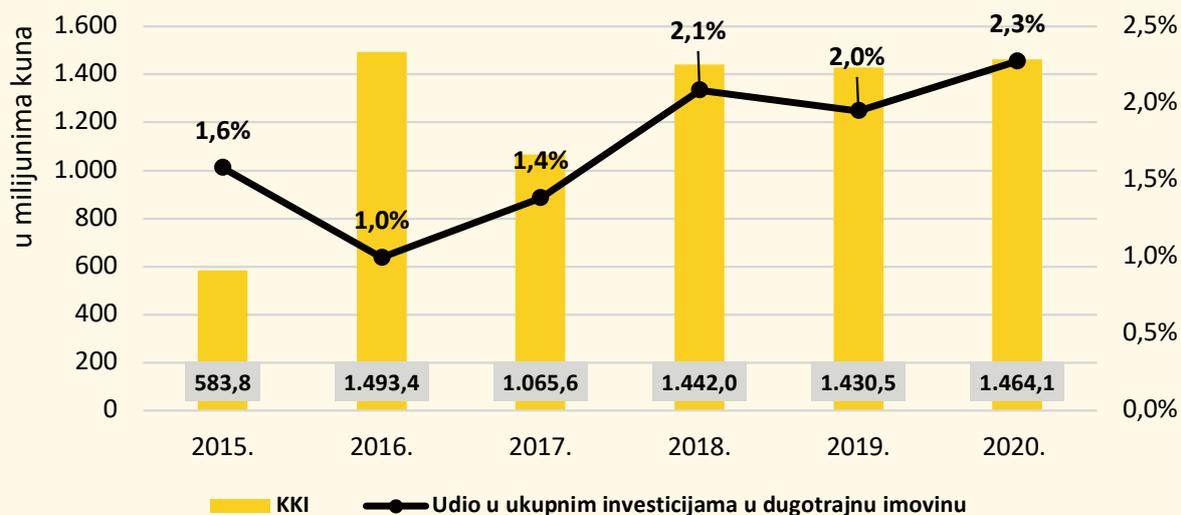
Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

4.3.2.

Investicije i izvoz

Investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju iznosile su 1.464,1 milijun kuna i doprinosile su ukupnim investicijama u dugoročnu imovinu na razini cjelokupne industrije s 2,3 posto u 2020. godini (slika 62).

Slika 62. Ukupne investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju u razdoblju 2015. – 2020. (u milijunima kuna) i udio u investicijama u dugoročnu imovinu svih industrija (u %)

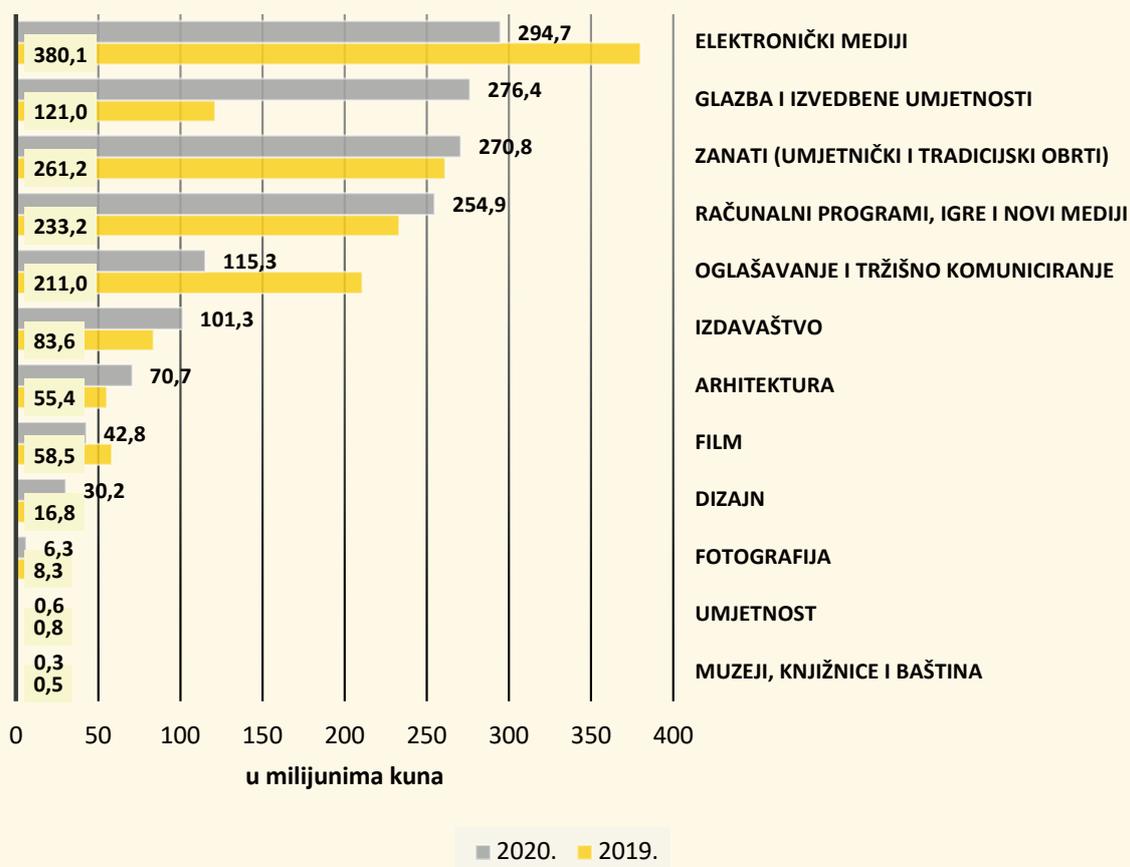

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju u 2020. povećale su se za 2,4 posto u odnosu na 2019. godinu.

Podsektori Glazba i izvedbene umjetnosti, Dizajn, Arhitektura, Izdavaštvo, Računalni programi, igre i novi mediji i Zanati ostvarili su rast ulaganja u dugotrajnu imovinu na međugodišnjoj razini u 2020. godini. Ostali podsektori zabilježili su smanjenje ulaganja u dugotrajnu imovinu u 2020. u odnosu na 2019. godinu.

Slika 63. Ukupne investicije u dugoročnu imovinu u KKI-ju po podsektorima u 2019. i 2020. godini, u milijunima kuna

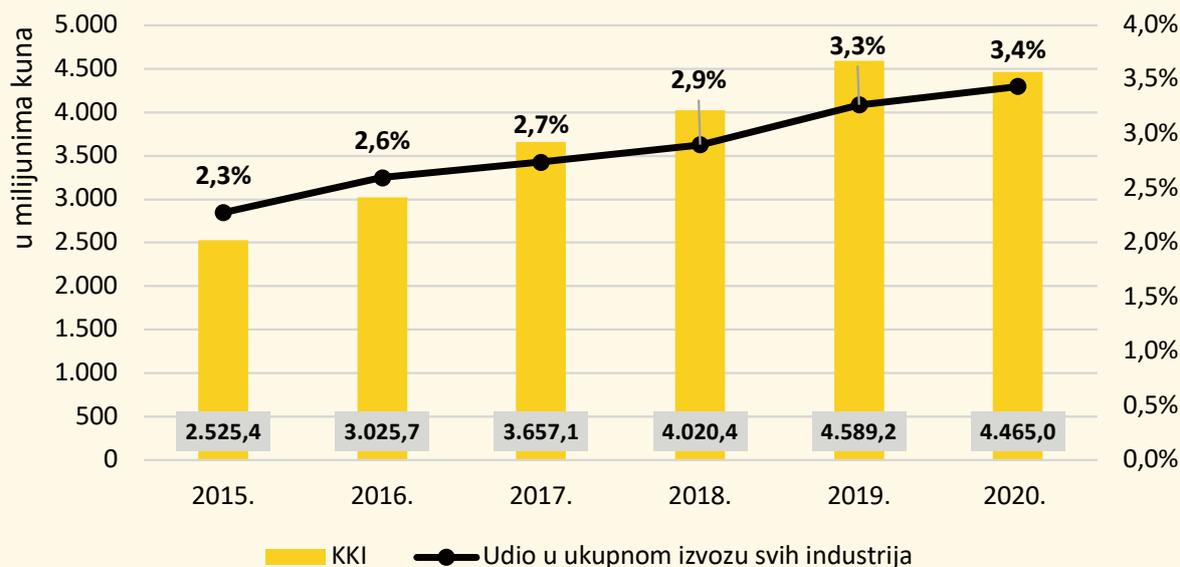
Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Izvoz

Ukupan izvoz kulturnog i kreativnog sektora u 2020. godini dosegao je 4.465 milijuna kuna, što je za 2,7 posto manje u usporedbi s 2019. godinom (slika 64). Ukupan izvoz KKI-ja doprinio je s 3,4 posto ukupnom izvozu svih industrija u 2020. godini.

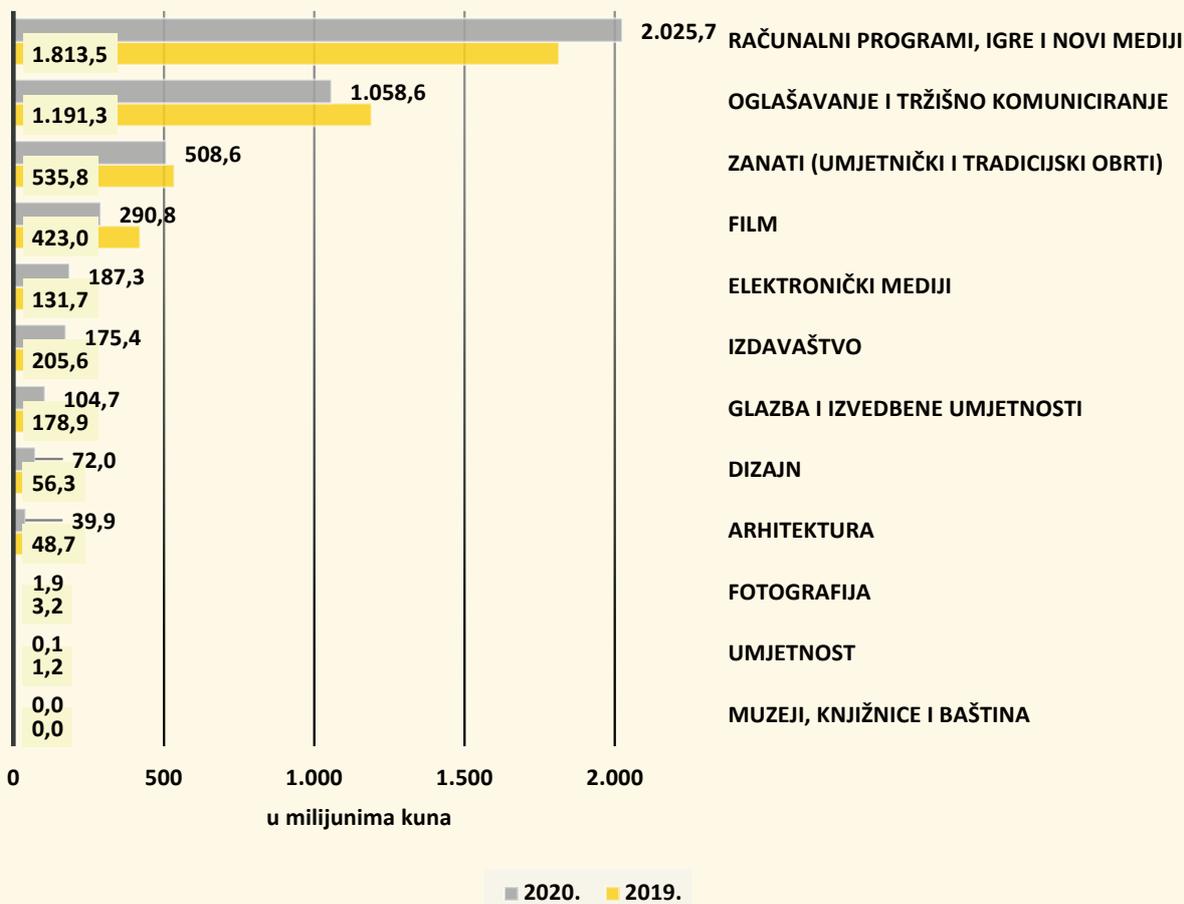
Iz slike 65 jasno je uočljivo da je najveći doprinos izvozu dolazio od podsektora Računalni programi, igre i novi mediji u 2020. (45,4 posto). U 2020. godini podsektori Računalni programi, igre i novi mediji, Elektronički mediji i Dizajn ostvarili su veći izvoz u odnosu na 2019. godinu. Ostali podsektori zabilježili su međugodišnji pad izvoza u 2020. godini.

Slika 64. Ukupan izvoz KKI-ja u razdoblju 2015. – 2020., u milijunima kuna

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Slika 65. Ukupan izvoz KKI-ja po podsektorima u 2019. i 2020. godini, u milijunima kuna

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

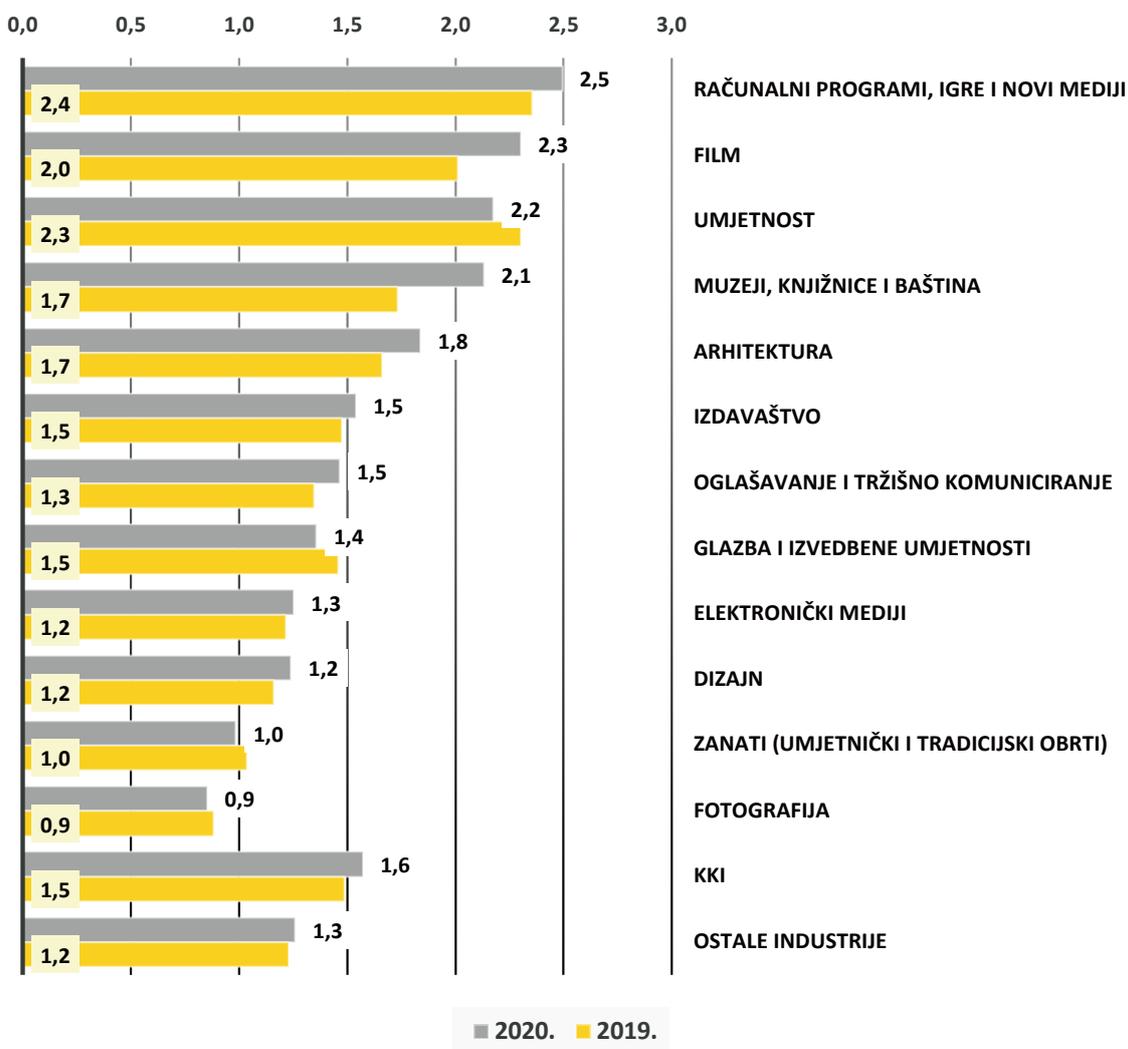
4.3.3.

Odabrani financijski pokazatelji

U ovom potpoglavlju analizira se poslovanje kulturnog i kreativnog sektora na temelju izračunanih odabranih pokazatelja likvidnosti, aktivnosti, profitabilnosti i solventnosti za 2019. i 2020. godinu. Slike 66-70 prikazuju izračunane financijske pokazatelje za kulturni i kreativni sektor u cijelosti i na razini podsektora.

Likvidnost KK industrija bila je nešto veća u odnosu na likvidnost ostalih industrija u 2020. godini (slika 66). U 2020. godini koeficijent likvidnosti KKI-a iznosio je 1,6, dok je na razini ostalih industrija iznosio 1,5. Rast likvidnosti u 2020., u odnosu na 2019. godinu, zabilježen je kod gotovo svih podsektora, osim podsektora Umjetnost, Glazba i izvedbene umjetnosti i Zanati.

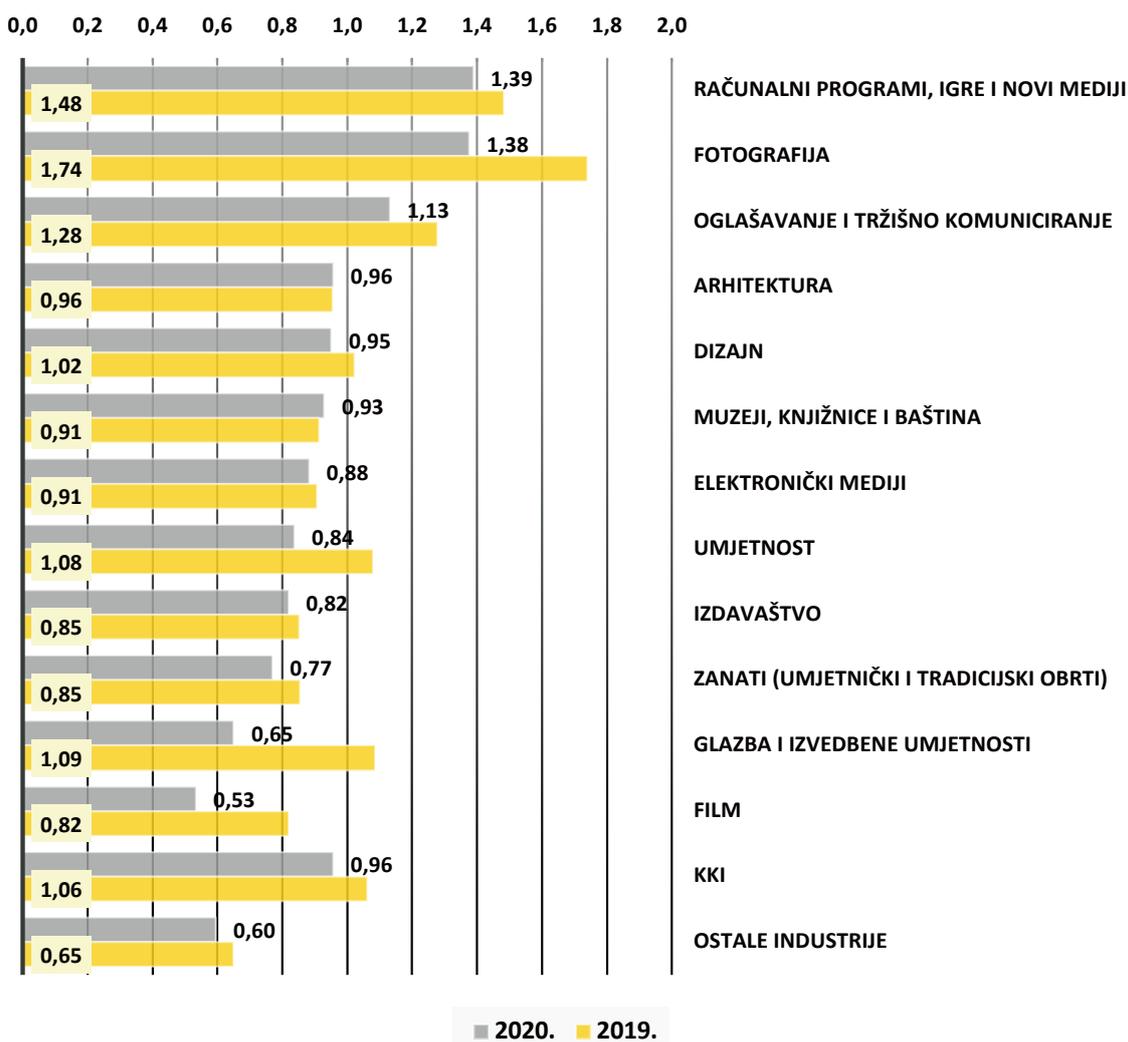
Slika 66. Koeficijent likvidnosti KKI-ja po podsektorima i ostalih industrija u 2019. i 2020. godini

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Analiza aktivnosti KKI-ja i ostalih industrija prikazana je koeficijentom obrtaja ukupne imovine. Koeficijenti obrtaja ukupne imovine pokazuju koliko su poduzeća uspješna u korištenju imovine s ciljem ostvarivanja prihoda. Koeficijent obrtaja ukupne imovine KKI-ja bio je viši od koeficijenta obrtaja ukupne imovine ostalih industrija u 2019. i 2020. godini. U 2020. godini koeficijent obrtaja imovine pogoršao se kod svih podsektora, osim kod podsektora Muzeji, knjižnice i baština. Najvišu vrijednost koeficijenta u 2020. godini bilježe podsektori Računalni programi, igre i novi mediji, Fotografija i Oglašavanje i tržišno komuniciranje.

Slika 67. Koeficijent obrtaja ukupne imovine KKI-ja po podsektorima i ostalih industrija u 2019. i 2020. godini

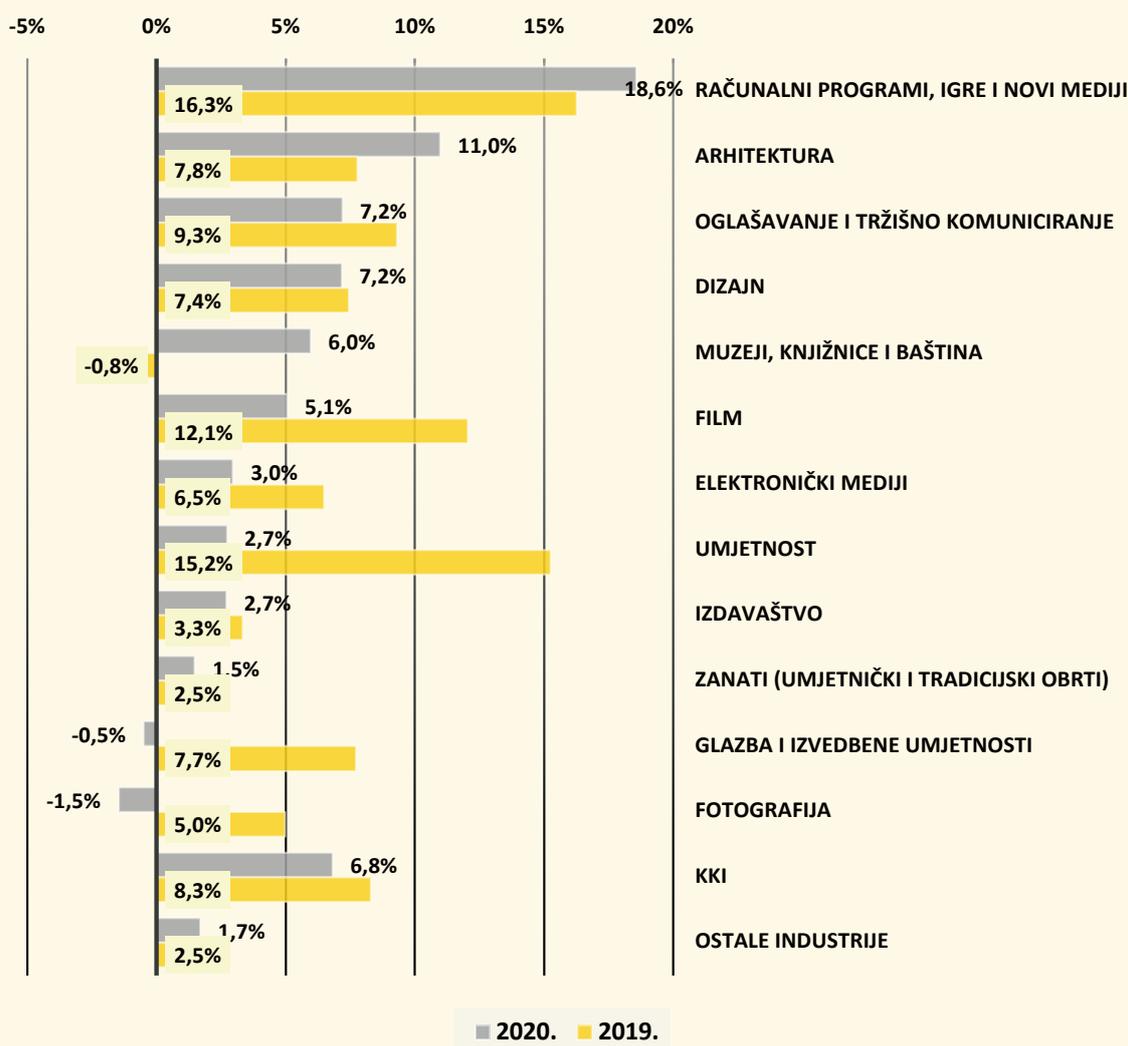

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Analiza profitabilnosti kulturnog i kreativnog sektora prikazana je na slici 68. Profitabilnost imovine KK industrija bila je veća u 2019. i 2020., u usporedbi s profitabilnosti imovine ostalih industrija (slika 69). Ipak, profitabilnost imovine KKI-ja i ostalih industrija smanjila se u 2020. u odnosu na prethodnu godinu. Kad se iz pokazatelja profitabilnosti imovine KKI-ja isključe podaci za dominantni podsektor Računalni programi, igre i novi mediji, profitabilnost imovine ostatka KKI-ja ostaje visokih 6,9 posto u 2019. i 4,4 posto u 2020. godini.

Promatrano na razini podsektora u 2020., najviša profitabilnost imovine zabilježena je kod podsektora Računalni programi, igre, Arhitektura, Oglašavanje i tržišno komuniciranje i Dizajn. Negativna profitabilnost imovine bilježi se kod podsektora Fotografija, kao i kod podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti uslijed negativnog poslovnog rezultata, odnosno gubitka koji su spomenuti podsektori ostvarili u 2020. godini. Do rasta profitabilnosti imovine u 2020. u odnosu na 2019. godinu došlo je kod podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, Arhitektura i Muzeji, knjižnice i baština. Ostali podsektori bilježe pad profitabilnosti imovine uslijed utjecaja pandemije bolesti COVID-19.

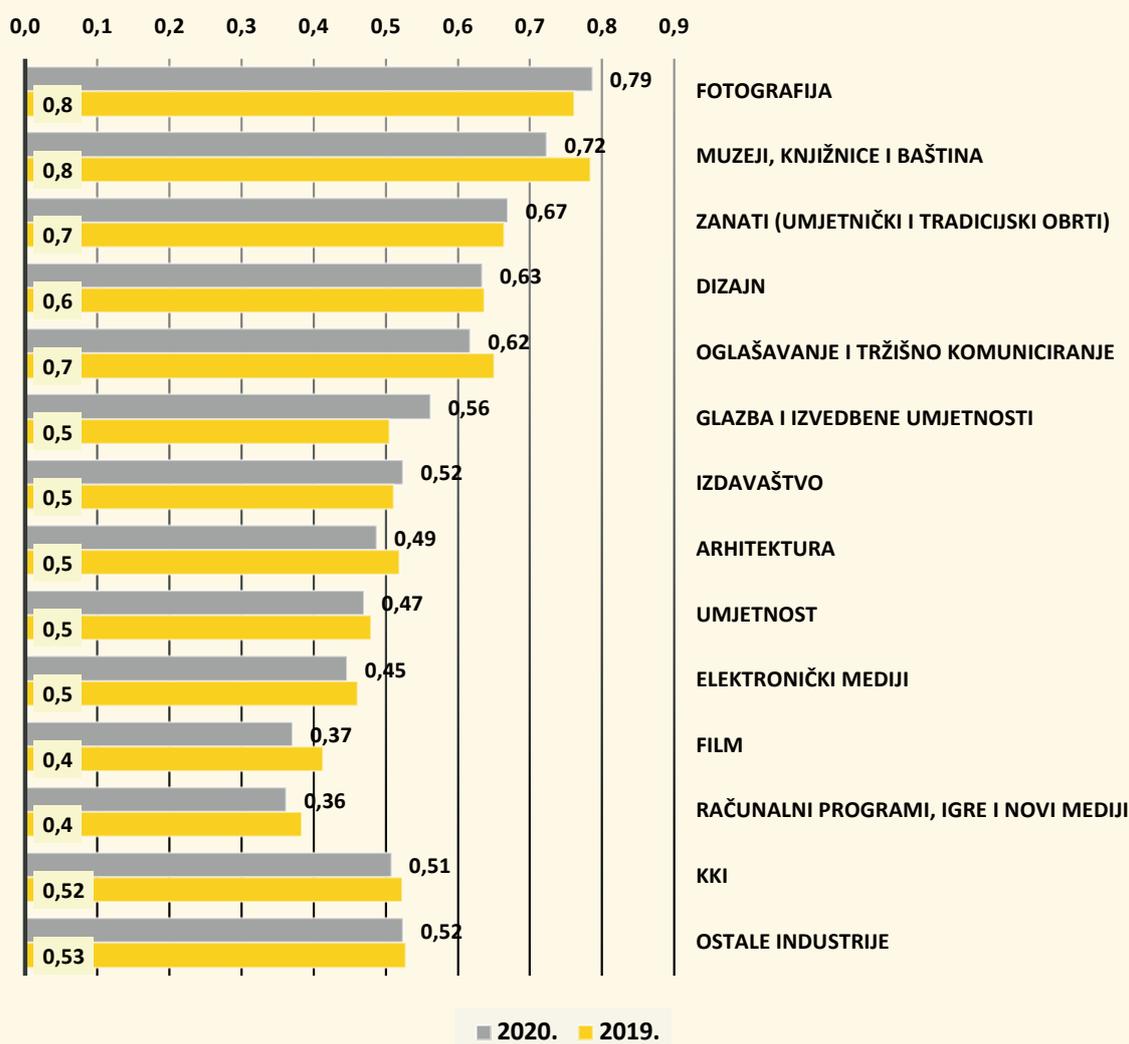
Slika 68. Profitabilnost imovine (ROA) KKI-ja po podsektorima i ostalih industrija u 2019. i 2020. godini

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Analiza zaduženosti pokazuje da su poduzeća iz KK industrija manje zadužena u usporedbi s poduzećima iz ostalih industrija u 2019. i 2020. godini (slika 69). Na razini podsektora najveću zaduženost u 2020. godini bilježe podsektori Fotografija, Muzeji, knjižnice i baština, Zanati, Dizajn i Oglašavanje i tržišno komuniciranje. Povećanje koeficijenta zaduženosti u 2020. u odnosu na 2019. prisutno je kod podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti, Fotografija, Zanati i Izdavaštvo. U promatranom se razdoblju koeficijent zaduženosti smanjio kod ostalih podsektora.

Slika 69. Koeficijent zaduženosti KKI-ja i ostalih industrija u 2019. i 2020.

Izvor: Izračun autora prema podacima FINA-e.

Postoje li pobjednici? Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na *streaming* servise

Iz prethodnog potpoglavlja razvidno je da je negativan utjecaj pandemije na podsektor Glazba i izvedbene umjetnosti bio značajan, pri čemu je udarac uglavnom pretrpio onaj dio koji se odnosi na izvedbe uživo. Prema podacima Ernest & Younga (2021), prihodi izvedbenih umjetnosti smanjili su se za 90 posto, a u području glazbe za 76 posto u 2020. godini, uslijed restrikcija usmjerenih prema koncertima, predstavama i izvedbama uživo. Neizravan udarac dolazi i zbog zatvaranja i ograničavanja rada restorana, kafića i noćnih klubova uslijed pada prihoda od naknada za autorska prava na glazbena djela.

Istodobno, trendovi su bili povoljni za *streaming* servise na globalnoj razini i u Hrvatskoj. Globalno tržište *streaming* pretplata povećalo se za 23 posto u 2020. te je doseglo 22,2 milijarde dolara (Futuresource Consulting, 2021). Rast je uzrokovan strogim zatvaranjima zemalja, ali i visokim ulaganjima *streaming* servisa u tržišta u razvoju.

Vezano za poslovanje *streaming* servisa u Republici Hrvatskoj, promatrano je razdoblje od 2018. do kraja 2020. te dio 2021. godine za koji su bili dostupni podaci¹. Radi se prvenstveno o poslovanju pretplatnih *streaming* servisa Deezer, Spotify, Netflix, YouTube Music i Google Music Play. Broj pretplatnika servisa koji su duže prisutni u Republici Hrvatskoj stagnirao je u 2018. i 2019., dok se tijekom 2020. smanjuje za 10 posto, što je vjerojatno uzrokovano dolaskom i jačim marketingom konkurentskih servisa (uz gore spomenute glazbene servise dostupni su i Tidal i Apple Music). S druge strane, ukupan broj pretplatnika svih glazbenih *streaming* servisa raste za 20 posto iz godine u godinu. Poslovanje *streaming* servisa u Hrvatskoj primjer je kontinuiranog rasta tijekom promatranog razdoblja.

Uz glazbene pretplatne servise bitno je istaknuti da servisi paralelno nude i tzv. *ad-funded* usluge koje ostvaruju prihod od reklama, a u sklopu kojih pružaju, na razne načine, ograničenu uslugu (manji broj dostupnih pjesama, nemogućnost odabira konkretnih pjesama itd.). Glavna je svrha ovih modela privući što veći broj korisnika kako bi s vremenom dio njih privukli na pretplatni model koji pruža potpunu uslugu neometanu reklamama. Brojpoonjih korisnika u odnosu na broj pretplatnika koji plaćaju pretplatu je u prosjeku oko 10:1.

Vezano za rad audiovizualnih pretplatnih servisa, u Hrvatskoj se ističu Netflix, HBO, Amazon Prime Video i domaći servis Pickbox. Pandemijska 2020. godina donijela je nekim od njih porast i od preko 70 posto u odnosu na 2019. godinu. Čak i kad se promatraju podaci za prvih šest mjeseci 2021., primjeran je rast broja pretplatnika, i to do 50 posto u odnosu na 2020. godinu.

Uz pretplatne *streaming* servise važan izvor prihoda za glazbenu industriju predstavljaju platforme za dijeljenje sadržaja koje kreiraju krajnji korisnici (YouTube, Facebook, TikTok). Ukupni prihodi ovih platformi višestruko premašuju prihode pretplatnih glazbenih servisa, a u smislu naplaćenih naknada gotovo su jednaki onima od pretplatnih glazbenih i audiovizualnih servisa zajedno.

Naime, za razdoblje 2020. glazbeni *streaming* servisi platili su 1.806.275,60 kuna, audiovizualni pretplatni servisi 862.460,51 kunu, a platforme za dijeljenje sadržaja 2.443.085,36 kuna.

Ukupan broj pretplatnika glazbenih servisa u 2020. godini prešao je 50.000 korisnika i preko 150.000 korisnika audiovizualnih servisa. Tržište i dalje pokazuje trend rasta koji bi u nadolazećim godinama mogao iznositi između 10 i 20 posto.

4.4.

Perspektiva razvoja kulturnih i kreativnih industrija nakon pandemije bolesti COVID-19

U ovom je poglavlju detaljno analiziran utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na kulturne i kreativne industrije. Iako je utvrđen nepovoljan utjecaj pandemije, i to posebno na neke od podsektora i neke od odabраних pokazatelja, možemo zaključiti da će još uvijek važće mjere socijalnog distanciranja i promjene na strani potražnje ostaviti dugoročnije efekte na ovaj sektor od samog utjecaja na temeljne financijske kategorije i zaposlenost, kako u analiziranoj 2020. godini tako i u 2021. i 2022. godini, koje zbog nedostatka podataka nisu bile predmet analize, ali u kojima su neke od epidemioloških mjera još uvijek na snazi. Studija OECD-a iz 2020. ističe da kombinacija šokova na strani potražnje i investicija te opasnost od nedostatnog privatnog i javnog financiranja ovog sektora može dovesti do značajnog smanjenja ili čak nestajanja aktivnosti tvrtki koje podupiru ovaj sektor, gubitka vještina kreativnih profesionalaca koji su prisiljeni potražiti druge poslove, ali i negativnog utjecaja na gradove i regije, ne samo kroz izravan ekonomski i socijalni utjecaj, nego i kroz smanjenje blagostanja, vibrantnosti i kulturne različitosti. Pritom, OECD (2020) kao šok na strani investicija prepoznaje utjecaj smanjene kulturne proizvodnje u bližoj budućnosti uslijed otkazivanja raznih festivala, sajмова te događaja na kojima umjetnici svih profila predstavljaju i ugovaraju poslove, što u konačnici ima negativan utjecaj i na poduzeća iz sektora koja se bave trgovinom pravima. Šok na strani potražnje očekuje se zbog smanjene turističke potražnje, socijalnih okupljanja, ali i potencijalnog smanjenja kupovne moći. Iskustva iz prijašnjih kriza uče nas da u takvim okolnostima potražnja za kulturnim uslugama pada.

Što je važno za budućnost KKI sektora?

- **Digitalizacija**

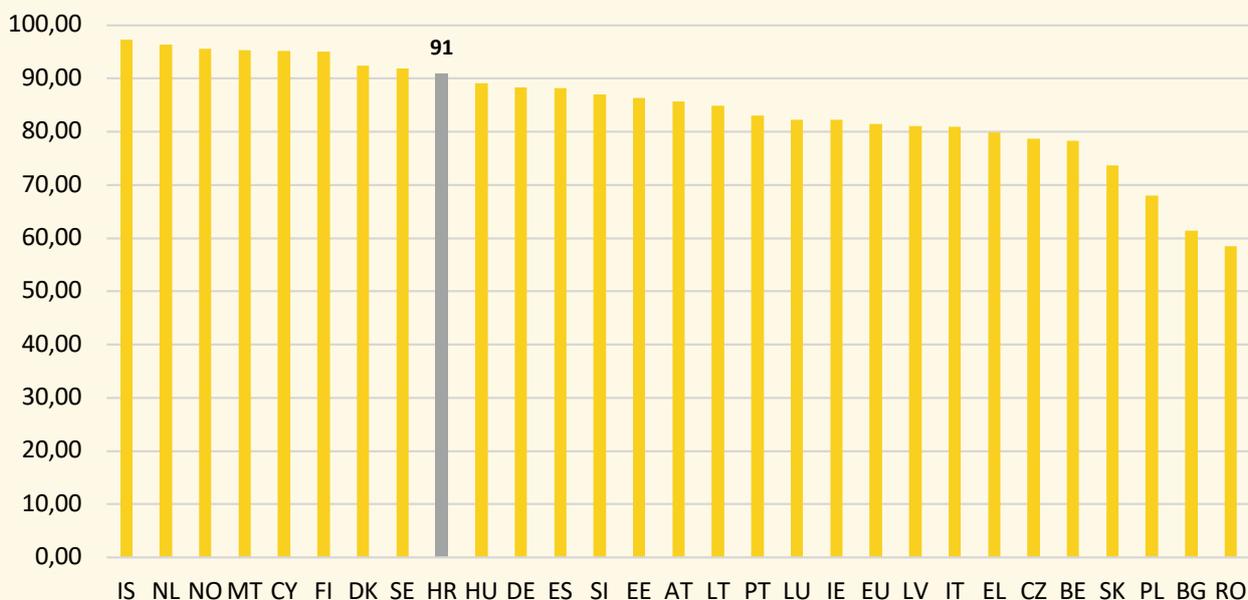
Masovna digitalizacija, virtualna i proširena stvarnost, umjetna inteligencija i *blockchain* tehnologija otvaraju prilike za nove poslovne modele, tržišni potencijal, nove forme iskustva i načine diseminacije za kulturni i kreativni sektor (OECD, 2020). Digitalizacija je značajno ublažila negativan utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na KKI. Uslijed zatvaranja gospodarstva i uvođenja mjera

socijalnog distanciranja, brojna poduzeća iz ovog sektora preselila su svoj sadržan *online*, čak i besplatno, kako bi zadržala interes publike i zadovoljila povećanu potražnju za digitalnim kulturnim sadržajima. Drugim riječima, KKI je prigrlio digitalne tehnologije iz marketinških razloga (Ernst & Young, 2021). UNESCO (2020) navodi da je pandemijsko okruženje unutar tri mjeseca potaklo digitalni napredak KKI-ja koji bi se inače dogodio u pet godina, te u tom kontekstu kvaliteta i dostupnost elektroničke komunikacijske infrastrukture (odnosno internetske veze) i razina digitalnih vještina postaju važne za KKI.

Prema podacima DESI indeksa², Hrvatska je izuzetno dobro rangirana u EU-u prema broju korisnika interneta koji koriste internet za igranje ili skidanje igara, glazbe, filmova i slika. Naime, 91 posto svih korisnika interneta koristilo je internet za igranje ili skidanje igara, glazbe, filmova i slika u 2020. godini (slika 70). Prema navedenom pokazatelju, Hrvatska zauzima visoko 9. mjesto u EU-u. U istoj godini rang Hrvatske prema pokazatelju koji prati udio korisnika interneta koji gledaju video na zahtjev (engl. *video on demand*) od komercijalnih usluga nešto je niži. Naime, 41 posto svih korisnika interneta koristilo je internet u te svrhe u 2020. godini, te je Hrvatska zauzela 14. mjesto u EU-u (slika 71).

Vještine i interes potencijalnih korisnika digitalnih kulturnih sadržaja stoga definitivno postoje. Iz tog razloga potrebno je olakšati poduzećima iz kulturnog i kreativnog sektora pristup financiranju za daljnju digitalnu transformaciju i ulaganje u inovacije. Klasične potpore za istraživanja i razvoj nisu najbolje ciljane za poduzeća iz ovog sektora i to valja imati na umu, kao i činjenicu da poduzeća iz kulturnog i kreativnog sektora mogu značajno pridonijeti inovacijskom kapacitetu.

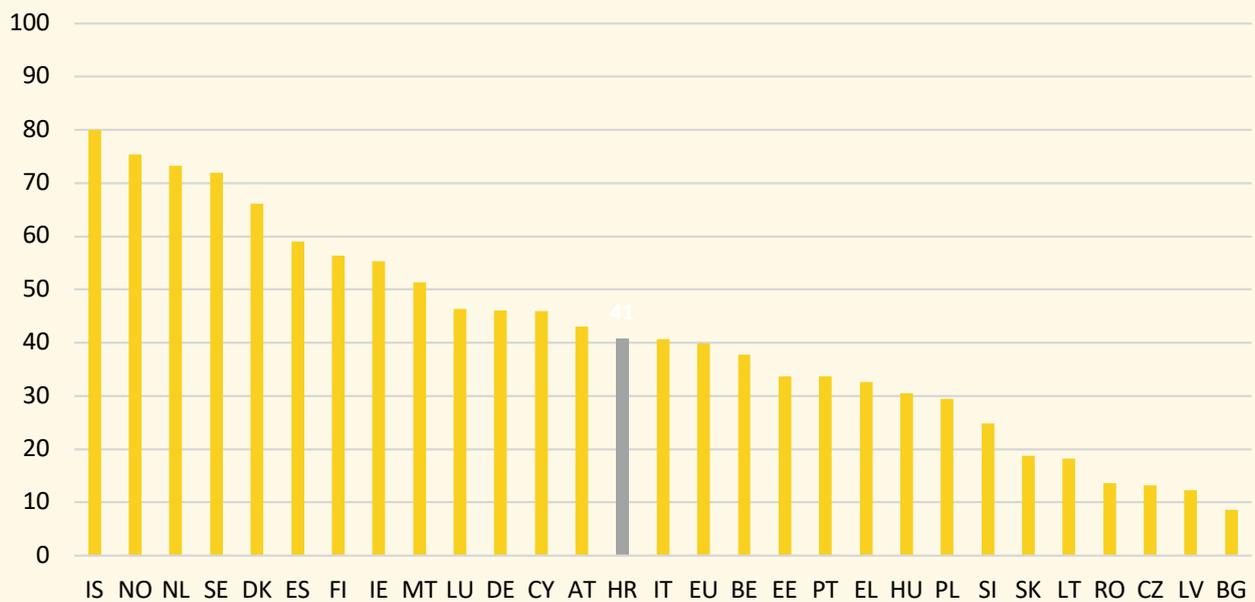
Slika 70. DESI indeks za 2020. – korisnici interneta koji igraju i skidaju igre, slike, glazbu i film (% od ukupnih korisnika interneta)

Izvor: Europska komisija (2021).

² DESI indeks je kompozitni indeks koji obuhvaća relevantne pokazatelje europskih digitalnih performansi. U 2020. godini indeks je pratio razvoj zemalja članica Europske Unije unutar pet temeljnih dimenzija: povezivost, ljudski kapital, upotreba internetskih usluga, integracija digitalne tehnologije i digitalne javne usluge. Više o indeksu u Metodologiji.

Slika 71. DESI indeks za 2020. – korisnici interneta koji gledaju video na zahtjev od komercijalnih usluga (% od ukupnih korisnika interneta)

Izvor: Europska komisija (2021).

Anketno istraživanje utjecaja pandemije bolesti COVID-19 i potresa na kulturni i kreativni sektor u Republici Hrvatskoj, koje je provelo Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske i Zaklada “Kultura nova” 2021. godine³, kao pozitivne učinke pandemije izdvajaju razvoj digitalnih vještina, razvoj publike, uvođenje novih modela rasta i razvoj kulturnog stvaralaštva. U studiji se navodi da se prilagođavanje *online* medijima odvijalo najčešće kroz distribuciju videosnimke aktivnosti na digitalnoj platformi (48 posto) te prijenos aktivnosti uživo na društvenim medijima (39 posto). Više od četvrtine sudionika istraživanja organiziralo je *online* izložbe (30,2 posto) te *online* programe za učenje nekih vještina (29,3 posto), dok je *podcast* kanale koristilo 9,2 posto sudionika istraživanja.

Digitalizacija je, međutim, i dodatno naglasila već postojeće probleme vezane za distribuciju i korištenje digitalnog sadržaja. Na primjer, studija IDEA Consulta et al. (2021) ističe da je virtualno kreiranje i distribucija kulturnog i kreativnog sadržaja stvorila dodatni pritisak na zaštitu intelektualnog vlasništva jer postoji nedostatak primjerenog regulatornog okvira i modela nadzora povezanih sa zaštitom intelektualnog vlasništva digitalnog sadržaja (IDEA Consult et al. 2021). Digitalizacija je stvorila i potrebu za primjenom vrlo složenih modela ostvarivanja prihoda od korištenja digitalnog sadržaja, kako bi se osigurala monetizacija digitalnog sadržaja.

³ Anketno istraživanje obuhvatilo je 19 posto kulturnog sektora. Struktura uzorka prema pravnom statusu bila je sljedeća: civilni sektor (35,9 posto), javne ustanove u kulturi (32,9 posto), samostalni umjetnici i fizičke osobe (16,4 posto) i privatni sektor (13,7 posto).

- **Poticanje inovacija u kulturnom i kreativnom sektoru**

Studija OECD-a (2020) pojašnjava da je napredak u digitalnim tehnologijama i infrastrukturi omogućio masovnu proizvodnju sadržaja i trenutno dijeljenje kroz otvorene platforme, nove distribucijske kanale i razvoj društvenih mreža. Daljnji razvoj tehnologije kroz 5G mrežu dovest će do značajnije upotrebne kulturnih i kreativnih sadržaja u širim aspektima života, kao i do eksperimentiranja s proširenom i virtualnom stvarnosti, Internetom stvari (*Internet of Things*) i umjetnom inteligencijom (OECD, 2020). U tom kontekstu, inovacije u kulturnom i kreativnom sektoru zasigurno će dovesti i do razvoja novih sadržaja, industrija i medija. Podsjetimo li se da u kulturnom i kreativnom sektoru dominiraju mikro poduzeća, jednostavno je za zaključiti da ista imaju ograničen kapacitet za iskorištavanje digitalnih prilika i razvoj inovacija. Stoga je važno dizajnirati primjerene mjere kojima će se takvim poduzećima djelomično pokriti troškove digitalne transformacije, potaknuti interno generirane inovacije i omogućiti im da budu u korak s velikim poduzećima koja su se trenutno nametnula kao nosioci inovacija u ovom sektoru. Inovacije su važne u području ponovnog osmišljavanja odnosa s publikom kroz hibridne modele u kojima se kombiniraju digitalne i fizičke komponente, što ima pozitivan učinak na stvaranje i ponudu vrijednosti poduzeća i osnaživanje veze između KKI-ja i lokalnih zajednica (IDEA Consult et al., 2021).

- **Nastavak dobro dizajniranih mjera za potporu poduzeća koja posluju u ovom sektoru i potiču inovacije**

Uslijed nastupanja pandemije uzrokovane SARS-CoV-2 virusom, Vlada Republike Hrvatske uvela je brojne mjere za podršku gospodarstvu, poput potpora za plaće i očuvanje radnih mjesta i privremenog oslobađanja od poreza koje su obuhvatile i KKI. Ministarstvo kulture i medija uvelo je dodatne mjere prilagođene kulturnom i kreativnom sektoru u tri paketa. Prvi paket mjera u razdoblju obustave svih kulturnih aktivnosti uključivao je mjere za očuvanje radnih mjesta i potpore samostalnim umjetnicima, dok se drugi paket mjera odnosio se na poticanje i ponovno pokretanje kulturnog života, kao i proizvodnje i distribucije kulturnih sadržaja. Horizontalna pomoć omogućena je kroz dodjelu državnih potpora u svrhu podrške poduzetnicima u KKI-ju (300 milijuna kuna kredita uz jamstvo u iznosu 100 posto glavnice kredita), a organizirana je od strane Ministarstva kulture i medija, HAMAG-BICRO-a i Ministarstva financija. Treći paket mjera uveden je od jeseni 2020. godine kroz nove programe potpore, koji se odnose na dodjelu dodatnih sredstva za potporu proizvodnji filmova, potporu dijela troška u području izvedbenih umjetnosti, poticanje digitalnih prilagodbi te poduzetništva u kulturnim i kreativnim industrijama, koncertnih programa, potpore samostalnim umjetnicima itd.

Brza i kvalitetna podrška Vlade Republike Hrvatske bila je ključna s obzirom na ranjivosti i specifičnosti KKI-ja. Kao što je prikazano u prethodnim dijelovima studije, poduzeća koja posluju u KKI-ju uglavnom su mikro i mala poduzeća s visokim udjelima nematerijalne imovine u bilancama te s vrlo specifičnim pristupima inovacijama u obliku kombiniranja različitih medija i sadržaja, koji nerijetko nisu dobro adresirani klasičnim mjerama za poticanje tehnoloških inovacija. Također, važno je imati na umu da mjere potpore ne isključuju

samostalne umjetnike i one s netipičnim poslovnim modelima i ugovorima o radu. Nedostatne ili nedovoljno dobro dizajnirane mjere na nacionalnoj razini mogu se zaobići angažmanom regionalne i lokalne samouprave u ovom segmentu kroz prepoznavanje vrijednosti i specifičnosti KKI-ja. Ovakav pristup važan je jer je riječ o fragilnom sustavu u kojem djeluju mikro poduzeća, civilni sektor i samostalni umjetnici.

Potreba za podrškom kulturnog i kreativnog sektora prepoznata je i u Nacionalnom planu oporavka i otpornosti. Cilj je uklanjanje postojećih prepreka na jedinstvenom digitalnom tržištu te omogućavanje prilagodbe novim uvjetima poslovanja kroz digitalnu transformaciju poslovnih modela i procesa pravnih i fizičkih osoba u području kulturnih i kreativnih industrija.

Jedno od važnih pitanja svakako je i usklađivanje relevantnih pravnih okvira i rastućih poslovnih modela prilagođenih digitalizaciji i utjecaju pandemije.

- **Kulturno poduzetništvo**

Poduzeća iz KKI-ja često pribjegavaju kratkoročnom zaduživanju da bi premostila periode nelikvidnosti, ali i zbog otežanog pristupa dugoročnim izvorima financiranja. Kako je potvrđeno i na primjeru poduzeća koja posluju u domaćem kulturnom i kreativnom sektoru, u njihovim bilancama dominira nematerijalna imovina, što otežava osiguranje kolateralna za dugoročno zaduživanje.

Ernest & Young (2021) smatra financiranje jednim od najvećih izazova za kulturni i kreativni sektor. Osim potreba za značajnim javnim financiranjem, prvenstveno kroz kanale europskih fondova, ističe se potreba za promoviranjem privatnih ulaganja u kulturna i kreativna poduzeća, civilni sektor, poduzetnike i umjetnike. Potreba za podrškom kulturnog i kreativnog sektora prepoznata je od strane Europske komisije u okviru Mehanizama za oporavak i otpornost (engl. *Recovery and Resilience Facility – RRF*) te strukturnih i investicijskih fondova. Istodobno, važno je olakšati pristup financiranju startup poduzećima. Naime, kulturni i kreativni sektor sastoji se uglavnom od mikro i malih poduzeća kojima je otežan pristup financiranju i kad su u zreloj fazi životnog ciklusa zbog pripadajućih rizika i nesklonosti kreditora takvim poduzećima. Nerijetko je prisutna asimetričnost informacija jer su poduzeća u KKI-ju najčešće nedostatno upoznata s mogućim izvorima financiranja, dok kreditorima nedostaje znanja o poslovnim modelima u kulturnom i kreativnom sektoru, kao i povjerenja u upravljačke vještine u njemu (IDEA Consult et al., 2021). Time je pozicija startup poduzeća iz KKI-ja dodatno otežana. Kao rezultat takvih okolnosti, poduzeća u KKI-ju oslanjaju se uglavnom na vlastita sredstva i javno financiranje, dok je od *equity* financiranja najčešće ono koje se oslanja na obitelj i prijatelje. Ukoliko uzmemo u obzir hrvatski financijski sustav koji je dominantno usmjeren na banke i samim time financiranje dugom, jasno je da je pozicija takvih poduzeća značajno kompliciranija u Hrvatskoj u usporedbi sa zemljama koje imaju razvijene oblike *equity* financiranja. Preporuka je da se ponude garancijske sheme i jasno ciljane politike koje bi olakšale pristup financiranju startup poduzećima iz KK industrija. Nužno je smanjiti informacijske barijere te poduzeća iz KKI-ja upoznati s primjerenim i dostupnim izvorima financiranja. Također, važno je olakšati povezivanje i umrežavanje poduzeća iz kulturnog i kreativnog sektora s filantropima, ulagačima i poslovnim anđelima.

- **Nastavak strukturiranog praćenja KKI-ja te ekonomskih i socio-kulturnih učinaka COVID-19 krize na domaći kulturni i kreativni sektor**

Ova studija ukazala je na uspješno poslovanje KKI-ja u predpandemijskom razdoblju te značajan potencijal ove industrije za generiranje zaposlenosti, poduzetničke aktivnosti i prihoda za cjelokupno gospodarstvo. Istodobno su identificirane specifičnosti i ranjivosti ovog sektora koje su stvorile plodno tlo za brz i značajan odgovor na krizu uzrokovanu pandemijom. Odgovor je bio neujednačen po različitim podsektorima i odabranim pokazateljima. Ranije je spomenuto da je cilj ove studije upravo ukazati čim prije na negativne učinke pandemije uzrokovane SARS-CoV-2 virusom, ali i na snažan razvojni zamah te popratne ranjivosti KKI-ja koje su postojale i u predpandemijskom razdoblju. Iz navedenog razloga, korištena je postojeća metodologija praćenja podsektora, unatoč uočenim nedostacima iste. U narednom razdoblju, preporuka je revidirati metodologiju na način da se unaprijedi obuhvat pojedinih podsektora.

S obzirom na prirodu istraživanja i dostupnost podataka, ova studija obuhvaća kretanja u 2020. te učinke zatvaranja gospodarstva, ali i raznih mjera koje su imale za cilj ublažiti ili ukloniti negativne učinke na poslovanje i zaposlenost u KKI-ju. Preporuka je nastaviti pratiti učinak pandemije na KKI i nakon tog razdoblja te se, osim na izravne ekonomske učinke, fokusirati i na socio-kulturološke aspekte. Naime, razdoblje nakon zatvaranja uključuje reorganizaciju i ponovno otvaranje poduzeća i organizacija koje posluju u KKI-ju, što je generiralo dodatne troškove – od „novih COVID-19 troškova“ povezanih s higijenskim mjerama zaštite posjetitelja i klijenata od virusa do prilagodbe na promjene u potražnji i rasta nesigurnosti uslijed fragilne zdravstvene situacije koja se nastavila i kroz 2021. godinu (IDEA Consult et al., 2021). Također, u narednom razdoblju važno je testirati učinkovitost novih poslovnih modela koji su se strelovito razvili kao odgovor na pandemiju, ali i uzeti u obzir da je moguć zakašnjeni efekt na zaposlenost i stopu preživljavanja poduzeća te činjenicu da su nepovoljne financijske okolnosti drastično smanjile investicije u KKI u ovom razdoblju.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja jest prikazati važnosti i poslovanje KKI-ja u razdoblju 2015. – 2019. koje označava predpandemijsko razdoblje te izolirati učinak pandemije bolesti COVID-19 uzrokovane SARS-CoV-2 virusom na poslovanje KKI-ja na način da se temeljna obilježja sektora i financijske kategorije u 2020. godini usporede s onima iz 2019. godine. Istraživanje je koncipirano u skladu s temeljnim ciljem i dostupnim podacima, a kulturni i kreativni sektor analiziran je prema metodologiji preuzetoj iz ranije studije EIZ-a iz 2015. godine, koja je

detaljno opisana u potpoglavlju 1.1. Unatoč identificiranim ograničenjima ove metodologije, ista je primijenjena zbog mogućnosti konzistentne usporedbe, ali i pravovremene prezentacije učinaka pandemije na KKI. Istraživanje analizira doprinos KKI-ja ukupnom gospodarstvu i zaposlenosti na način da uključuje javni i privatni sektor. Poslovanje KKI-ja i 12 podsektora analizirano je isključivo za poslovne subjekte te je važno zaključke donositi u skladu s tom činjenicom. Naime, kulturni i kreativni sektor izuzetno je heterogen te, osim (uglavnom mikro i malih) poslovnih subjekata, uključuje neprofitne organizacije, javne institucije, samostalne umjetnike, ali i velike igrače poput *streaming* servisa koje smo spominjali (npr. Netflix, Deezer i sl.). U tom smislu, važno je imati na umu da su neki podsektori u kojima dominiraju poslovni subjekti realno prikazani kroz provedenu analizu, dok se kod nekih podsektora poput podsektora Muzeji, knjižnice i baština te Umjetnost zaključci o poslovanju ukupnog podsektora ne mogu donositi samo na temelju poslovanja poslovnih subjekata, s obzirom na to da isti nisu značajno zastupljeni u navedenim podsektorima.

Na temelju provedene analize javnog i privatnog dijela kulturnog i kreativnog sektora, zaključak je da je predpandemijsko razdoblje, između 2015. i 2019. godine, bilo izrazito uspješno za KKI kako iz perspektive usporedbe s ostalim industrijama tako i iz perspektive doprinosa ukupnom gospodarstvu i zaposlenosti. U 2019. godini ukupna bruto dodana vrijednost sektora iznosila je 10,1 milijardu kuna, ili 3,1 posto bruto domaćega proizvoda (BDP) Republike Hrvatske. U razdoblju od 2012. do 2019. godine ovaj sektor bilježi snažan rast. Udio sektora KKI-ja u ukupnom gospodarstvu povećao se s 2,3 u 2012. godini na 2,5 posto u 2015. odnosno na 3,1 posto u 2019. godini. Razdoblje od 2015. do 2020. godine obilježeno je snažnim rastom zaposlenosti sektora KKI-ja, na što ukazuje podatak da je 2020. godine sektor KKI-ja zapošljavao čak 10.521 (23,9 posto) radnika više nego pet godina ranije. Usporedbe radi, zaposlenost na razini cjelokupnog gospodarstva tijekom istog razdoblja bilježi kumulativni rast od 8,1 posto. Brži rast zaposlenosti sektora KKI-ja od rasta zaposlenosti ukupnog gospodarstva rezultirao je i povećanjem doprinosa ovog sektora ukupnoj zaposlenosti gospodarstva s 3,17 posto u 2015. na 3,63 posto u 2020. godini. Ukoliko se u obzir uzme ukupan opseg kreativne ekonomije, doprinos kreativne ekonomije ukupnoj zaposlenosti gospodarstva iznosi 9,9 posto u 2020. godini. Analiza zaposlenosti identificirala je određene specifičnosti kulturnog i kreativnog sektora koje mogu biti izvor ranjivosti u slučaju nastupanja egzogenog negativnog događaja, poput pandemije izazvane koronavirusom (SARS-CoV-2). Naime, u usporedbi sa strukturom zaposlenih u Republici Hrvatskoj, razlikovno obilježje strukture zaposlenih u KKI-ju jest iznadprosječni udio zaposlenih kod obrtnika i samostalnih djelatnika, što indirektno upućuje i na iznadprosječan udio samozaposlenih osoba. Usitnjenost KKI-ja može se objasniti projektom prirodom rada, ali u velikome dijelu KKI-ja i potrebom za slobodom umjetničkog i kreativnog djelovanja. Nadalje, među osobama zaposlenima u kulturnom i kreativnom sektoru veća je zastupljenost osoba u dobi od 25 do 49 godina – 74,7 posto naspram 64,6 posto u ostatku gospodarstva, ali je i manji udio osoba mlađih od 25 godina te starijih od 50 godina. U usporedbi sa zaposlenim osobama u ostalim djelatnostima, obrazovna struktura zaposlenih u KKI-ju povoljnija je zbog značajno većeg udjela visokoobrazovanih radnika. Prema podacima za 2020. godinu čak 62,4 posto osoba zaposlenih u sektoru KKI-ja završilo je najmanje višu školu, dok je u ostatku gospodarstva taj udio gotovo dvostruko

manji i iznosi 34,2 posto. Istovremeno zaposlenost u KKI sektoru obilježena je manjim udjelom osoba bez škole – 0,1 posto u usporedbi s 0,8 posto u ostalim sektorima. Zapošljavajući relativno mlađe i obrazovanije radnike, veća je i vjerojatnost da isti potraže drugi posao izvan kreativnog djelovanja u slučaju nastupanja nepovoljnih okolnosti u KKI-ju. Odljev talenata iz KKI-ja ima potencijalne dugoročne negativne učinke na KKI.

Analiza poslovanja poslovnih subjekata potvrdila je izrazito uspješno poslovanje u razdoblju 2015. do 2019. tijekom kojeg je KKI u pravilu bio uspješniji u većini promatranih financijskih kategorija i pokazatelja od ostalih industrija u gospodarstvu. Istodobno, prepoznate su određene ranjivosti sektora. Ukupan broj poduzeća koja posluju u kreativnim i kulturnim djelatnostima u 2019. godini iznosio je 8.897, što je činilo 7 posto ukupnih poduzeća u Republici Hrvatskoj. Broj poduzeća koja posluju u KKI-ju povećao se za 29 posto u 2019. u odnosu na 2015. godinu. Stopa porasta poduzeća u KKI-ju bila je brža u usporedbi s ostalim industrijama (24,7 posto) u istom razdoblju. Još jedna specifičnost KK industrija jest veći udio mikro poduzeća u KKI-ju u odnosu na ostale industrije, što može upućivati na veću ranjivost ovog sektora na egzogeni nepovoljni događaj. Činjenicu da je KKI više okrenut poduzetništvu također treba imati na umu prilikom oblikovanja javnih politika. Ovaj sektor također karakterizira relativno veći udio nematerijalne dugotrajne imovine u ukupnoj imovini. Određeni izvor ranjivosti može proizlaziti i iz relativno većeg udjela kratkoročnih potraživanja u ukupnoj imovini KKI-ja (26,5 posto) u odnosu na ostale industrije (14,2 posto) u 2019. godini. U razdoblju 2015. – 2019., poduzeća u KKI-ju pokazala su veću razinu otpornosti u odnosu na poduzeća u ostalim industrijama. Naime, poduzeća koja posluju u KKI-ju u svim promatranim godinama imaju veće stope preživljavanja u usporedbi s poduzećima u ostalim industrijama. Nakon pet godina, 69,3 posto poduzeća u KKI-ju u 2019. godini bilo je još uvijek aktivno, u usporedbi s 48,2 posto poduzeća u ostalim industrijama.

Poslovni prihodi KK industrija u 2019. dosegli su 20.540,1 milijun kuna. U apsolutnom iznosu poslovni prihodi KK industrija u 2019. bili su veći za 5.480,6 milijuna kuna u odnosu na 2015. godinu. Važnost KK industrija u ukupnoj industriji tijekom promatranog razdoblja rasla je prema kriteriju poslovnih prihoda – od 2,7 posto u 2015. do 2,9 posto u 2019. godini. Iako je razdoblje od 2015. do 2019. godine obilježilo povećanje poslovnih prihoda za cjelokupnu industriju, može se zaključiti da je, iz perspektive kategorije poslovnih prihoda, KKI u prosjeku bio uspješniji od ostalih industrija u promatranom razdoblju.

Na agregiranoj razini KKI poslovao je s pozitivnim poslovnim rezultatom u razdoblju od 2015. do 2019. godine. Ukoliko usporedimo poslovni rezultat na agregiranoj razini, KKI poslovao je uspješnije od ostalih industrija, s iznimkom promjene neto-dobiti u 2018. u odnosu na 2017. godinu, kad je međugodišnja stopa rasta neto-dobiti poduzeća u KKI-ju rasla nešto sporije od rasta neto-dobiti poduzeća iz ostalih industrija. U 2019. godini neto-dobit poduzeća iz kulturnog i kreativnog sektora povećala se za 24,1 posto, dok je rast neto-dobiti ostalih industrija iznosio 3,7 posto. Podsektor Muzeji, knjižnice i baština ostvario je gubitak u 2019. godini, dok su ostali podsektori zabilježili pozitivan poslovni rezultat. Neto-dobit smanjila se u podsektoru Fotografija, dok se kod ostalih podsektora neto-dobit povećala u 2019. u odnosu na 2015. godinu.

Ukupan utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na kulturni i kreativni sektor bio je neujednačen na razini različitih aspekata poslovanja, ali i na razini samih podsektora. Učinak na zaposlenost i broj poduzeća nije bio zabrinjavajući uslijed dobro dizajniranih i pravovremenih mjera Vlade Republike Hrvatske za očuvanje radnih mjesta i ograničenje negativnog utjecaja pandemije. Negativni utjecaj pandemije bolesti COVID-19 očituje se u prihodima KK industrija. Poslovni prihodi KK industrija zabilježili su pad od 8,4 posto u 2020. u odnosu na prethodnu godinu, što je bilo značajnije od pada poslovnih prihoda na razini svih industrija (-7,6 posto). Pad poslovnih prihoda zabilježen je kod svih podsektora osim podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, Arhitektura i Muzeji, knjižnice i baština. Ukoliko se iz poslovnih prihoda KK industrija isključe poslovni prihodi podsektora Računalni programi, igre i novi mediji, pad poslovnih prihoda svih ostalih podsektora na međugodišnjoj razini doseže 13 posto. Pandemija bolesti COVID-19 ostavila je najznačajniji utjecaj na poslovne prihode podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti (-40,8 posto), Film (-35,9 posto), Umjetnost (-23,6 posto), Fotografija (-22,5 posto), Oglašavanje i tržišno komuniciranje (-15,3 posto) i Izdavaštvo (-11,4 posto), koji su pali po dvoznamenkastim stopama većim od prosjeka same industrije. Valja istaknuti da je i prema kriteriju poslovnih prihoda podsektor Računalni programi, igre i novi mediji jedan od pobjednika pandemije sa zabilježenim rastom poslovnih prihoda od 8,6 posto u 2020. godini. Ipak, čak je i ovaj podsektor usporen pandemijom s obzirom na to da su se poslovni prihodi istog u razdoblju 2015. – 2019. gotovo udvostručili. Prisjetimo li se visokih kumulativnih stopa rasta poslovnih prihoda u razdoblju 2015. – 2019. podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti (79 posto), Film (52 posto), Fotografija (38 posto), Umjetnost (116 posto), jasno je da je riječ o podsektorima KK industrija kojima je pandemija izazvala značajan udarac.

Neto-dobit na razini svih poduzeća u KKI-ju (onih s pozitivnim i negativnim poslovnim rezultatom) smanjila se za 16,1 posto na međugodišnjoj razini u 2020. godini, dok je na razini ostalih industrija neto-dobit pala gotovo za trećinu. Ako analiziramo neto-dobit poduzeća iz KKI-ja bez onih koje obuhvaća podsektor Računalni programi, igre i novi mediji, neto-dobit smanjila se za 36,9 posto, što je veće od pada neto-dobiti ostalih industrija. Ukoliko usporedimo poslovni rezultat na razini pojedinog podsektora u 2020. i 2019., razvidno je da pozitivan poslovni rezultat u 2020. godini bilježe svi podsektori osim podsektora Glazba i izvedbene umjetnosti (-4,9 milijuna kuna) i Fotografija (-1,1 milijun kuna). Podsektori Računalni programi, igre i novi mediji, Izdavaštvo, Arhitektura, Muzeji, knjižnice i baština i Dizajn ostvarili su povećanje neto-dobiti u 2020. u odnosu na prethodnu godinu. Kod ostalih podsektora zabilježen je međugodišnji pad neto-dobiti pod utjecajem pandemije bolesti COVID-19.

Rast dugoročnih obveza može ukazati na potrebu za dodatnim zaduživanjem koja su potencijalno uzrokovana i poteškoćama u poslovanju koje je izazvala pandemija. Dugoročne obveze poduzeća koja posluju u KKI-ju povećale su se za 3,8 posto u 2020. godini u odnosu na 2019., dok je rast dugoročnih obveza na razini svih poduzeća iznosio 1,5 posto u istom razdoblju. Prema udjelu dugoročnih obveza pojedinih podsektora u ukupnim dugoročnim obvezama KKI-ja, najveći su doprinos generirali podsektori Zanati i Izdavaštvo u 2020. godini. U 2020. godini, u odnosu na 2019., podsektori Dizajn, Glazba i izvedbene umjetnosti, Zanati, Računalni programi, igre i novi mediji te Elektronički mediji zabilježili su rast dugoročnih obveza.

Iako je određena otpornost ostvarena u prvoj godini pandemije u kategorijama opstanka poduzeća i zaposlenosti, imajući na umu izvore ranjivosti ovog sektora i distribucijske kanale, bilo je očekivano da će mjere socijalnog distanciranja i različite razine zabrana i ograničavanja okupljanja nepovoljno utjecati na poslovne prihode poslovnih subjekata u KKI-ju. Uslijed nastupanja pandemije uzrokovane koronavirusom (SARS-CoV-2), Vlada Republike Hrvatske uvela je brojne mjere za podršku gospodarstvu, poput potpora za plaće i očuvanje radnih mjesta i privremenog oslobađanja od poreza koje su obuhvatile i KKI. Ministarstvo kulture i medija uvelo je dodatne mjere prilagođene kulturnom i kreativnom sektoru u tri paketa. Brza i kvalitetna podrška Vlade Republike Hrvatske bila je ključna sa obzirom na ranjivosti i specifičnosti KKI-ja. Kao što je prikazano u prethodnih dijelovima studije, poduzeća koja posluju u KKI-ju uglavnom su mikro i mala poduzeća s visokim udjelima nematerijalne imovine u bilancama, s vrlo specifičnim pristupima inovacijama u obliku kombiniranja različitih medija i sadržaja, a koje nerijetko nisu dobro adresirane klasičnim mjerama za poticanje tehnoloških inovacija. Također, važno je imati na umu da mjere potpore ne isključuju samostalne umjetnike i one s netipičnim poslovnim modelima i ugovorima o radu. Nedostatne ili nedovoljno dobro dizajnirane mjere na nacionalnoj razini mogu se zaobići angažmanom regionalne i lokalne samouprave u ovom segmentu kroz prepoznavanje vrijednosti i specifičnosti KKI-ja. Ovakav je pristup važan jer je riječ o fragilnom sektoru u kojem djeluju mikro poduzeća, civilni sektor i samostalni umjetnici.

Osim dobro dizajniranih mjera koje potiču razvoj inovacija u području poslovnih modela, distribucije sadržaja i komunikacije, važno je nastaviti s poticanjem ulaganja u digitalne transformacije te olakšati pristup financiranju za poduzeća u KKI-ju, koja se nerijetko percipiraju kao visokorizična od strane tradicionalnih kreditora, čak i kad su u kasnijim fazama životnog ciklusa. Pozicija startup poduzeća iz KKI-ja dodatno je otežana. Uzmemo li u obzir hrvatski financijski sustav koji je dominantno usmjeren na banke i samim time financiranja dugom, jasno je da je pozicija takvih poduzeća značajno kompliciranija u Hrvatskoj u usporedbi sa zemljama koje imaju razvijene oblike *equity* financiranja. Preporuka je da se ponude garancijske sheme koje bi olakšale pristup financiranju startup poduzećima iz KK industrija. Konačno, važno je nastaviti pratiti KKI na strukturiran način te se fokusirati na ekonomske i socio-kulturne učinke COVID-19 krize na domaći kulturni i kreativni sektor i u narednom razdoblju.

Metodologija

Procjena bruto dodane vrijednosti (BDV)

Za procjenu **bruto dodane vrijednosti** kreativne i kulturne ekonomije i udjela bruto dodane vrijednosti kreativne i kulturne ekonomije u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti gospodarstva, korišteni su podaci Državnog zavoda za statistiku (DZS). Izračun se zasniva na metodologiji Sustava nacionalnih računa Ujedinjenih naroda – SNA 2008 i Europskog sustava nacionalnih računa – ESA 2010, a izvodi se na osnovi raspoloživih statističkih podataka za 2012., 2015. i 2019. godinu prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007¹ (NKD 2007), u tekućim cijenama. U izračunu su obuhvaćeni svi subjekti (poslovni subjekti – privatni ili državni, trgovačka društva i obrtnici obveznici poreza na dobit, samostalni djelatnici i obrtnici; javne ustanove – javni dio sektora i neprofitni dio).

Izračun broja zaposlenih

Za izračun **broja zaposlenih u KKI-ju** korišteni su podaci Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO), koji su iskazani na razini razreda NKD-a 2007. Podaci o zaposlenima odnose se na stanje na dan 31. prosinca 2015., 2016., 2017., 2018. 2019. i 2020. godine te na dan 31. ožujka 2021. godine, a prikupljaju se po osnovama osiguranja, tako da su obuhvaćeni zaposleni u pravnim osobama, poljoprivrednici osiguranici, obrti, samostalni djelatnici i osobe zaposlene kod obrta i samostalnih djelatnika.

Procjena opsega kreativne ekonomije

Za procjenu **opsega kreativne ekonomije** (zaposleni u sektoru KK industrija te osobe u kulturnim i kreativnim zanimanjima koje su zaposlene u ostatku gospodarstva) koriste se Nacionalna klasifikacija zanimanja (NKZ)² i Nacionalna klasifikacija djelatnosti (NKD 2007). Osnovni je izvor Anketa o radnoj snazi (ARS)³ Državnog zavoda za statistiku i podaci o broju osiguranika Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO). Iz podataka ARS-a procjenjuje se udio osoba zaposlenih u kreativnim zanimanjima u ukupnoj zaposlenosti hrvatskog gospodarstva, zatim udio osoba zaposlenih u kreativnim zanimanjima u ukupnoj zaposlenosti sektora KK industrija te njihov udio u ostatku gospodarstva. ARS, koji predstavlja jedini odgovarajući izvor podataka za procjenu ukupnoga broja zaposlenih u kreativnim zanimanjima, provodi se na reprezentativnom uzorku (kućanstva). Pored toga i ESSnet – okvir za kulturnu statistiku, odnosno Eurostat Anketu o radnoj snazi navodi kao relevantni izvor podataka za ove vrste istraživanja.

¹ Usporediva s Europskom klasifikacijom djelatnosti (NACE Rev. 2).

² Usporediva s Međunarodnom klasifikacijom zanimanja ISCO-08.

³ Anketa o radnoj snazi najopsežnija je anketa o obilježjima tržišta rada provedena na uzorku kućanstava u Hrvatskoj. Njezin je cilj prikupiti podatke o stanju i promjenama na tržištu rada Hrvatske, tj. o veličini, strukturi i obilježjima aktivnoga i neaktivnog stanovništva

Poslovni subjekti u KKI-ju. Prilikom određivanja broja poslovnih subjekata sektora KKI-ja korišteni su podaci FINA-e o broju poslovnih subjekata, o njihovoj strukturi prema veličini i o tipu vlasništva.

Za izračun **udjela izdvajanja za kulturu u ukupnim rashodima državnog proračuna** korišteni su podaci Ministarstva financija o ostvarenju Državnog proračuna prema funkcijskoj klasifikaciji sredstava. Funkcijska klasifikacija sadrži rashode razvrstane prema njihovoj namjeni. Izračun se temelji na metodologiji Eurostata prema kojoj se javnim izdacima za kulturu smatraju rashodi za dvije skupine unutar razreda 08 – *Rekreacija, kultura i zabava*, i to rashodi za skupinu 08.2 – *Službe kulture* i rashodi za skupinu i 08.3 – *Službe emitiranja i izdavanja*. Računa se udio rashoda u ukupnim rashodima državnog proračuna. Isti izračun primjenjuje se i za procjenu relativnih lokalnih proračunskih izdvajanja za kulturu (proračuni jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave – funkcijska klasifikacija).

Analiza temeljnih bilančnih kategorija i kategorija računa dobiti i gubitka

Analiza **temeljnih bilančnih kategorija i kategorija računa dobiti i gubitka** rađena je na podacima Financijske agencije (FINA) iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika koji su obveznici predaje godišnjih financijskih izvještaja, odnosno trgovačkih društava i obrtnika koji su u sustavu poreza na dobit za razdoblje 2015. – 2020. Sve nominalne vrijednosti monetarnih varijabli pretvorene su u realne vrijednosti iskazane u stalnim cijenama iz 2015. Primijenjen je BDP deflator s bazom u 2015. godini. Izvor za BDP deflator jest AMECO baza (https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco/ameco-database_en).

Mikro, mala, srednja i velika poduzeća definirana su isključivo prema broju zaposlenih (0-9 = mikro, 10-49 = mala, 50-249 = srednja i \geq 250 = velika).

Financijski pokazatelji izračunani su na sljedeći način:

- koeficijent tekuće likvidnosti – kratkotrajna imovina/kratkotrajne obveze
- koeficijent obrtaja ukupne imovine – ukupni prihodi od prodaje /ukupna imovina
- ROA – neto-dobit/ukupna imovina
- koeficijent ukupne zaduženosti – ukupne obveze/ukupna imovina.

U sklopu analize uspješnosti poslovanja poduzeća izračunani su pokazatelji tipični kod financijske analize poduzeća. Također, posebno su uvaženi ključni pokazatelji za mjerenje kulturnog sektora dani u ESSnet okviru za kulturnu statistiku (Eurostat, 2012), ali i pokazatelji iz skupa pokazatelja primijenjenih u relevantnim međunarodnim istraživanjima ekonomskog doprinosa KKI-ja gospodarstvu (KEA, 2006; Europska komisija, 2010; Ernst & Young, 2021).

Stope preživljavanja poduzeća

Stope preživljavanja izračunane su prema metodologiji Eurostata:

- stopa preživljavanja – 3 godine jest broj poduzeća u referentnom razdoblju (t) koja su osnovana u razdoblju t-3, a koja su preživjela do trenutka t, podijeljen s brojem poduzeća osnovanih u t-3
- stopa preživljavanja – 5 godina jest broj poduzeća u referentnom razdoblju (t) koja su osnovana u razdoblju t-5, a koja su preživjela do trenutka t, podijeljen s brojem poduzeća osnovanih u t-5.

DESI indeks je indeks digitalnog gospodarstva i društva (engl. *The Digital Economy and Society Index*). DESI indeks je kompozitni indeks koji obuhvaća relevantne pokazatelje europskih digitalnih performansi te prati razvoj zemalja članica Europske Unije unutar pet temeljnih dimenzija: povezivost, ljudski kapital, upotreba internetskih usluga, integracija digitalne tehnologije i digitalne javne usluge. Komisija je u izdanje DESI-ja za 2021. strukturirala pokazatelje oko četiriju glavnih područja Digitalnog kompasa, čime je zamijenjena dosadašnja struktura s pet dimenzija.

Literatura

AMECO baza (https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco/ameco-database_en).

Bakhshi, H., A. Freeman i P. Higgs (2013.): A dynamic mapping of the UK's creative industries, NESTA. Preuzeto s:

http://www.nesta.org.uk/sites/default/files/a_dynamic_mapping_of_the_creative_industries.pdf

Ernst & Young (2014.): Creating growth. Measuring cultural and creative markets in the EU, Studio EY France.

Ernst & Young (2021.): Rebuilding Europe. The cultural and creative economy before and after the COVID-19 crisis.

Europska komisija (2010.): Green Paper – Unlocking the potential of cultural and creative industries, COM/2010/0183 final

Europska komisija i Eurostat (ESTAT) (2012.): ESSnet-CULTURE, European Statistical System Network on Culture, Final Report, Eurostat. Luxembourg. Preuzeto s: http://ec.europa.eu/culture/library/reports/ess-net-report_en.pdf

Europska komisija (2021): Ključni pokazatelji DESI indeksa. Preuzeto s: https://digital-agenda-data.eu/datasets/digital_agenda_scoreboard_key_indicators/visualizations

Financijska agencija (FINA) – podaci iz financijskih izvještaja poduzeća za razdoblje 2015. – 2020.

FutureSource Consulting (2021.): Streaming Music Outlook & Service Overview.

IDEA Consult et al., Goethe-Institut, Amann S. i Heinsius J. (2021.): Research for CULT Committee – Cultural and creative sector in post-Covid-19 Europe: crisis effects and policy recommendations. Brussels: European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies.

KEA (2006.): The Economy of Culture in Europe. Preuzeto s: http://ec.europa.eu/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf

Live DMA (2020): Key numbers – Impact of the COVID-19 pandemic on 2.600 Live DMA European music venues and clubs in 2020, September 2020.

Ministarstvo kulture i medija i Zaklada "Kultura nova" (2021.): Utjecaj COVID-19 pandemije i potresa na kulturni sektor u Republici Hrvatskoj. Preuzeto s https://kulturanova.hr/istrazivanje_covid_potres_2_faza/

Ministarstvo kulture i medija (2021.): Analiza financiranja javnih potreba u kulturi u 2020. Preuzeto s: <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Analize/Analiza%20financiranja%20javnih%20potreba%20u%20kulturi%20u%202020.%20godini.pdf>

Ministarstvo kulture i medija (2021.): Analiza financiranja javnih potreba u kulturi u 2019. Preuzeto s: <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages//>

dokumenti/Analize//Analiza%20financiranja%20javnih%20potreba%20u%20kulturi%20u%202020.%20godini.pdf

Ministarstvo kulture i medija (2021a.): Analiza financiranja javnih potreba u kulturi u 2019. Preuzeto s: <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Analize/Analiza%20financiranja%20javnih%20potreba%20u%20kulturi%20u%202019.%20godini.pdf>

Ministarstvo kulture i medija (2021b.): Analiza financiranja javnih potreba u kulturi u 2018. Preuzeto s: <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Analize/Analiza%20financiranja%20javnih%20potreba%20u%20kulturi%20u%202018.%20godini.pdf>

Ministarstvo kulture i medija (2021c.): Analiza financiranja javnih potreba u kulturi u 2017. Preuzeto s: <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Analize/Analiza%20financiranja%20javnih%20potreba%20u%20kulturi%20u%202017.%20godini.pdf>

Ministarstvo financija (2021.): Državni proračun – rashodi prema funkcijskoj klasifikaciji (izvršenje državnog proračuna za 2019. godinu). Preuzeto s: <https://mfin.gov.hr>

OECD (2020.): Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors. Preuzeto s: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/culture-shock-covid-19-and-the-cultural-and-creative-sectors-08da9e0e/>

Siwek- EI-Economists Incorporated i the IIPA-International Intellectual Property Alliance (2014.): Preuzeto s: <http://www.iipa.com/pdf/2014CpyrtRptFull.PDF>

UNESCO (2020.): Culture in crisis. Policy guide for a resilient creative sector. Preuzeto s: <https://bit.ly/3zKoTSf>

